

Rapport från Riksantikvarieämbetet 2010

Tillämpning av 2–4 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Statistik gällande 2008

Rapport från Riksantikvarieämbetet 2010
Tillämpning av 2–4 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.
Statistik gällande 2008

Utgiven av
Riksantikvarieämbetet
Box 5405, 114 84 Stockholm
Telefon 08-5191 8000, www.raa.se

© Riksantikvarieämbetet 1:1

ISBN 978-91-7209-559-5

Omslagsbild: Fredsmilsröse (Vika 321:1 i Dalarna). Röset, som byggdes 1754, markerade tillsammans med ytterligare 111 stycken, ett cirkelrunt område med en mils radie kring Falu koppargruva inom vilket det var förbjudet att avverka skog till kolning.

Kring röset syns s.k. kulturstubbar. Syftet med dem är att markera ett skyddsområde för en forn- eller kulturlämning inom vilket t.ex. markberedning inte får ske. Kulturstubbarna ska enligt Skogsstyrelsens rekommendationer vara 1,3 m höga så att de är synliga från en maskin.

Foto: Rikard Sohlenius, Riksantikvarieämbetet

Innehåll

Förord	5
Riksantikvarieämbetets sammanfattande slutsatser	6
1. Inledning	8
Bakgrund	8
Syfte och mål.....	8
Metod.....	9
Avgränsningar	10
Beslut enligt 2–4 kap. KML.....	11
2. Beslut enligt 2 kap. KML	12
Sammanfattning	12
2.1 Uppdragsarkeologi – 2 kap. 11–14 § § KML.....	17
2.1.1 Antal beslut och beslutad kostnad.....	18
2.1.2 Anbudsförfarande	28
2.1.3 Undersökare	32
2.1.4 Marinarkeologi	42
2.2 Skogsbruksåtgärder – 2 kap. 12 och 13 §§ KML	43
2.3 Tillstånd utan villkor om uppdragsarkeologiska insatser – 2 kap. 12 § KML.....	46
2.4 Metallsökare – 2 kap. 20 § KML	51
2.5 Forsknings- och efterundersökning – 2 kap. 8 § KML.....	56
2.6 Vård och skydd av fornlämning – 2 kap. 7 § KML.....	62
3. Beslut enligt 3 kap. KML	63
Sammanfattning	63
3.1 Ändring – 3 kap. 14 § KML.....	68
3.2 Avslag av väckt fråga – 3 kap. 4 § KML	80
3.3 Byggnadsminnesförklaring – 3 kap. 1 § KML.....	82
3.4 Övriga beslut enligt 3 kap. KML under 2008.....	86
4. Beslut enligt 4 kap. KML	87
Sammanfattning	87
4.1 Ändring av kyrkobyggnad och kyrkotomt – 4 kap. 3 § KML.....	92
4.2 Ändring av begravningsplatser – 4 kap. 13 § KML	103
4.3 Kyrkliga inventarier – 4 kap. 9 § KML.....	110
5. Referenser	118

Förord

Föreliggande rapport redovisar en statistisk sammanställning av länsstyrelsebeslut från 2008 enligt 2–4 kap. lag (1988:950) om kulturminnen m.m. (KML). Materialet är ett urval som ska ge en bild av tillämpningen under detta år.

Riksantikvarieämbetet har en nationell överinseenderoll när det gäller KML och dess tillämpning. Vi har därför tagit fram ett program för uppföljning och utvärdering av tillämpningen av denna lag. Genom systematisk årlig uppföljning och fördjupade utvärderingsinsatser kan vi uppmärksamma brister i tillämpningen och lagstiftningen för att sedan kunna prioritera bland möjliga åtgärder, exempelvis nya eller förtydligande föreskrifter eller förslag på förändringar i lagstiftningen. Insatser i enlighet med programmet är vidare tänkta att ge länsstyrelserna stöd och ledning i såväl den ordinarie handläggningen som i principfrågor.

Vår förhoppning är att detta arbete kan leda till en utvecklad dialog om lagtillämpning vilket i sin tur borde kunna ge positiva effekter för kulturmiljön och hur den skyddas och tas till vara.

Birgitta Johansen
Avdelningschef
Samhällsavdelningen

Riksantikvarieämbetets sammanfattande slutsatser

Riksantikvarieämbetet har sedan 2005 sammanställt statistik över tillämpningen av 2–4 kap. KML. Totalt har drygt 21 000 beslut gåtts igenom och registrerats i Riksantikvarieämbetets databas. Med undantag för 2006, då en viss nedgång noterades, har det totala antalet beslut enligt 2–4 kap. KML varit relativt konstant med drygt 5 300 beslut per år. Besluten fattade enligt 2 och 3 kap. har varit ungefär lika många sett över åren, medan en viss ökning under de två senaste åren kan noteras för de beslut som fattats enligt 4 kap.

Även nedbrutet på länsnivå har antalet beslut under den aktuella tidsperioden varit relativt konstant. De länsstyrelser som fattat flest beslut är Skåne och Västra Götalands län. Generellt för samtliga kapitel är att storstadslänen, där det finns ett större förändringstryck, också är de län som fattar flest beslut.

Statistiken från de fyra åren visar att det finns tydliga skillnader i hur länsstyrelserna tillämpar olika delar av KML. Handläggning och bedömningar i enskilda ärenden varierar mellan länen. Utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv är detta olyckligt då lagen så långt möjligt bör tolkas på samma sätt och ärendena handläggas på ett likartat sätt. Dock kan de länsvisa skillnaderna vara uttryck för olika strategier i hanteringen av olika typer av ärenden. Ett exempel på detta är hanteringen av avverkningsanmälningar där vissa län tar beslut i samtliga ärenden som gäller skogsbruksåtgärder medan andra arbetar med att ge råd eller meddela markägaren på annat sätt om vad som ska gälla. Ett annat exempel är beslut om tillstånd enligt 2 kap. 12 § men utan villkor om uppdragsarkeologiska insatser. Vissa län fattar ett stort antal sådana beslut medan den typen av beslut är fåtaliga i andra län. Även här är det möjligt att skillnaderna är ett uttryck för olika strategier, där län som mer sällan fattar beslut i större utsträckning utnyttjar dialog och samråd för att avstyra ingrepp i fornlämning i ett tidigt skede.

Kyrkliga inventarier är en annan ärendegrupp där det finns stora skillnader i hur länen tillämpar lagstiftningen. Gotlands län har under flera år arbetat systematiskt i samverkan med församlingarna med att upprätta inventarieförteckningar och har på så sätt fått en ökad kunskap om inventarierna. Önskvärt vore att flera län kunde avsätta resurser att göra liknande satsningar.

De skillnader som kan iakttas i olika läns tillämpning av KML pekar på behovet av tydligare vägledning. Riksantikvarieämbetet har påbörjat ett arbete med att ta fram en vägledning för tillämpningen av samtliga kapitel i KML, en vägledning som finns tillgänglig på ämbetets hemsida. Att tydliga och överskådliga vägledningar har en positiv effekt på lagtillämpningen har vi kunnat iakttä exempelvis inom uppdragsarkeologin. Bland annat har antalet anbudsförfaranden

inför arkeologiska undersökningar ökat väsentligt under 2008, något som kan härledas tillbaka främst till förändrade föreskrifter men även de förtydliganden som finns i Riksantikvarieämbetets vägledning.

Handläggning av ärenden enligt KML är omfattande och utgör en stor del av länsstyrelsernas kulturmiljöarbete. Trots den stora ärendemängden och de ibland knappa resurserna på länsstyrelserna bedömer Riksantikvarieämbetet att flertalet beslut har fattats på ett korrekt och lagenligt sätt. I några avseenden kan dock ändamålsenligheten i länsstyrelsernas bedömning ifrågasättas. I minst 40 % av alla beslut som rör skogsbruksåtgärder bedömer Riksantikvarieämbetet att den skyddszon som anges i besluten är för snålt tilltagen för att ett bevarande av fornlämningen ska säkerställas. Alltför små skyddszoner kan vara en av anledningarna till att många fornlämningar skadas i samband med skogsbruket.

Det finns en tendens att länsstyrelserna fattar beslut enligt 4 kap. KML i ärenden som också omfattar ansökan om kyrkoantikvarisk ersättning till stiftet trots att de föreslagna åtgärderna är att betrakta som rent underhåll som inte kräver beslut enligt KML. Vi har också iakttagit att en rad beslut enligt 4 kap. KML fattas med stöd av fel paragraf. Enligt Riksantikvarieämbetets bedömning fattades drygt 100 beslut (5 %) enligt fel paragraf under 2008. Speciellt beträffande konserveringsarbeten verkar det finns svårigheter att skilja ut vad som är fast inredning och kyrkliga inventarier.

Något som är värt att notera är att det fattas endast ett fåtal beslut som innebär avslag på en ansökan. Vissa län fattar över huvud taget inga beslut om avslag. Att det är så få beslut om avslag måste ses som ett uttryck för att länsstyrelserna samråder med och har en bra dialog med de sökande.

Sammanfattningar av statistiken för 2-4 kap. KML finns även inledningsvis i varje kapitel.

1. Inledning

Bakgrund

Rapporten omfattar en statistisk sammanställning av beslut gällande 2–4 kap. KML för 2008. Jämförande statistik från tidigare år har också tagits med, i första hand för 2005–2007. För 2 kap. KML finns i vissa fall även uppgifter från tidigare år. Riksantikvarieämbetet har sammanställt liknande rapporter även för 2005–2007.

Länsstyrelserna fattar årligen ca 5 300 beslut enligt KML och kopior på dessa beslut skickas i enlighet med förordningen (1988:1188) om kulturminnen m.m. in kontinuerligt till Riksantikvarieämbetet. Dessa beslutskopior har Riksantikvarieämbetet sedan 2005 registrerat i en databas. Databasen är ett viktigt verktyg för att kunna göra kontinuerliga uppföljningar över tid och mellan olika län. Dessutom utgör databasen ett viktigt steg mot utvecklandet av ett digitalt handläggarstöd för tillämpningen av KML. En gemensam databas för hela sektorn är en förutsättning för att uppföljningen och utvärderingen av tillämpningen av KML ska bli analyserbar och framgångsrik.

Syfte och mål

Rapporten syftar till att ge en överblick över tillämpningen av KML, på såväl nationell som regional nivå. Utifrån ett nationellt perspektiv kan man genom statistiken uppmärksamma likheter och olikheter i lagtillämpningen mellan länen. På en regional nivå ger statistiken en möjlighet att exempelvis se förändringar över tid. Vidare kan skillnader i länsstyrelsernas beslut som gäller likartade frågor uppmärksammas. Statistiken kan även ligga till grund för fördjupade utvärderingar och analyser kring lagtillämpningen. Det övergripande målet är att lagtillämpningen ska vara lika över hela landet.

Statistiken över beslut fattade enligt KML är ett grundläggande underlag och förutsättning för de delar av Riksantikvarieämbetets uppföljnings- och utvärderingsarbete som rör tillämpningen av KML. Den har hittills utnyttjats i flera fördjupade utvärderingar, exempelvis utvärdering av faktiska kostnader inom uppdragsarkeologin. Beslutsstatistiken har också varit ett basmaterial för arbetet med Vägledning för tillämpningen av KML, till exempel texterna om uppdragsarkeologi och antikvarisk medverkan.

Metod

Länsstyrelsernas beslut enligt 2–4 kap. KML från 2008 har gått igenom och registrerats i en databas. Utifrån de kopior av fattade beslut som länsstyrelserna har skickat in till Riksantikvarieämbetet registreras en rad olika uppgifter. Dessa uppgifter sammanställs sedan i form av statistik och kommentarer. Alla siffror i rapporten redovisas med reservation för att Riksantikvarieämbetet eventuellt inte har fått kopior på samtliga beslut från länsstyrelserna. Fokus i årets rapport ligger på de beslut enligt KML som fattades under 2008, men motsvarande uppgifter för tidigare år finns även redovisade för att möjliggöra jämförelser över tid.

De uppgifter som registrerats i databasen är de som direkt kan utläsas från besluten. Vilket län, vilken paragraf, datum för beslut, vilket objekt som avses är exempel på sådana uppgifter. För att minimera att felaktigheter görs vid registreringen är rullistor med förhandsval kopplade till flertalet uppgifter. Dessutom finns ett fält för kommentarer där ytterligare information kan anges.

I vissa fall är det nödvändigt att göra en viss tolkning, exempelvis vilka åtgärder som görs vid ändring av kulturminnen enligt 3 och 4 kap. KML och anledningen till dessa. Maximalt nio åtgärder per beslut kan anges i databasen, högst tre vardera i kategorierna yttre, inre och övriga åtgärder. I första hand har mer genomgripande förändringar registrerats. Då åtgärderna dessutom är specificerade i olika utsträckning i besluten har det även i vissa fall varit en tolkningsfråga att fastställa vilka de avsedda åtgärderna varit. Dessa diagram redovisar inte det exakta antalet åtgärder utan ger en övergripande bild av förhållandet mellan olika typer av åtgärder.

Uppgifter om antalet byggnadsminnen och kategorier har hämtats från Riksantikvarieämbetets byggnadsregister, där beslut om nya byggnadsminnen förtecknades fram till och med 2006. Inför denna utvärdering har en nödvändig översyn gjorts av detta nu avvecklade register. Ett byggnadsminne kan innehålla flera olika kategorier av byggnader. Detta har justerats så att varje byggnadsminne endast kan tillhöra en kategori. Registreringen har utgått från den kategori som har ett samband med byggnadsminnets ursprungliga funktion, då detta sannolikt i de flesta fall varit bestämmande vid urvalssituationen. Att ett byggnadsminne kan innehålla flera olika kategorier måste tyvärr bortses ifrån i denna rapport. De brister som finns i materialet uppvägs av undersökningens syfte som inte varit att exakt redovisa antalet ändrade byggnadsminnen med tillhörande kategorier utan snarare att visa tendenser över tid och rum.

Uppgifter om antal tillståndspliktiga kyrkor är hämtade från Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister 2006 och ska omfatta alla kyrkobyggnader med lagskydd enligt 4 kap. KML. Uppgifter saknas om antalet begravningsplatser med tillståndsplikt enligt 4 kap. KML, så tyvärr kan inte besluten om ändring relateras till det totala antalet begravningsplatser på samma sätt som för kyrkobyggnaderna.

Vissa typer av ärenden med endast ett fåtal eller inga beslut per år har behandlats översiktligt, då inga analyser av det knappa materialet kan göras. Se under övrigt i respektive kapitel.

Avgränsningar

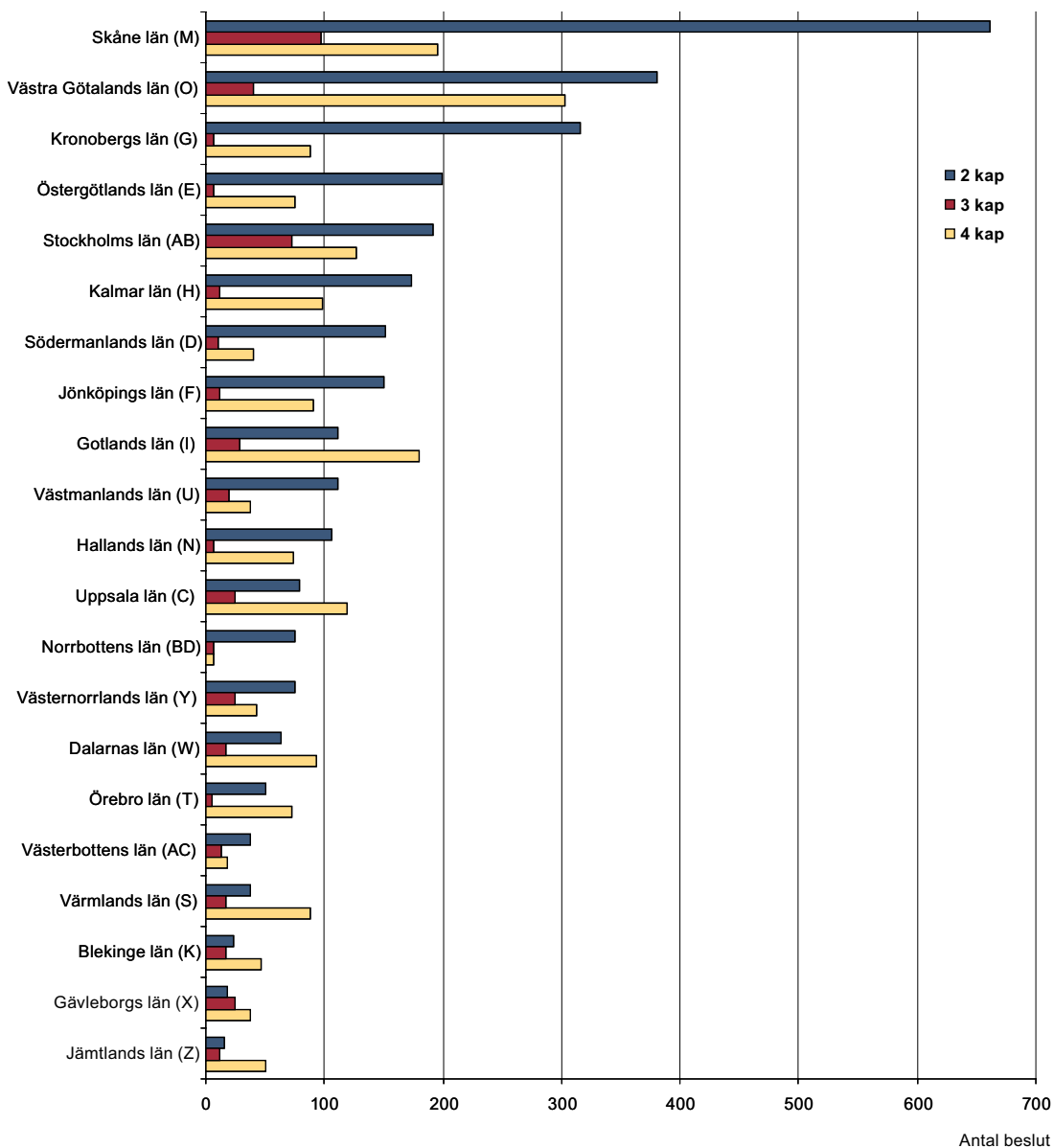
Rapporten omfattar således länsstyrelsernas beslut gällande 2–4 kap. KML. Vissa delar av länsstyrelsernas tillämpning av KML saknas dock. Till exempel saknas uppgifter om anmälan av väckt fråga om byggnadsminnesförklaring, överklaganden och ersättning till Svenska kyrkan. Uppgifterna om antalet väckta frågor är osäkra i och med att länsstyrelserna inte är skyldiga enligt KML eller förordning (1988:1188) om kulturminnen (KMF) att skicka in kopior av anmälningarna till Riksantikvarieämbetet. Det troliga är dock att Riksantikvarieämbetet får kopior av samtliga anmälningar som länsstyrelserna gör. I rapporten redovisas inte heller de beslut som länsstyrelsen fattar enligt 2 kap. 14 § och som innebär att företagaren inte behöver stå för arkeologiska insatser enligt 13 §.

De beslut enligt 2–4 kap. KML som fattas av Riksantikvarieämbetet behandlas inte i rapporten, exempelvis inlösen och hittelön vid fornfynd enligt 2 kap. 16 §. Vad gäller de beslut om fyndfördelning enligt 2 kap. 17 § som Riksantikvarieämbetet fattar är dock det totala antalet beslut redovisat.

Överklaganden av beslut fattade enligt 2–4 kap. KML för 2000–2008 har behandlats av Riksantikvarieämbetet i en särskild utvärdering, se referenser.

Beslut enligt 2-4 kap. KML

1. Beslut enligt 2-4 kap. KML fattade av länsstyrelserna 2008 fördelade på län

Totalt antal beslut - 5380

Kommentar

Om man undantar 2006, då en viss nedgång noterades, har det totala antalet beslut enligt 2-4 kap. KML varit ganska konstant på drygt 5 300 varje år sedan 2005. 2008 års ärendemängd på 5 380 beslut är den högsta under tidsperioden 2005-2008. Liksom tidigare år dominerade även 2008 beslut enligt 2 kap. följt av beslut fattade enligt 4 kap. De två länsstyrelser som fattat flest beslut enligt KML är länsstyrelserna i Skåne och Västra Götaland, vilket även det överensstämmer med tidigare år.

2. Beslut enligt 2 kap. KML

Sammanfattning

De beslut som länsstyrelsen fattar enligt 2 kap. KML tas framförallt utifrån 12 §, dvs. beslut efter ansökan om tillstånd att rubba, ändra eller ta bort en fast fornlämning. I de fall som länsstyrelsen ger tillstånd till ingrepp kombineras ofta tillståndet med villkor enligt 13 §. I de beslut som avser uppdragsarkeologi kan villkoret antingen vara att en förundersökning ska utföras eller att fornlämningen ska dokumenteras innan den tas bort. Inom ramen för uppdragsarkeologi kan länsstyrelsen även fatta beslut om särskild utredning enligt 11 §. Även de beslut som går tillbaka på ansökan om att utföra skogsbruksåtgärder på eller i närheten av fornlämningar, villkoras ofta enligt 13 §. I dessa fall syftar villkoren till att undvika och minimera ingreppen. De beslut som fattas enligt 12 § men som inte villkoras enligt 13 § ger sökande tillstånd till ingrepp främst på grund av att fast fornlämning inte berörs eller att ingreppet är av ringa omfattning. Dessa tillstånd kombineras dock ofta med ett påpekande om att skulle fast fornlämning påträffas gäller anmälningsplikt enligt 10 §.

Förutom beslut enligt 12–13 §§ fattar länsstyrelsen beslut om användandet av metallsökare enligt 20 §, ger tillstånd till forsknings- och efterundersökningar enligt 8 § samt beslutar om skydds- och vårdinsatser enligt 7 §. Riksantikvarieämbetet är den instans som enligt 2 kap. KML fattar beslut om fyndfördelning av arkeologiskt framgrävt material (17 §) och om inlösen, ersättning eller hittelön ska utgå när fornyfynd påträffas som ska tillfalla eller hembjudas staten (16 §).

Sett över perioden 2005–2008 har antalet beslut enligt 2 kap. KML varit relativt konstant och förutom för 2005 har beslut om uppdragsarkeologi utgjort den största mängden. Även antalet beslut med villkor om uppdragsarkeologi har varit relativt konstant, däremot har den totala beslutade kostnaden varierat kraftigt (mellan ca 320 miljoner kronor 2003 och ca 185 miljoner kronor 2005). År 2008 var den beslutade totalsumman en av de lägsta med 195,5 miljoner kronor. Minskningen kan framförallt härledas till färre särskilda undersökningar och då speciellt de mest kostsamma, dvs. över 20 pbb (820 000 kr). Samtidigt som de mest kostsamma undersökningarna har minskat i antal har de i kostnadsintervallet 10–20 pbb näst intill fördubblats i jämförelse med tidigare år. Förändringen kan möjligen höra samman med införandet av reviderade föreskrifter 1 januari 2008. Beloppsgränsen för att genomföra ett anbudsförfarande sänktes då till 20 pbb, vilket kan ha lett till en vilja att hålla nere kostnaderna för att på så sätt undvika ett anbudsförfarande.

En annan effekt av de reviderade föreskrifterna är att antalet anbudsförfaranden ökat radikalt och 2008 blev 77 procent av undersökningarna med en beslutad kostnad över 20 pbb föremål för ett anbudsförfarande (att jämföra med 31 procent 2007 då gränsen för anbudsförfarande var 30 pbb). Däremot har endast sju undersökningar i kostnadsintervallet 5–20 pbb genomgått ett anbudsförfarande trots att länsstyrelserna kan genomföra ett sådant om företagaren så vill.

När det gäller marina uppdragsarkeologiska undersökningar så finns en tydlig koppling mellan de län där det finns marinarkeologisk kompetens och antal beslut. Stockholm var det län som under 2005–2008 utförde flest marinarkeologiska undersökningar och där det också finns flest marinarkeologer, medan beslut helt och hållet saknas i län som inte har tillgång till marinarkeologisk kompetens. Detta indikerar tydligt hur kunskaps- och kompetensberoende verksamheten är, både bland undersökarna och bland beslutsfattarna.

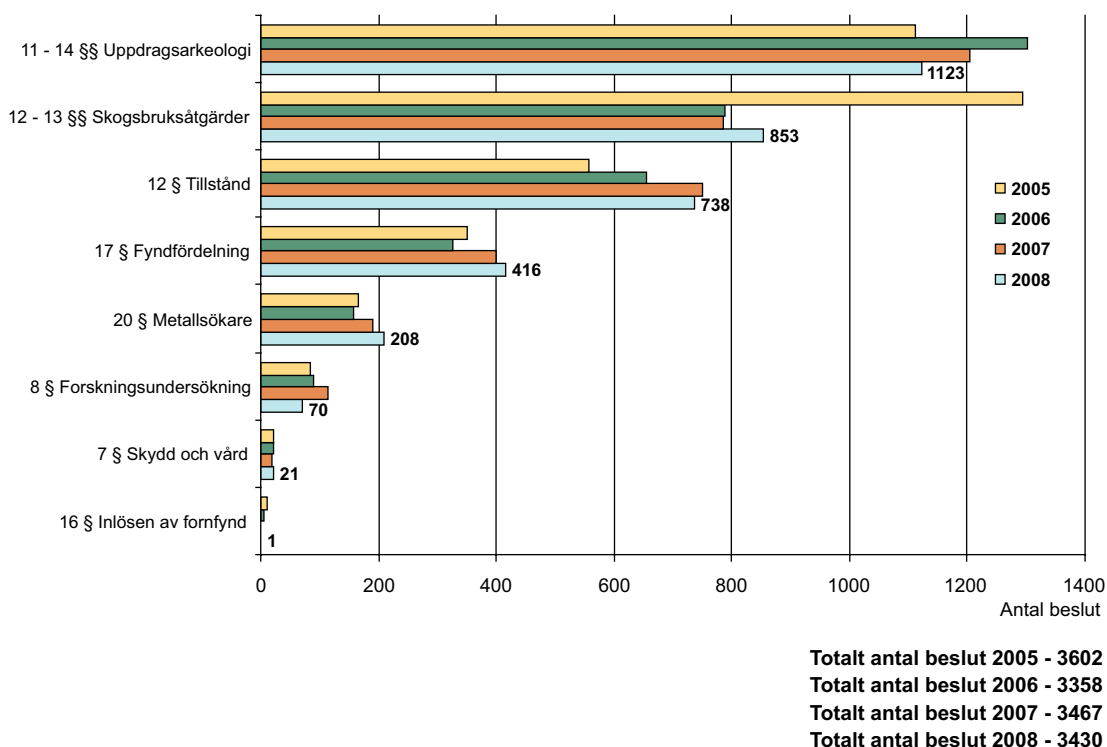
Antalet beslut gällande skogsbruksärenden har varit relativt konstant över perioden 2004–2008, med undantag för 2005 då stormen Gudrun föranledde en stor ökning av antalet beslut. Däremot kan man notera att praxis skiljer sig mellan länsstyrelserna när det gäller om beslut fattas överhuvudtaget för skogsbruksärenden. Kronobergs län fattade 2008 223 beslut medan Blekinge, Gävleborgs och Kalmar län inte fattade några beslut alls gällande skogsbruksärenden.

Flertalet beslut anger en skyddszon för hur nära fornlämningar olika skogsbruksåtgärder får göras, något som är avgörande för om en fornlämning skadas eller ej. I 44 procent av besluten var skyddszonen endast mellan 1–20 meter, vilket får anses vara alltför snävt för att säkerställa att fornlämningen inte kommer till skada

När det gäller beslut om tillstånd utan villkor om uppdragsarkeologiska insatser kan en viss ökning noteras. Denna ökning kan härledas till ett fåtal län, nämligen Västra Götalands, Kalmar och Kronobergs län. Relationen mellan tillstånd utan respektive tillstånd med villkor om uppdragsarkeologi visar att det finns olika praxis i länen, detta är särskilt tydligt i de två angränsande länen Östergötland och Södermanland.

Beslut gällande sökta tillstånd till användning av metallsökare har ökat under 2008 jämfört med tidigare år. Däremot har antalet beslut som rör hobbybruk minskat något. Norrbottens län visar upp en väsentlig ökning av antalet beslut, men har inga beslut om användning av metallsökare för hobbybruk. Här är det i stället sökta tillstånd för letande efter mineraler/meteoriter som ligger till grund för det stora antalet.

2. Beslut enligt 2 kap. KML 2005-2008 fördelade på paragrafer

Kommentar

Diagrammet visar att antalet beslut enligt 2 kap. KML har varit relativt konstant under de senaste fyra åren. Under 2005 ökade emellertid antalet beslut om skogsbruksåtgärder markant som en följd av stormen Gudrun. Åren därefter har antalet beslut om skogsbruksåtgärder minskat igen för att återigen öka något under 2008. Antal beslut rörande uppdragsarkeologi ökade något under 2006 och har därefter minskat successivt, medan antalet beslut 2008 om tillstånd till ingrepp utan villkor om uppdragsarkeologisk insats ligger kvar på samma höga nivå som under 2007. Besluten om tillstånd att använda metallsökare har successivt ökat i antal under den redovisade perioden. Däremot har besluten om forsknings- och efterundersökningar enligt 8 § minskar under 2008.

Beslut om avslag på ansökan om tillstånd enligt 12 § är inte särredovisade i diagrammet utan är inräknade i siffran för tillstånd enligt 12 §.

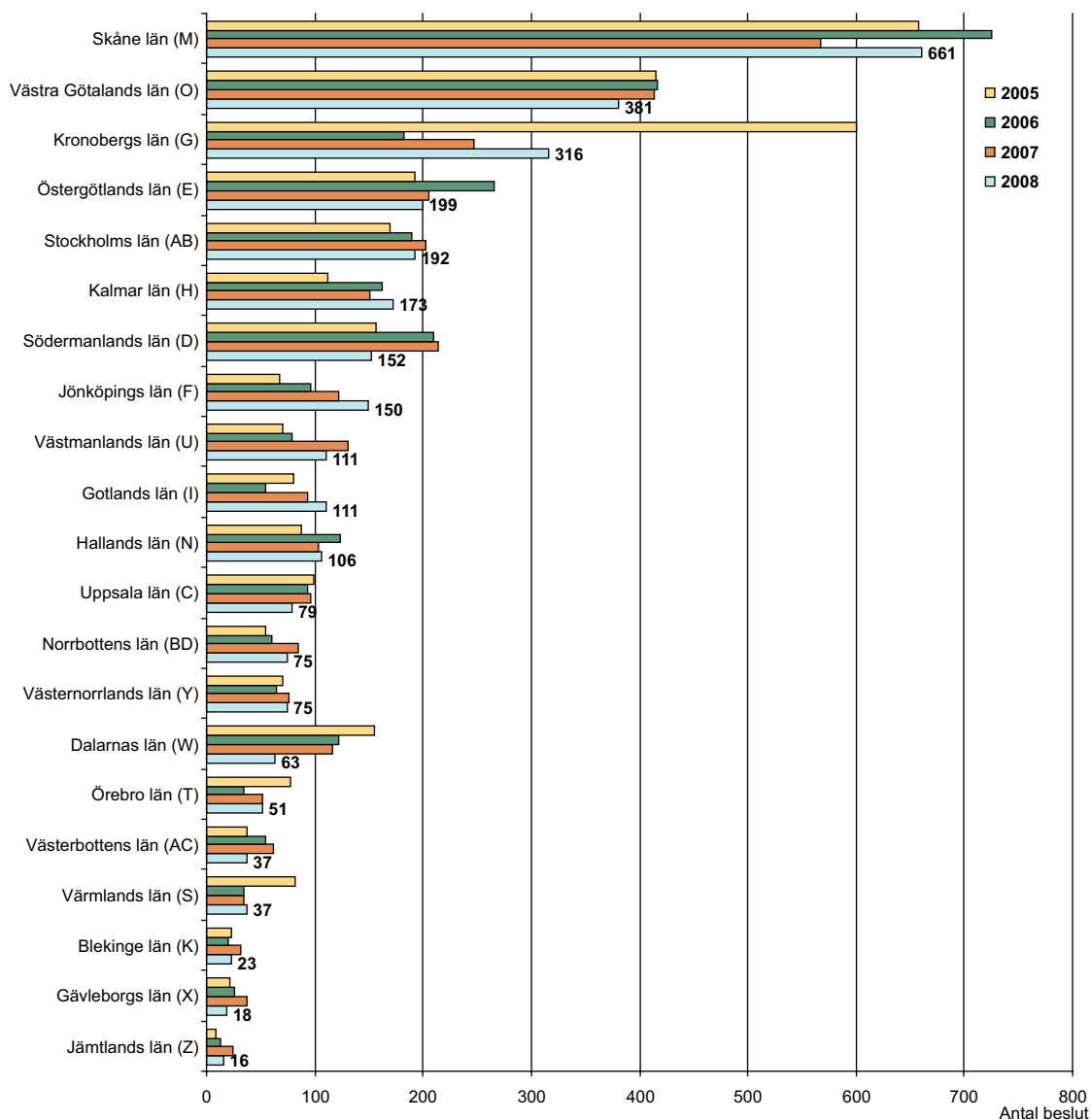
Övriga beslut

I diagrammet redovisas inte följande beslut; ett beslut om föreskrifter enligt 9 § fattat av länsstyrelsen i Södermanlands län och gällde dyknings- och ankringsförbud vid ett fartygsvrak. Ett beslut om att, med hänvisning till 27 § Förvaltningslagen, upphäva ett tidigare beslut fattat av länsstyrelsen på Gotland. Länsstyrelsen i Skåne län har i ett beslut avslagit en begäran om tillsyn. Dessutom har totalt 18 beslut fattats enligt 14 § som innebär att företagaren inte behöver svara för hela eller delar av kostnader för åtgärder fattade enligt 13 §. Av dessa beslut rör sju kostnader för att undersöka nyupptäckta fornlämningar som framkommit

i samband med arbetsföretaget, två beslut rör kostnader för arkeologiska förundersökningar där länsstyrelsen sedan avslagit ansökan om tillstånd till borttagande och slutligen ett beslut som gäller kostnader för en förundersökning som visade sig inte beröra någon fornlämning. Dessutom fattades åtta tilläggsbeslut om kostnader som väsentligt översteg vad länsstyrelsen angivit i tidigare beslut. Dessa åtta är dock inte medräknade i siffran för antalet beslut om uppdragsarkeologi eller i siffran för det totala antalet beslut.

Beslut rörande 16 och 17 §§ fattas av Riksantikvarieämbetet.

3. Beslut enligt 2 kap. KML fattade av länsstyrelsen 2005-2008 fördelade på län

Totalt antal beslut 2005 - 3239
 Totalt antal beslut 2006 - 3026
 Totalt antal beslut 2007 - 3065
 Totalt antal beslut 2008 - 3026

Kommentar

De länsstyrelser som 2008 fattade flest beslut enligt 2 kap. KML var, liksom 2007, de i Skåne, Västra Götaland och Kronoberg. I Skåne län ökade antalet beslut med nästan 100 och de flesta besluten är fattade enligt 12 §, både avseende uppdragsarkeologi (231) och tillstånd utan villkor om uppdragsarkeologi (252). I Västra Götalands län dominerar skogsärenden med 147 beslut av det totalt 383 besluten. Även merparten av det ökade antalet beslut i Kronobergs län kan hänföras till skogsärenden, hela 223 beslut av de totalt 316 besluten gällde tillstånd i samband med skogsbruk. En del av dessa beslut gällde fortsatt röjning efter stormarna Gudrun och Per. I Stockholms län utgjorde 111 av de totalt 195 besluten uppdragsarkeologi.

I sex av de 21 länen märks en ökning av antalet beslut medan de övriga länen antingen har ett oförändrat antal beslut eller en minskning av beslutsmängden. Av de län som haft en minskad beslutsmängd har Sörmlands och Dalarnas län haft den största minskningen. I Dalarnas län har antalet beslut minskat successivt under hela den redovisade perioden.

4. Beslut enligt 2 kap. KML fattade av länsstyrelsen 2008 fördelade på län – översikt

	11-14 §§ Uppdrags- arkeologi	12-13 §§ Skogsbruks- åtgärder	12 § Tillstånd	20 § Metall- sökare	8 § Forsknings- undersökningar	7 § Skydd och vård	Övriga beslut	Totalt
Blekinge län	14	0	3	6	0	0	0	23
Dalarnas län	25	11	22	3	1	0	1	63
Gotlands län	59	14	17	9	9	0	3	111
Gävleborgs län	7	0	0	2	5	4	0	18
Hallands län	60	13	15	16	1	1	0	106
Jämtlands län	7	1	1	5	2	0	0	16
Jönköpings län	55	83	6	5	1	0	0	150
Kalmar län	51	0	103	12	5	0	2	173
Kronobergs län	28	223	59	5	1	0	0	316
Norrbottnens län	16	3	11	39	3	1	2	75
Skåne län	231	133	252	33	6	5	1	661
Stockholms län	111	31	22	16	12	0	0	192
Södermanlands län	37	31	80	3	0	0	1	152
Uppsala län	34	1	36	5	1	2	0	79
Värmlands län	14	4	15	3	1	0	0	37
Västerbottens län	7	23	2	3	1	1	0	37
Västernorrlands län	3	58	1	10	2	1	0	75
Västmanlands län	59	41	4	2	5	0	0	111
Västra Götalands län	126	147	63	25	13	4	3	381
Örebro län	27	3	16	5	0	0	0	51
Östergötlands län	152	33	10	1	1	2	0	199
Totalt	1123	853	738	208	70	22	13	3026

2.1 Uppdragsarkeologi – 2 kap. 11–14 §§ KML

Sammanfattning

Antal beslut rörande uppdragsarkeologi har varit tämligen konstant mellan 2003–2008, med en liten topp under 2006. Däremot har den totala beslutade kostnaden varierat kraftigt med en toppnotering 2003 på dryga 320 miljoner kronor till lägsta beloppet 2005 på ca 185 miljoner kronor. Den totala kostnaden 2008 var betydligt lägre än de två tidigare åren, en minskning från 263 miljoner kronor 2007 till 195,5 miljoner kronor 2008. Minskningen kan framförallt härledas till kategorin särskilda undersökningar, där den totala kostnaden minskat med 38 procent i jämförelse med 2007. Även antalet särskilda utredningar har minskat något medan både antalet och den totala kostnaden för förundersökningar ökade under 2008 i jämförelse med de två senaste åren.

Den minskade totala kostnaden för uppdragsarkeologi syns även tydligt i antalet undersökningar med de högsta kostnaderna, dvs. över 20 pbb (820 000 kr). Under 2006 och 2007 genomfördes 48 respektive 66 undersökningar med en beslutad kostnad över 20 pbb, 2008 endast 27 undersökningar. Samtidigt som de mest kostsamma undersökningarna halverades i antalet steg antalet undersökningar i kostnadsintervallet 10–20 pbb från att under tidigare år varit mellan 33–43 till att 2008 vara 65. Någon entydig förklaring till skillnaderna mellan 2008 och de tidigare åren går inte att finna. Möjligen kan ökningen av de medelstora undersökningarna respektive det minskade antalet stora undersökningar härledas till den förändring avseende beloppsgräns för anbudsförfarande som de reviderade föreskrifterna som trädde i kraft 1 januari 2008 innebar. Att det kan ha funnits en vilja att hålla nere kostnaderna för att undvika ett anbudsförfarande kommer till uttryck bl.a. i undersökningar som har beslutade kostnader som ligger precis under 20 pbb.

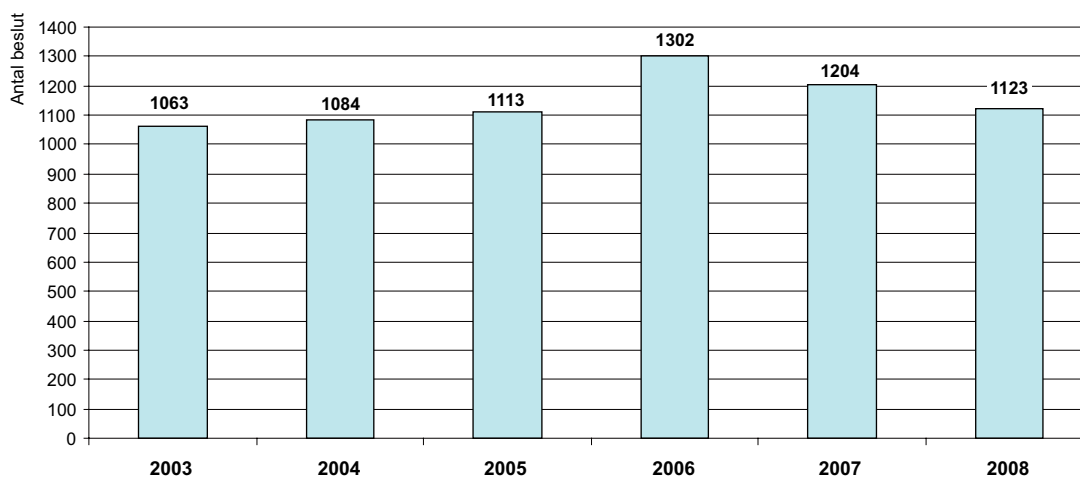
Antalet anbudsförfaranden ökade 2008 och 77 procent av undersökningarna med en beslutad kostnad över 20 pbb blev föremål för ett anbudsförfarande. Ökningen ska ses mot bakgrund av införandet av de reviderade föreskrifterna där möjligheterna till undantag från att genomföra anbudsförfaranden kraftigt begränsats. Länsstyrelserna har även möjlighet, om företagaren så vill, att genomföra ett anbudsförfarande för undersökningar i kostnadsintervallet 5–20 pbb. Denna möjlighet har bara utnyttjats vid sju tillfällen och intresset från företagares sida att av undersökningen ska föregås av ett anbudsförfarande får anses, åtminstone utifrån siffrorna från 2008, vara mycket lågt.

Antalet undersökare som tilldelats undersökningar har varit ganska konstant mellan 2004–2008, med en liten ökning 2007. Under 2008 har antalet undersökare som tilldelats undersökningar ökat i fem län, men minskat i åtta andra län. Den största ökningen återfinns i Örebro och Värmlands län, där tre ytterligare

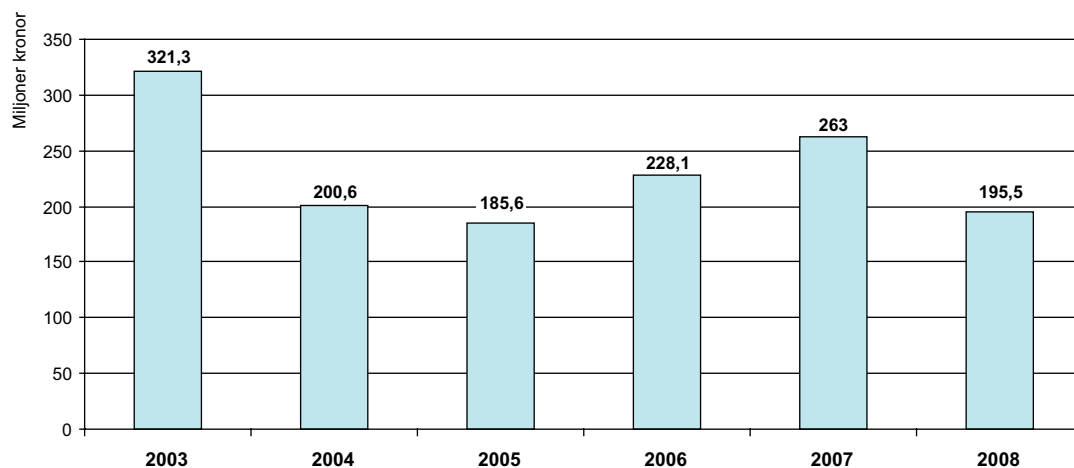
undersökare tilldelats undersökningar. 61 procent av det totala antalet undersökningarna tilldelades museer (läns- och stadsmuseer inkl. Sjöhistoriska museet), 20 procent till privata undersökare och slutligen 19 procent till RAÄ UV. En stor del av de undersökningar som tilldelades museerna var rubricerade som schaktningsovervakningar/antikvariska kontroller. Exempelvis var över hälften av de undersökningar som Östergötlands länsmuseum, Regionmuseet Kristianstad, Stockholms stadsmuseum och Kulturen i Lund utförde av dessa typer. Inget läns- eller kommunalt museum återfinns däremot bland de undersökare som tilldelats undersökningar som totalt överstigit 10 miljoner kronor. Istället är det endast fyra UV kontor och en av de privata undersökarna, Arkeologikonsult, som tilldelats undersökningar i den omfattningen.

2.1.1 Antal beslut och beslutad kostnad

5. Beslut om uppdragsarkeologi 2003-2008

6. Total beslutad kostnad för uppdragsarkeologin 2003-2008

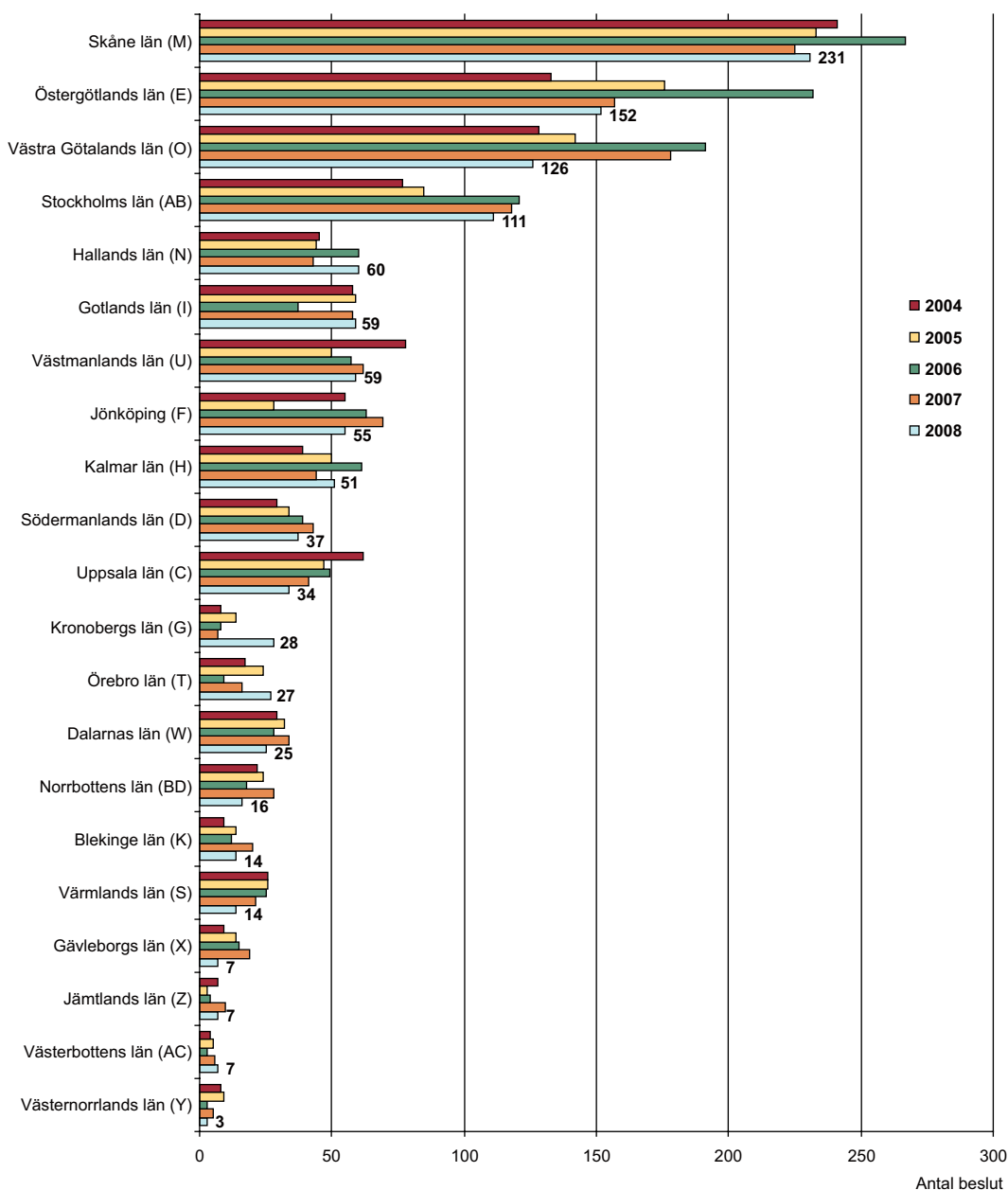
Kommentar

Antal beslut rörande uppdragsarkeologi har varit tämligen konstant mellan 2003–2008, med en liten topp under 2006. Däremot har den totala beslutade kostnaden varierat kraftigt med en toppnotering 2003 på dryga 320 miljoner kronor till lägsta beloppet 2005 på ca 185 miljoner kronor. Såväl antalet beslut som den totala kostnaden minskade 2008 i jämförelse med åren 2006 och 2007.

De beslut som saknar preciserad kostnad utan istället anger att undersökaren ska debitera på löpande räkning, ingår inte i sammanställningen över den totala beslutade kostnaden, totalt 204 beslut (24 %). Av dessa fattades 93 beslut i Skåne län och 89 i Stockholms län. I ytterligare 67 beslut, varav 58 fattade i Östergötlands län, anges dels en preciserad kostnad (vanligen för rapportering), dels att undersökaren får debitera på löpande räkning (vanligen fältarbetstiden). Tilläggas bör att beslut som baseras på en löpande kostnad ofta är undersökningar som är mindre omfattande, exempelvis schaktövervakningar i stadsmiljöer eller antikvariska kontroller. Även om antal undersökningar som debiterats på löpande räkning har varit relativt konstant i procent räknat under den redovisade perioden (2005 26 %, 2006 24 %, 2007 25 %) så saknar sammanlagt 302 av de totalt 1123 besluten en total kostnad för undersökningen.

I 31 beslut anges att förutom den beslutade kostnaden tillkommer icke preciserade kostnader, vanligtvis kostnader för grävmaskin och grävmaskinist, manskapsbod, konservering eller resekostnader.

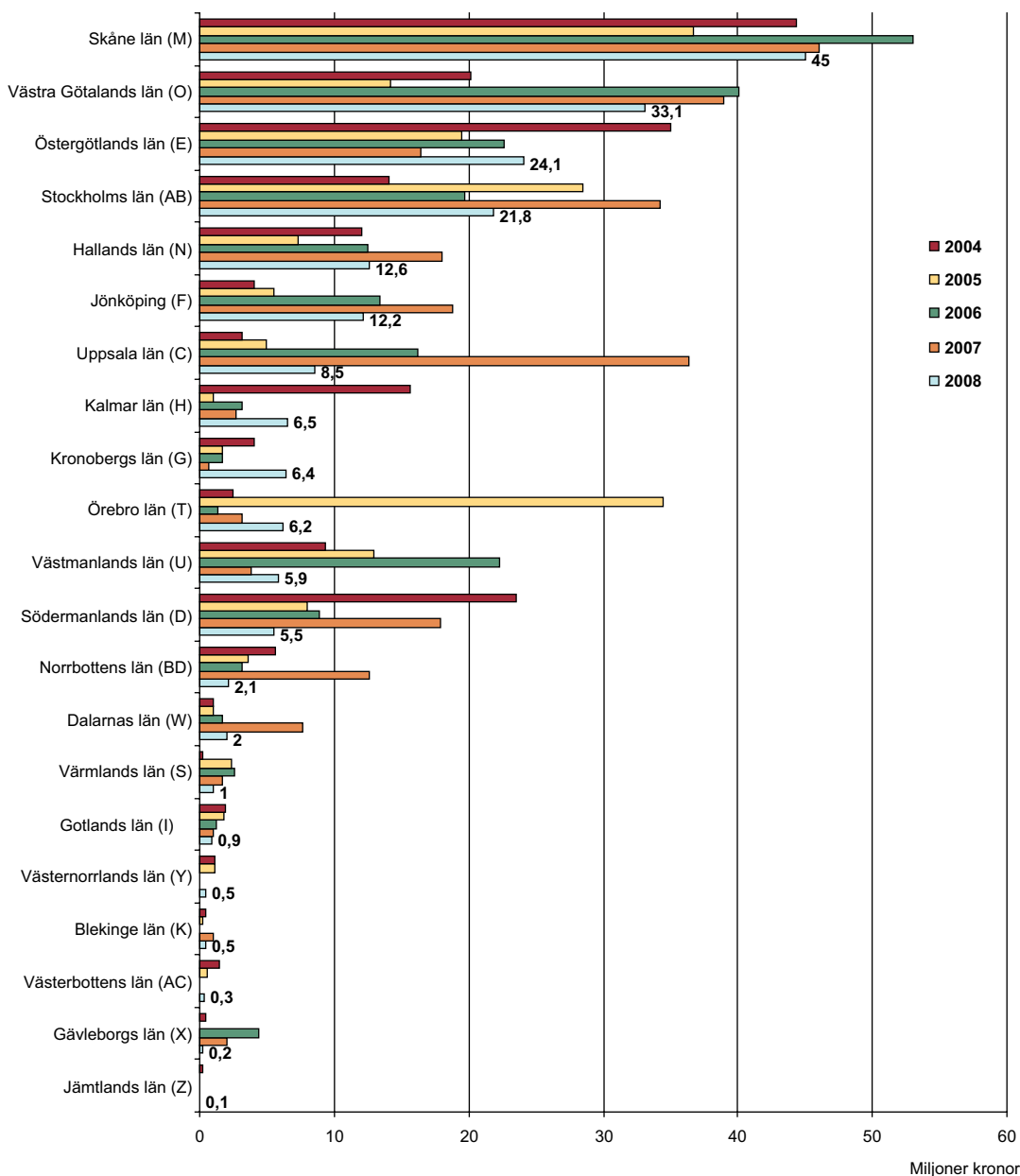
7. Beslut om uppdragsarkeologi 2003-2008 fördelade på län

Kommentar

Liksom under tidigare år fattades flest antal beslut 2008 i Skåne, Östergötlands, Västra Götalands och Stockholms län. I flertalet län har antalet beslut minskat i jämförelse med 2007, den största minskningen uppvisar Västra Götalands län. I några län, exempelvis Hallands, Örebro och Kronobergs län har dock antalet beslut ökat.

8. Beslutad kostnad för uppdragsarkeologin 2004-2008 fördelad på län

Kommentar

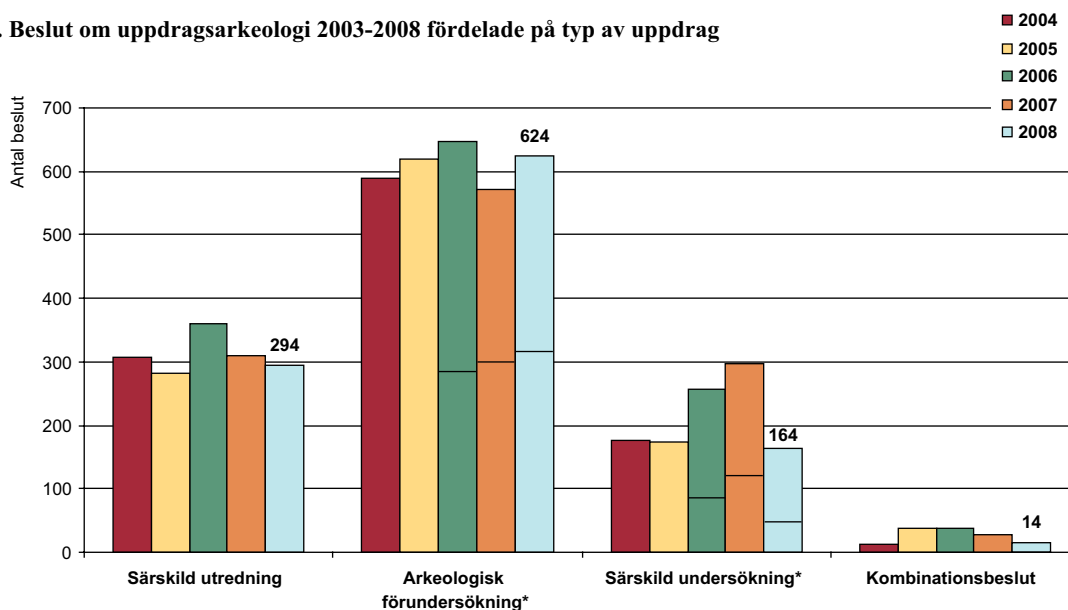
De fyra länen, Skåne, Västra Götaland, Östergötland och Stockholm, med flest antal beslut 2008 uppvisar också de högsta beslutade kostnaderna. Av dessa fyra län har kostnaden för de beslut som fattades i Östergötland ökat betydligt (från 16,4 miljoner kronor 2007 till 24,1 miljoner kronor 2008), medan kostnaden för uppdragsarkeologi i Stockholms län avsevärt minskat (från 34,2 miljoner kronor 2007 till 21,8 miljoner kronor 2008). En förklaring till den minskade kostnaden i Stockholms län är att under 2007 genomfördes två stora bytomtsundersökningar med en beslutad kostnad om totalt ca 15 miljoner, dvs. knappt hälften av den totala kostnaden. Förklaringen till den ökade kostnaden i Östergötlands län kan

inte på samma sätt hänföras till några enskilda undersökningar, däremot var antalet medelstora undersökningar i kostnadsintervallet 10–20 pbb dubbelt så många 2008 i jämförelse med 2007. De beslutade kostnaderna i de fyra länen motsvarar 63 procent av den totala beslutade kostnaden för uppdragsarkeologi under 2008.

Även i en rad andra län har totalkostnaden för uppdragsarkeologin 2008 minskat drastiskt i jämförelse med 2007. Exempelvis minskade kostnaden i Uppsala län från 36,4 miljoner kronor 2007 till 8,5 miljoner kronor 2008 och i Södermanlands län från 17,9 miljoner kr 2007 till 5,5 miljoner kr 2008. I båda dessa fall kan minskningen hänföras till att inga stora byggprojekt var aktuella 2008, vilket var orsaken till de höga beslutade kostnaderna 2007. I Jönköping respektive Hallands län har den beslutade kostnaden återgått till 2006 års nivå efter att ha varit betydligt högre under 2007. Den beslutade kostnaden har således minskat i flertalet län, men med vissa undantag; i Örebro, Kalmar och Kronobergs län har den totala beslutade kostnaden ökat precis som antalet beslut.

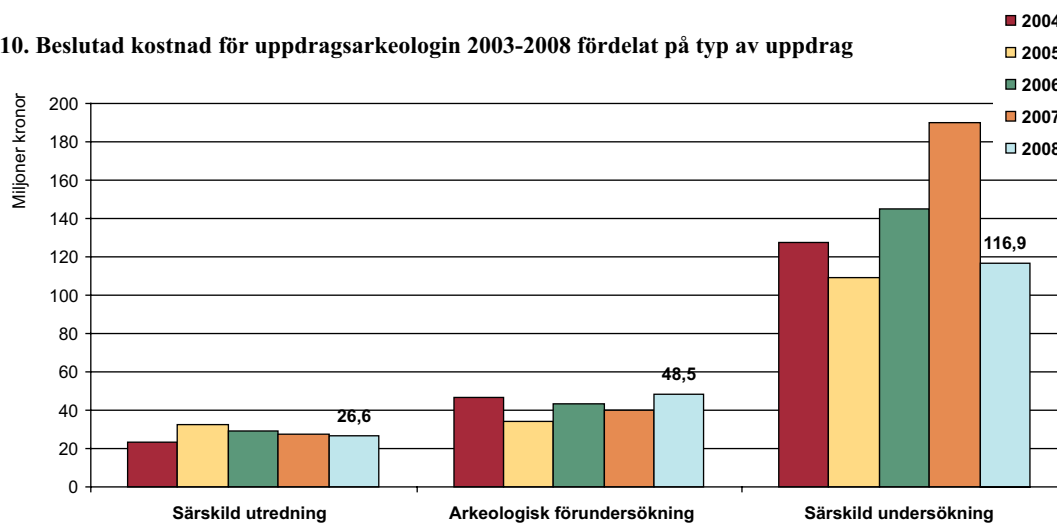
Beslut med debitering enligt löpande räkning, dvs. som saknar preciserad kostnad, är inte redovisade i diagrammet.

9. Beslut om uppdragsarkeologi 2003-2008 fördelade på typ av uppdrag

* Under 2008 var 321 förundersökningar och 46 särskilda undersökningar rubricerade som schaktningsövervakning/antikvarisk kontroll. Motsvarande siffror för 2007 var 300 förundersökningar och 134 särskilda undersökningar och för 2006 284 förundersökningar och 94 särskilda undersökningar.

10. Beslutad kostnad för uppdragsarkeologin 2003-2008 fördelat på typ av uppdrag

Kommentar

Antalet utredningar har varit ungefär detsamma de senaste fem åren, dvs. varierat mellan 282–359. Den totala kostnaden för utredningar har även varit stabil under perioden. Med andra ord har utredningsinstrumentet vare sig ökat eller minskat i användning eller i kostnad de senaste fem åren.

Även antalet förundersökningar har varit förhållandevis lika många under perioden. Av de totalt 624 förundersökningarna som genomfördes 2008 var 321 eller 51 procent rubricerade som schaktningsövervakningar/antikvariska kontroller. Motsvarande procentsatser för 2006 och 2007 var 44 respektive 47 procent. Andelen schaktningsövervakningar/antikvariska kontroller har således ökat något under de senaste tre åren, siffror från tidigare år saknas tyvärr. Den totala kostnaden för de förundersökningar som utfördes 2008 var 48,5 miljoner kronor och av dessa hänför sig 8,2 miljoner kronor (17 %) till schaktningsövervakningar/antikvariska kontroller. Värt att notera är dock att 160 beslut om schaktningsövervakningar/antikvariska kontroller saknar preciserad kostnad och att ytterligare 49 beslut med preciserade kostnader även anger att undersökaren kan debitera delar av undersökningen på löpande räkning. Totalkostnaden för förundersökningar, och då speciellt de som rubriceras som schaktningsövervakningar/antikvariska kontroller, har således varit betydligt högre. Enligt de reviderade föreskrifterna skall länsstyrelsen begära in en beräkning av den totala kostnaden för undersökningen och att då drygt 200 beslut saknar denna uppgift är otillfredsställande.

30 beslut om förundersökning enligt 2 kap. 13 § omfattar även beslut enligt 3 kap. (2) eller 4 kap. (28). Flertalet av dessa förundersökningar är schaktningsövervakningar som rör olika ingrepp i kyrkogårdar och i eller runt kyrkor.

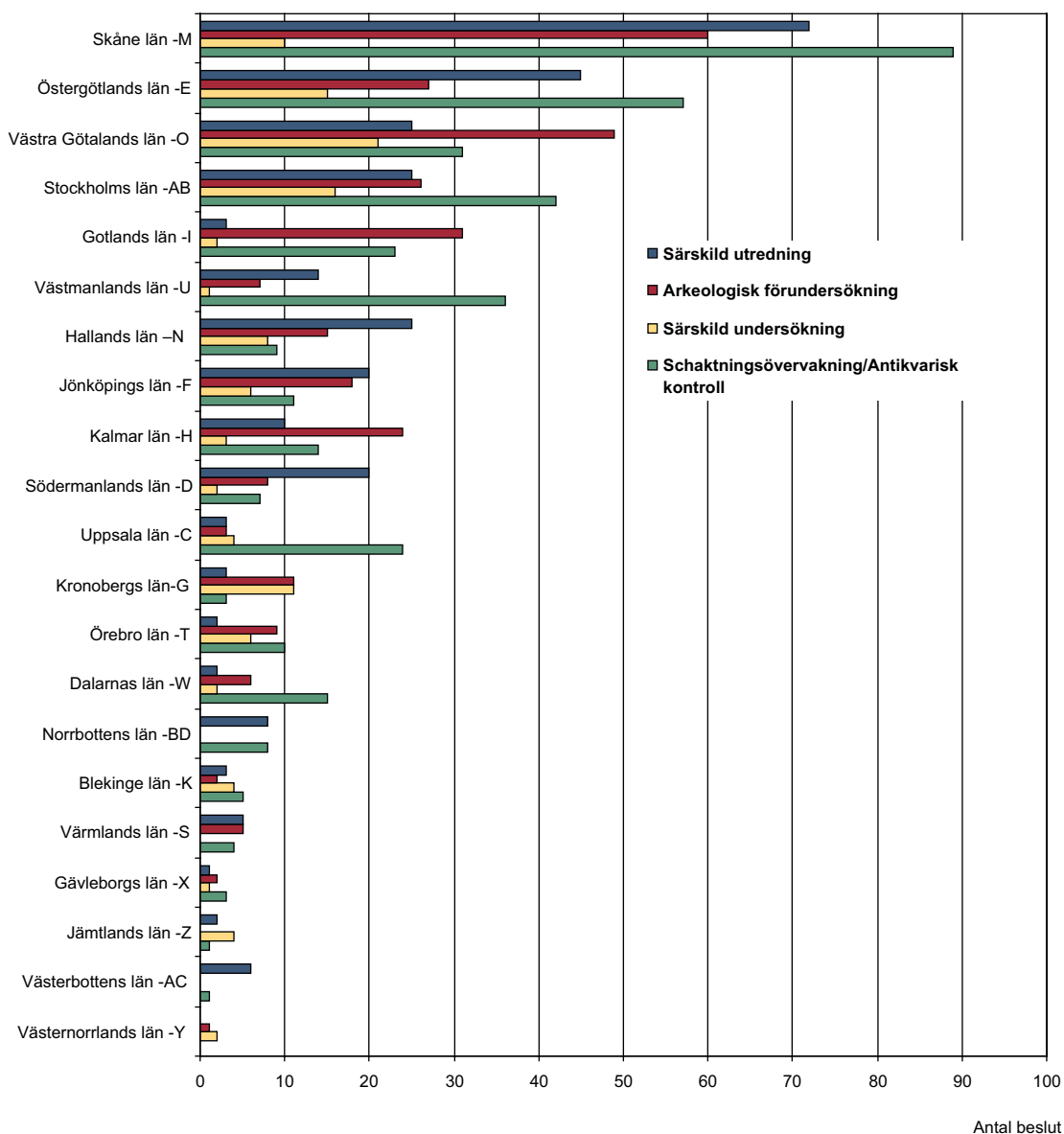
Till skillnad från särskilda utredningar och förundersökningar minskade antalet särskilda undersökningar kraftigt 2008 och är det lägsta antalet under den redovisade perioden. Av 164 särskilda undersökningar var 46 (27%) rubricerade

som schaktövervakningar/antikvariska kontroller. Motsvarande procentsatser för 2006 och 2007 var 45 respektive 36 procent. Andelen schaktövervakningar/antikvariska kontroller har således minskat 2008 i jämförelse med de två tidigare åren. De särskilda undersökningarna svarade 2008, liksom de tidigare åren, för den största delen av den totala kostnaden (61 %) för uppdragsarkeologi. Av den totala summan på 116,9 miljoner kronor härrör 0,5 miljoner kronor från beslut som rubricerats som schaktövervakningar/antikvariska kontroller. Därtill kommer att de 28 beslut om schaktningsövervakningar/antikvariska kontroller som saknar preciserad kostnad och ytterligare 9 beslut som förutom en preciserad kostnad även anger att undersökaren kan debitera delar av undersökningen på löpande räkning. Den totala kostnaden för särskilda undersökningar har således även den varit högre än vad som framgår av besluten, men inte alls i samma omfattning som de icke preciserade kostnaderna för förundersökningar.

Sammanfattningsvis har både antalet och den totala kostnaden för särskilda utredningar och särskilda undersökningar minskat under 2008 i jämförelse de två senaste åren. Den största minskningen står de särskilda undersökningarna för där kostnaden minskat med 38 procent i jämförelse med 2007. Till viss del kan minskningen förklaras med att få stora infrastrukturprojekt var aktuella detta år.

De 27 besluten om antikvariska kontroller som inte har rubricerats som förundersökningar eller särskilda undersökningar, dvs. använt begreppet antikvarisk kontroll på ett korrekt sätt, är inte medräknade i tabellen. Likaså ingår inte kostnaden, ca 3 miljoner kronor, för de 14 kombinationsbesluten i tabellen.

11. Beslut om uppdragsarkeologi 2008 fördelade på län och typ av uppdrag

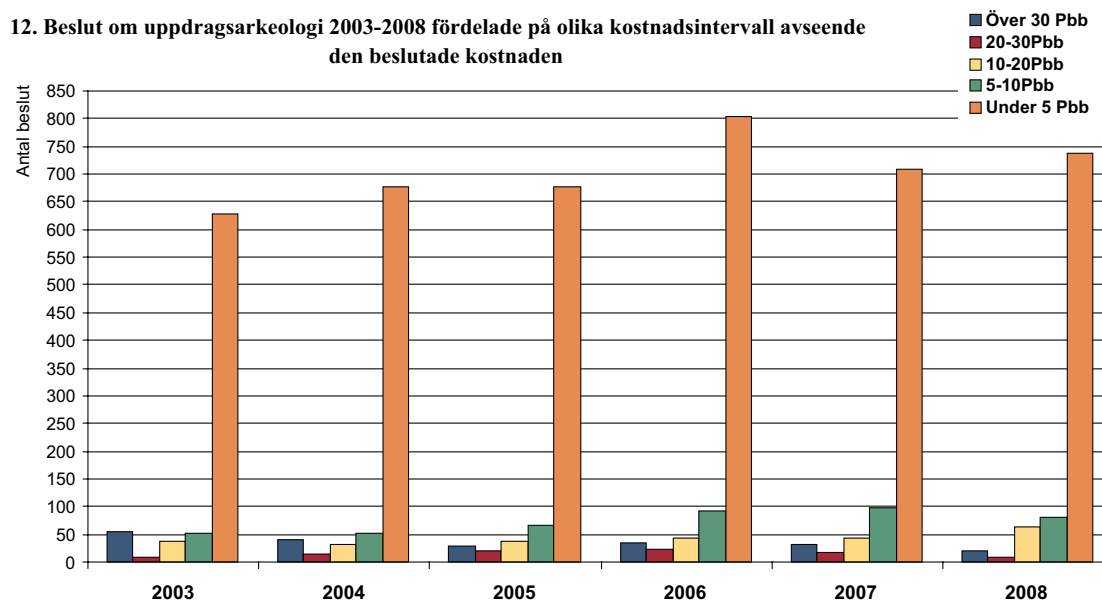
Totalt antal beslut - 1115

Kommentar

Diagrammet visar att schaktningsövervakningar/antikvariska kontroller är den vanligaste typen av undersökning i tio län. Exempelvis utgjorde schaktningsövervakningar/antikvariska kontroller 70 procent av antalet undersökningar i Uppsala län och 62 procent av undersökningarna i Västmanland. En jämförelse mellan de fyra län med flest antal beslut visar att i Skåne, Östergötlands och Stockholms län var schaktningsövervakningar/antikvariska kontroller den vanligaste undersökningstypen, medan däremot i Västra Götalands län var förundersökningar istället den dominerande undersökningstypen.

Västra Götaland är även det län som hade flest särskilda undersökningar (21) följt av Stockholm (16) och Östergötland (15). Bland de län med förhållandevis få undersökningar utmärker sig Kronobergs län med en hög andel såväl förundersökningar som särskilda undersökningar (11 av vardera). Gotlands och Kalmar län har en hög andel förundersökningar, 31 respektive 24 beslut, medan Hallands, Södermanlands och Jönköpings län har en hög andel särskilda utredningar (25, 20, 20).

Kombinationsbeslut (totalt 14) ingår inte i diagrammet.

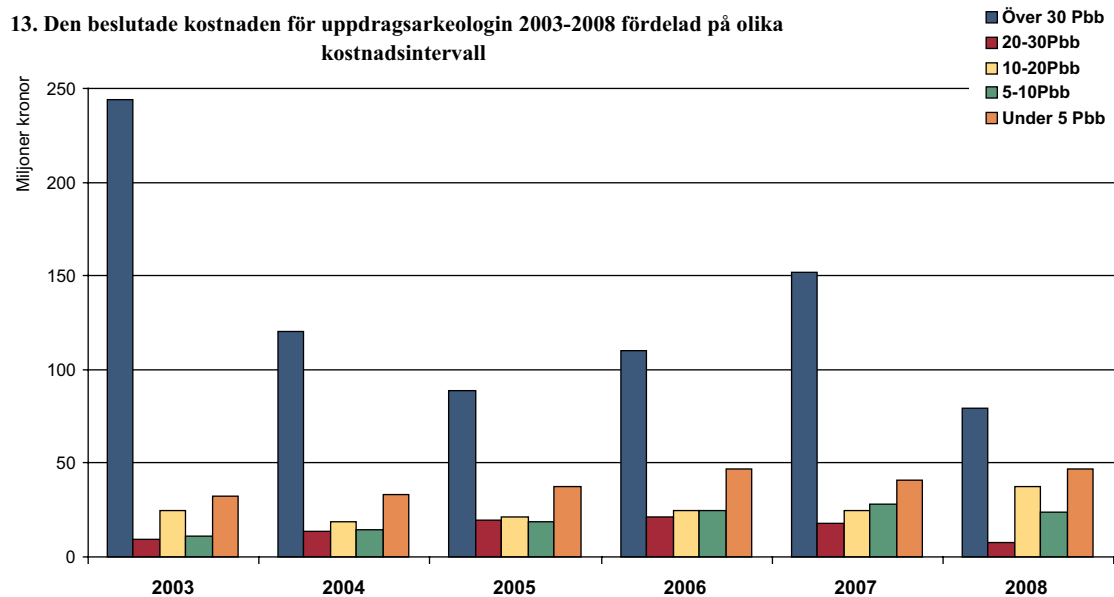
Kommentar

Under 2008, liksom under de tidigare åren, dominerade de undersökningar som hade en beslutad kostnad som understeg 5 prisbasbelopp (pbb), vilket motsvarade 205 000 kronor. Hela 79 procent av besluten hade en beslutad kostnad som understeg 5 pbb, vilket är i paritet med den procentuella andelen under tidigare år. Vad som är värt att notera är att antalet beslut i kostnadsintervallet 10-20 pbb har ökat från att under tidigare år varit mellan 33-43 beslut till att 2008 vara 65 beslut. Samtidigt halverades i det närmaste antalet undersökningar med de högsta kostnaderna, dvs. över 20 pbb. Under 2008 hade 27 undersökningar en beslutad kostnad som översteg 20 pbb (820 000 kr), medan motsvarande siffra för de föregående åren varierat mellan 48-66 undersökningar.

Någon entydig förklaring till skillnaderna mellan 2008 och de tidigare åren finns inte. En förklaring kan vara att antalet särskilda undersökningar var betydligt färre 2008 än de två tidigare åren. Men då borde antalet undersökningar i det högsta kostnadsläget vara ungefär lika många som under 2004 och 2005, vilket dock inte är fallet. Den 1 januari 2008 trädde nya föreskrifter för uppdragsarkeologin i kraft, vilket bl. a. innebar att ett anbudsförfarande ska tillämpas för att

utse undersökare för de undersökningar som beräknas överstiga 20 pbb. Möjli- gen kan ökningen av de medelstora undersökningarna (10–20 pbb) respektive det minskade antalet stora undersökningar (över 20 pbb) härledas till denna föränd- ring och att det finns en vilja att hålla nere kostnaderna för att på så sätt kunna undvika ett anbudsförfarande.

De 210 beslut som saknar en specificerad kostnad, dvs. de undersökningar som kan debiteras på löpande räkning, är inte medräknade i diagrammet.

Kommentar

De skillnader som kunde iakttas i figur 12 över antalet beslut i olika kostnadsintervall är även synliga i detta diagram. Huvuddelen av kostnaden för uppdragsarkeologin 2008 återfinns liksom under tidigare år i de mest kostsamma undersökningarna, dvs. över 20 pbb. Men även här kan man se att kostnaden minskat i jämförelse med tidigare år (2008 87,1 miljoner kronor, 2007 169,4 miljoner kronor, 2006 131,9 miljoner kronor, 2005 108,2 miljoner kronor). Däremot har kostnaderna för de medelstora undersökningarna, i intervallet 10–20 pbb, ökat från 24,5 miljoner till 37,7 miljoner kronor. Förskjutningen från stora till medelstora undersökningar, som var synligt i antalet beslut fördelad på olika kostnadsintervall, är alltså även synlig här. Ett tecken på att förskjutningen kan bero på en vilja att undvika ett anbudsförfarande är att fyra undersökningar hade en beslutad kostnad som låg precis på 20 pbb (mellan 818 230 och 819 980 kronor).

2.1.2 Anbudsförfarande

14. Beslut om stora (över 30 pbb) undersökningar 2004–2008 fördelade på län med de beslut som varit föremål för anbudsförfarande särredovisade. För 2008 redovisas undersökningar över 20 pbb inom parentes.

	Antal beslut om stor undersökning	Varav med anbud	Antal beslut om stor undersökning	Varav med anbud	Antal beslut om stor undersökning	Varav med anbud	Antal beslut om stor undersökning	Varav med anbud	Antal beslut om stor undersökning	Varav med anbud
Län	2004		2005		2006		2007		2008	
Skåne län	8	1	8	3	8	3	6	-	3 (5)	2 (3)
Stockholms län	2	-	3	1	3	1	4	4	3 (4)	3 (3)
Uppsala län	10	1	5	1	5	1	4	2	1 (1)	1 (1)
Västra Götalands län	5	1	5	4	5	4	4	3	7 (8)	7 (7)
Hallands län	-	-	2	-	2	-	3	-	1 (1)	1 (1)
Jönköpings län	2	-	2	-	2	-	3	-	1 (2)	1 (1)
Norrbottnens län	1	1	-	-	-	-	3	1	-	-
Södermanlands län	-	-	2	1	2	1	2	-	-	-
Östergötlands län	1	-	2	-	2	-	2	-	2 (2)	2 (2)
Dalarnas län	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Gävleborgs län	-	-	2	2	2	2	-	-	-	-
Kalmar län	-	-	-	-	-	-	-	-	- (1)	- (1)
Kronobergs län	1	-	-	-	-	-	-	-	1 (1)	1 (1)
Värmlands län	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Västernorrlands län	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Västmanlands län	1	1	3	2	3	2	-	-	- (1)	- (1)
Örebro län	5	2	-	-	-	-	-	-	- (1)	-
Totalt	39	7	34	14	34	14	32	10	19 (27)	18 (21)

Kommentar

I diagrammet visas för 2008 antalet undersökningar med en beslutad kostnad som översteg såväl 30 pbb som 20 pbb. Detta beror på att de reviderade föreskrifterna för uppdragsarkeologin som trädde i kraft 1 jan 2008 sänkte beloppsgränsen för när länsstyrelsen måste använda ett anbudsförfarande för att utse vilken undersökare som ska genomföra undersökningen från 30 pbb till 20 pbb.

Antalet anbudsförfaranden ökade 2008 och från att endast mellan 18–41 procent av undersökningarna över 30 pbb var föremål för anbudsförfarande under 2004–2007, så genomfördes 2008 anbudsförfaranden för 77 procent av undersökningarna över 20 pbb. Ökningen ska ses mot bakgrund av införandet av de reviderade föreskrifterna där möjligheterna till undantag från att genomföra anbudsförfaranden för undersökningar som bedöms överstiga 20 pbb är kraftigt begränsade.

Av de sammanlagt 27 undersökningar som enligt föreskrifterna skulle vara föremål för ett anbudsförfarande var det 21 som faktiskt genomgick ett anbudsförfarande. Av de sex undersökningar som trots att de översteg 20 pbb gick ut på direktval har länsstyrelserna i tre fall hävdade synnerliga skäl med återopande av antingen att den aktuella undersökningen var en fortsättning på en tidigare beslutad undersökning eller att det förelåg extrem brådska att göra marken möjlig att exploatera. Skälen till direktval för de tre övriga var att förfrågningsunderlaget skickats ut före årsskiftet 2007/2008, att ett anbudsförfarande genomförts inför förundersökningen och som omfattade även den nu aktuella slutundersökningen och i det tredje fallet att den aktuella förundersökningen delats upp mellan två undersökare.

15. Beslut om uppdragsarkeologi 2008 fördelade på län, kostnadsintervall samt anbudsförfarande och direktval

	Anbud	Direktval	Anbud	Direktval	Anbud	Direktval	Anbud	Direktval	Anbud	Direktval	
Län	Över 30 Pbb		30-20 Pbb		20-10 Pbb		10-5 Pbb		Under 5 Pbb		Totalt
Östergötlands län	2	-	-	-	-	11	-	13	-	125	151
Skåne län	2	1	1	1	1	3	1	4	-	123	137
Västra Götalands län	7	-	-	1	-	12	-	11	-	91	122
Stockholms län	3	-	-	1	1	7	1	15	-	43	71
Gotlands län	-	-	-	-	-	-	-	-	-	49	49
Västmanlands län	-	-	1	-	-	1	-	4	-	52	58
Jönköpings län	-	1	1	-	-	5	-	2	-	46	55
Hallands län	1	-	-	-	-	3	-	8	-	39	51
Kalmar län	-	-	1	-	1	2	-	3	-	43	50
Södermanlands län	-	-	-	-	-	4	-	3	-	28	35
Kronobergs län	1	-	-	-	-	3	-	5	-	19	28
Örebro län	-	-	-	1	1	5	1	2	-	12	22
Dalarnas län	-	-	-	-	-	1	-	1	-	13	15
Blekinge län	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	14
Värmlands län	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	13
Norrbottnens län	-	-	-	-	-	2	-	1	-	7	10
Uppsala län	1	-	-	-	-	1	-	4	-	4	10
Västerbottens län	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	6
Gävleborgs län	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	4
Jämtlands län	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	4
Västernorrlands län	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	3
Totalt	17	2	4	4	4	60	3	77	-	736	907

Kommentar

Enligt de reviderade föreskrifterna kan länsstyrelsen även genomföra ett anbuds-förfarande om undersökningen beräknas ligga i kostnadsintervallet 5–20 pbb och om företagaren begär det. Så har varit fallet i samband med sammanlagt sju un-dersökningar i Skåne, Stockholms, Örebro och Kalmar län. Intresset från företa-gares sida att genomförandet av undersökningar ska föregås av ett anbudsförfa-rande får anses, åtminstone utifrån siffrorna från 2008, vara mycket lågt – endast 5 procent av de 139 undersökningarna med en beräknads kostnad mellan 5–20 pbb var föremål för ett anbuds-förfarande.

De 210 beslut som saknar en specificerad kostnad, dvs. undersökningar som de-biteras på löpande räkning, är inte medräknade i diagrammet.

2.1.3 Undersökare

16. Undersökare verksamma inom uppdragsarkeologin 2004–2008

Undersökare	2004	2005	2006	2007	2008
Åjtte – svenskt fjäll- och samemuseum	x	x			
ArcMontana					x
Arkeodok	x	x	x	x	x
Arkeologacentrum	x	x	x	x	x
Arkeologikonsult	x	x	x	x	x
Arkeologiska forskningslaboratoriet					x
Aquaarkeologen		x			
Angaria	x				
Blekinge museum	x	x	x	x	x
Bohusläns museum	x	x	x	x	x
Dalarnas museum	x	x	x	x	x
Enköpings museum			x		
Forum o8				x	
Gradar geofysik			x		
Grännamuseerna	x				
Göteborgs stadsmuseum	x	x	x	x	
Hallands läns museer/Länsmuseet Halmstad	x	x	x	x	x
Jämtlands läns museum	x	x	x	x	x
Jönköpings läns museum	x	x	x	x	x
Kalmar läns museum	x	x	x	x	x
Knaton – landskapsarkeologi				x	
Kula HB	x	x			x
Kulturen i Lund	x	x	x	x	x
Kulturmiljöbyrån				x	
Kulturmiljövårdarna AB					x
Länsmuseet Gävleborg	x	x	x	x	x
Länsmuseet på Gotland	x	x	x	x	x
Länsmuseet Västernorrland	x	x	x	x	x
Malmö kulturmiljö	x	x	x	x	x
Norrbottnens museum	x	x	x	x	x
RAÄ UV Bergslagen	x	x	x	x	x
RAÄ UV E4/Gal/Uppsala	x	x	x	x	x
RAÄ UV Mitt	x	x	x	x	x
RAÄ UV Syd	x	x	x	x	x
RAÄ UV Teknik				x	
RAÄ UV Väst	x	x	x	x	x
RAÄ UV Öst	x	x	x	x	x
Regionmuseet Kristianstad	x	x	x	x	x
Regionmuseum Västra Götaland	x	x	x	x	x
Rio kulturkooperativ	x	x	x	x	x
SAU	x	x	x	x	x
Sigtuna museum	x	x	x	x	x
Silverbuseet	x	x	x	x	
Sjöhistoriska museet/Statens Maritima museer	x	x	x	x	x
Skellefteå museum	x		x	x	
Smålandsarkeologi					x
Smålands museum	x	x	x	x	x
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen			x	x	x

Stigfinnaren Arkeologi och kulturhistoria consulting				x	
Stockholms läns museum	x	x	x	x	x
Stockholms stadsmuseum	x	x	x	x	x
Sörmlands museum	x	x	x	x	x
Tyréns		x			
Upplandsmuseet	x	x	x	x	x
Uppsala universitet	x				
Wallin kulturlandskap och arkeologi	x	x	x	x	x
Vilhelmina museum				x	x
Vitlycke museum				x	
Vägverkets milstensprojekt					x
Värmlands museum	x	x	x	x	x
Västerbottens museum	x	x	x	x	x
Västergötlands museum	x	x	x	x	x
Västerviks museum				x	
Västmanlands läns museum	x	x	x		
Örebro läns museum		x			
Östergötlands länsmuseum	x	x	x	x	x
Totalt	47	46	45	50	46

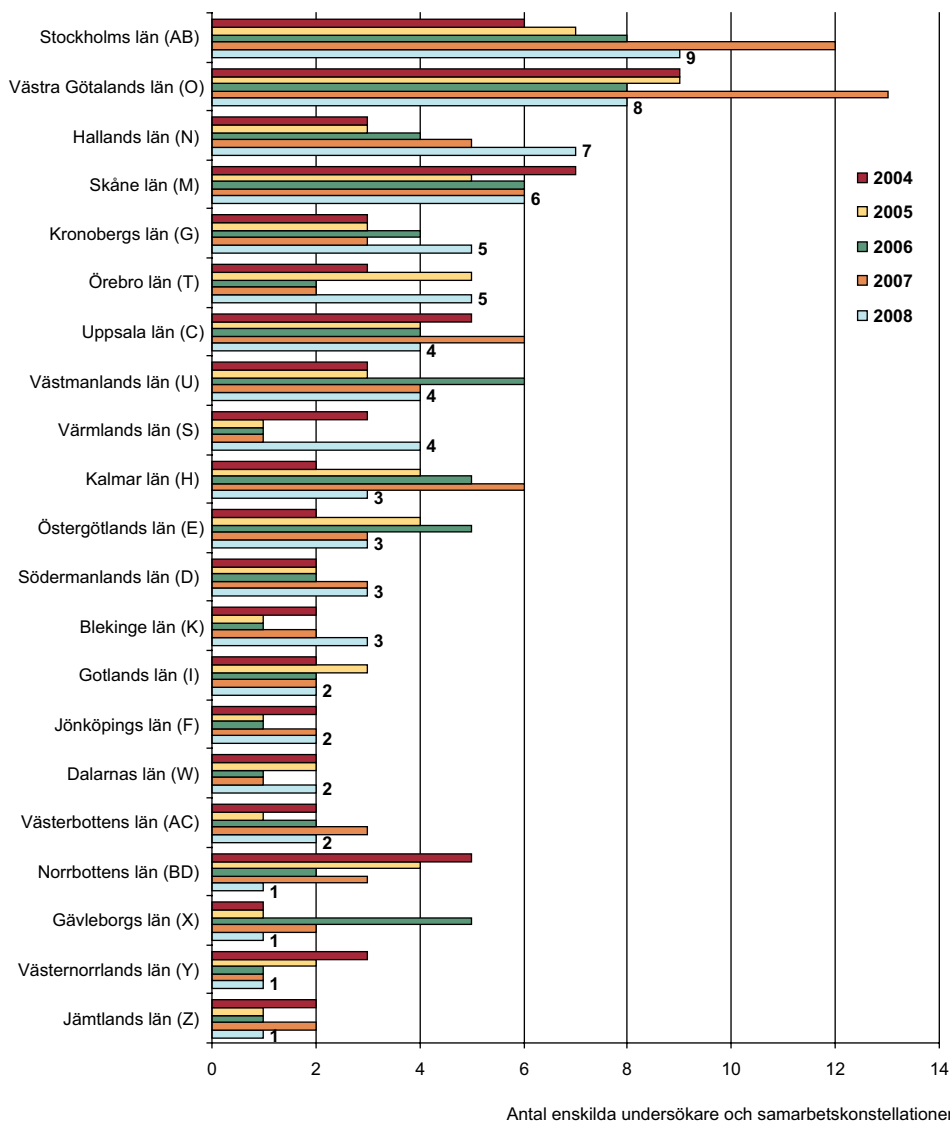
Kommentar

Under perioden 2004–2008 har sammanlagt 66 undersökare blivit tilldelade undersökningar och av dessa har 38 erhållit undersökningar varje år. Av dessa var 26 museer (läns museer och kommunala museer), sex UV kontor och sex privata undersökare.

Antalet undersökare som blivit tilldelade undersökningar har minskat under 2008 i jämförelse med 2007 och är nu i paritet med siffrorna för 2004–2006. Tio av de undersökare som tilldelades undersökningar 2007 har inte tilldelats några undersökningar 2008. Av dessa var fem museer, fyra privata undersökare samt RAÄ UV Teknik. Göteborgs stadsmuseum upphörde med sin uppdragsverksamhet under 2008. Under 2008 tillkom tre nya privata undersökare.

Samarbetskonstellationer har förekommit under 2008 i samband med fyra undersökningar; Blekinge museum och Smålands museum samarbetade vid tre undersökningar och Malmö kulturmiljö och RAÄ UV Syd samarbetade kring en undersökning. Samarbetskonstellationer har även förekommit under de tidigare åren och då varierat mellan två till elva undersökningar.

17. Enskilda undersökare och samarbetskonstellationer verksamma inom uppdragsarkeologin 2003-2008 fördelade på län

Kommentar

Länsstyrelserna i Stockholm och Västra Götaland är de som tilldelat flest olika undersökare uppdrag 2008, även om antalet minskat jämfört med 2007. I Stockholms län har flest uppdrag tilldelats Stockholms stadsmuseum och RAÄ UV Mitt och i Västra Götalands län har Västergötlands läns museum och Regionmuseet Västra Götaland genomfört flest undersökningar.

I fem län har antalet undersökare som tilldelats uppdrag ökat, medan antalet undersökare minskat i åtta län. Den största ökningen återfinns i Örebro och Värmlands län där tre ytterligare undersökare tilldelats undersökningar. I Västra Götalands län har antalet undersökare som tilldelats undersökningar minskat från tolv 2007 (plus en samarbetskonstellation) till åtta 2008.

Fyra länsstyrelser, Norrbotten, Jämtland, Västernorrland och Gävleborg, har bara anlitat en undersökare för att utföra undersökningar. Värt att komma ihåg är dock att av dessa fyra län var det endast i Norrbottens län som det fattades fler än tio beslut 2008.

Det är sålunda främst i storstadslänen som länsstyrelserna valt att anlita en rad olika undersökare. Troligen beror detta på att det är i dessa regioner som flest undersökare har etablerat sig i och med att det där finns en någorlunda stadig volym med undersökningar. I län med liten uppdragsarkeologisk volym finns oftast bara en eller möjligen två verksamma undersökare. Undantag finns dock, exempelvis Östergötlands och Jönköpings län med förhållandevis stora beslutade totala kostnader, men där endast tre respektive två undersökare tilldelats undersökningar.

I diagrammet räknas samarbetskonstellationer som en undersökare. Under 2008 förekom samarbetskonstellationer i Skåne län, där Malmö kulturmiljö och RAÄ UV Syd samarbetade kring en undersökning, och i Blekinge län, där Blekinge museum och Smålands museum samarbetade kring tre undersökningar.

18. Undersökare som blivit tilldelade flest antal undersökningar 2004–2008

Undersökare	2004	2005	2006	2007	2008	Totalt
Östergötlands länsmuseum	69	95	111	78	83	436
Wallin kulturlandskap och arkeologi	51	53	58	68	74	304
RAÄ UV Öst	65	80	112	76	69	402
Regionmuseet Kristianstad	86	65	71	57	67	346
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen	-	-	43	52	64	160
Jönköpings läns museum	54	50	63	68	54	289
Länsmuseet på Gotland	56	57	35	41	52	241
RAÄ UV Väst	36	37	43	32	47	195
Malmö kulturmiljö	64	54	67	50	42	277
Kalmar läns museum	38	25	55	39	41	199
RAÄ UV Mitt	13	24	38	36	39	150
Arkeologikonsult AB	12	10	24	38	37	121
RAÄ UV Syd	27	42	44	39	34	186
Västergötlands museum	34	35	34	41	34	182
Länsmuseet Halmstad	22	20	34	32	32	108
Regionmuseum Västra Götaland	16	20	41	29	27	165
Upplandsmuseet	33	36	36	29	27	161
Bohusläns museum	33	42	41	39	24	180
Dalarnas museum	27	32	28	34	25	146
Stockholms stadsmuseum	31	38	39	29	24	161
Kulturen i Lund	13	22	30	15	21	101
RAÄ UV Bergslagen	18	19	17	18	21	93
SAU	16	10	14	16	19	75
Stockholms läns museum	15	15	25	24	18	97
Sörmlands museum	25	21	20	19	17	102
Norrbottnens museum	12	19	17	26	14	88
Smålands museum	4	8	4	5	13	38
Blekinge museum	8	15	12	18	13	66
Rio kulturkooperativ	1	1	1	16	13	32
Arkeologicentrum	3	4	5	13	12	37
Värmlands Museum	24	26	25	21	10	106
Sigtuna museum	11	8	12	10	8	49
Länsmuseet Gävleborg	9	14	11	16	7	57
ArkeoDok	2	1	2	18	7	30
Jämtlands läns museum	6	3	4	8	6	27
Västerbottens museum	4	6	2	5	6	23
Sjöhistoriska museet	4	8	3	4	4	23
Länsmuseet Västernorrland	6	8	3	5	3	22
RAÄ UV E4/GAL/Uppsala	14	5	8	5	2	34
Västmanlands läns museum	73	45	4	-	-	122
Göteborgs stadsmuseum	27	30	52	5	-	114
Silvermuseet	5	3	1	1	-	10

Kommentar

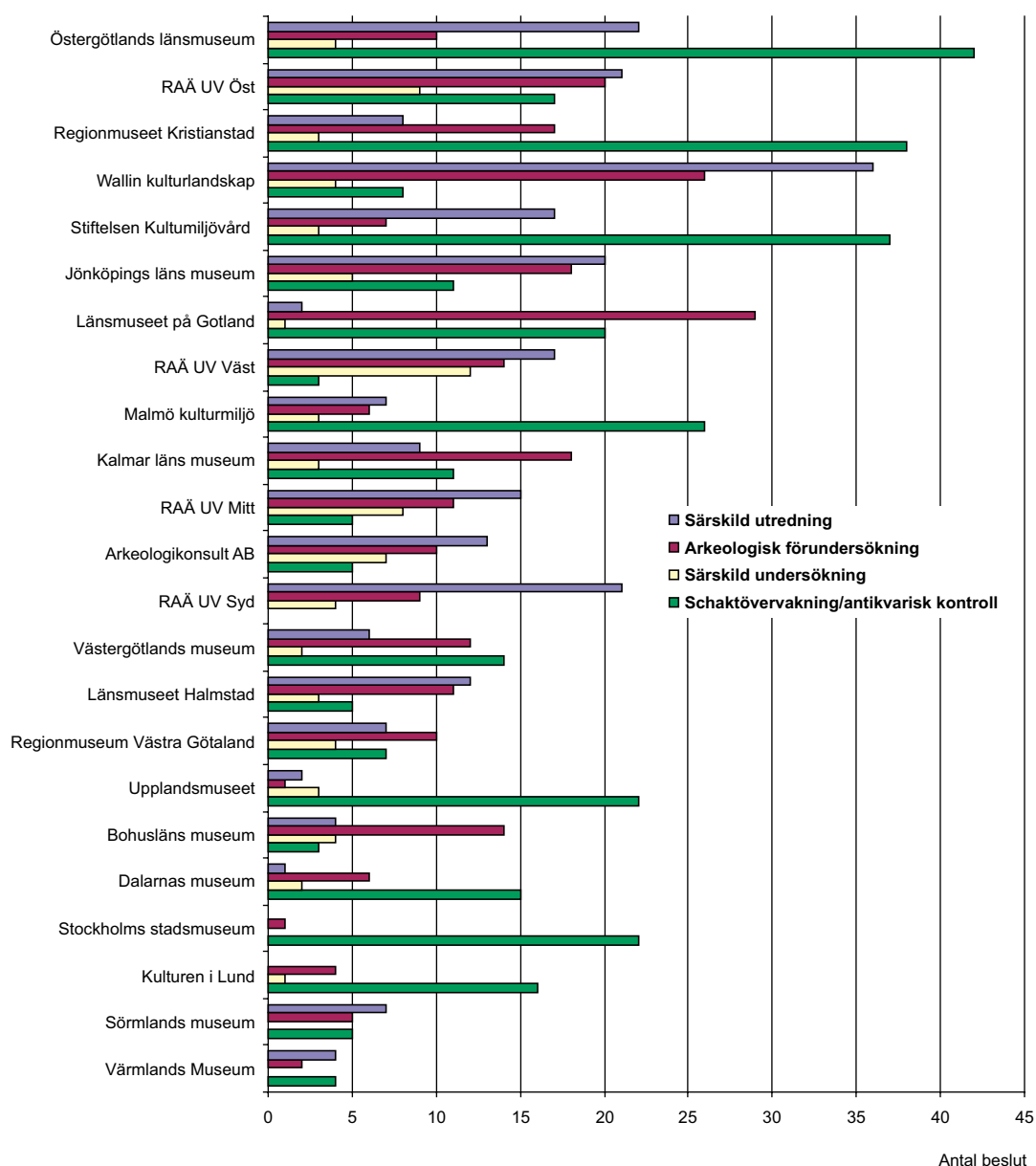
Bland de undersökare som tilldelats flest undersökningar 2008 återfinns, liksom tidigare år, Östergötlands länsmuseum och RAÄ UV Öst. Östergötland var det län som efter Skåne beslutade om flest antal undersökningar (152 stycken se fig 7). Men till skillnad från Skåne, som tilldelade de 231 undersökningarna till fem olika undersökare (plus en samarbetskonstellation), var det bara tre undersökare som tilldelades undersökningar i Östergötlands län, därav det stora antalet undersökningar utförda av Östergötlands länsmuseum respektive RAÄ UV Öst. Den tredje undersökaren som varit verksam i Östergötlands län är Arkeologikonsult AB.

Tre av de undersökare som i huvudsak är verksamma i Skåne län återfinns bland de tio undersökare som tilldelats flest undersökningar (Wallin Kulturlandskap och arkeologi, Regionmuseet Kristianstad och Malmö kulturmiljö). Bland de tio återfinns ytterligare tre läns museer: Jönköping läns museum, Länsmuseet på Gotland och Kalmar läns museum. Att just läns museerna i Jönköping och på Gotland har tilldelats många undersökningar kan förklaras med att i dessa två län så har länsstyrelsen bara anlitat två olika undersökare. Av de tio undersökare som tilldelades flest undersökningar 2008 är det endast RAÄ UV Väst som inte var bland de tio undersökare som tilldelades flest undersökningar 2007.

Av de undersökare som är redovisade i tabellen och som blev tilldelade undersökningar 2008 fick 14 fler undersökningar 2008 än 2007 – RAÄ UV Väst ökade mest med 15 ytterligare undersökningar. 25 undersökare tilldelades färre undersökningar 2008 än 2007 och den största minskningen, 14 undersökningar, gjorde Jönköpings länsmuseum och Bohusläns museum. Om man delar in undersökarna i tre kategorier så tilldelades museer (läns- och stadsmuseer inkl Sjöhistoriska museet) 61 procent av undersökningarna, privata undersökare 20 procent och slutligen RAÄ UV 19 procent av undersökningarna.

Undersökare som tilldelats färre än tio undersökningar under perioden 2004-2008 (20 stycken) samt samarbetskonstellationer är inte redovisade i diagrammet.

19. Beslut om uppdragsarkeologi 2008 fördelade på typ av uppdrag för de undersökare som blivit tilldelade 100 eller fler undersökningar sammanlagt under perioden 2004-2008

Totalt antal beslut - 1171

Kommentar

Schaktningsövervakningar/antikvariska kontroller utgör en stor del av många läns- och kommunala museers uppdragsarkeologiska verksamhet. Över hälften av de undersökningar som exempelvis Östergötlands länsmuseum, Regionmuseet Kristianstad, Stockholms stadsmuseum och Kulturen i Lund utförde var av dessa typer. Det finns dock museer som avviker, exempelvis läns museerna i Värmland och Bohuslän, som endast har utfört ett fåtal schaktningsövervakningar/antikvariska kontroller. Bland de privata undersökarna är det endast Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen som har utfört ett större antal schaktövervakningar/antikvariska

kontroller och för flertalet RAÄ UV kontor är dessa undersökningstyper i klar minoritet.

Särskilda utredningar är den vanligaste undersökningstypen för exempelvis Wallin Kulturlandskap och arkeologi och RAÄ UV Syd, medan övriga UV kontor, Arkeologikonsult och läns museerna i Jönköping och Halmstad utförde ungefär lika många särskilda utredningar och förundersökningar. För läns museerna på Gotland, Kalmar och Bohuslän och för Regionmuseet i Västergötland var förundersökningar den vanligaste undersökningstypen under 2008.

Flertalet undersökare har endast utfört ett fåtal särskilda undersökningar och det är endast RAÄ UV kontoren Öst, Väst och Mitt samt Arkeologikonsult som har utfört fler än fem särskilda undersökningar under året.

Göteborgs stadsmuseum och Västmanlands läns museum tillhör även de undersökare som har haft fler än 100 uppdrag under perioden, men inget av museerna hade någon uppdragsverksamhet 2008.

De 14 kombinationsbeslut som tilldelats de i tabellen redovisade undersökarna är inte medräknade i summorna.

20. Beslutad kostnad 2004–2008 för undersökare som blivit tilldelade undersökningar med en kostnad över två miljoner kronor under ett eller flera år av den redovisade perioden

Undersökare	2004	2005	2006	2007	2008	Totalt
RAÄ UV Syd	6,1	12,4	13,9	32,3	34,3	99
RAÄ UV Öst	6,4	12,7	16	13,8	20,5	48,9
RAÄ UV Väst	10,3	6,8	15,2	18,3	19,9	70,5
Arkeologikonsult	13,3	12,8	9,9	16,4	14,4	66,8
RAÄ UV Mitt	7,2	20,4	11,2	12,8	11,8	63,4
Bohusläns museum	2,8	4,7	5,3	8,6	8,5	29,9
Östergötlands länsmuseum	9,2	4,1	5,8	2,8	6,8	28,7
Upplandsmuseet	11,6	4	8,4	6,5	6,7	37,2
Jönköpings läns museum	12,1	5,5	13,4	18,3	6,5	55,8
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen	-	-	6,4	3,7	5,8	15,9
Rio kulturkooperativ	-	-	-	2,2	5,3	7,5
Malmö kulturmiljö	23,4	20,2	21,7	7,6	5	77,9
RAÄ UV Bergslagen	16,3	23	4,2	5,7	4,4	53,6
Hallands/Länsmuseet Halmstad	1,8	3,5	6,2	16,2	4,3	32
Wallin kulturlandskap och arkeologi	2,5	3	3,7	4,3	3,9	17,4
Regionmuseet Kristianstad	2,2	0,8	2,4	2,4	3,9	11,7
Kalmar läns museum	0,9	0,8	2,5	2,5	3,8	10,5
SAU	14,2	13,4	8,3	11,7	3,4	51
Västergötlands museum	1	1,5	5,2	2	3	12,7
Sörmlands museum	2,3	4,1	3,1	4,3	2,7	16,5
Regionmuseet Västra Götaland	0,3	0,7	2,4	4,1	2,7	10,2
Smålands museum	1,5	0,6	0,6	0,2	2,2	5,1
Norrbottnens museum	0,4	2,4	3,1	12,4	2,1	20,4
Stockholms läns museum	2	1,6	2,3	2,7	2,1	10,7
Dalarnas museum	1,4	1	1,7	7,6	1,9	13,6
Värmlands museum	1,5	2,4	2,6	1,7	0,6	8,8
Sjöhistoriska museet/Statens Maritima	0,2	3,3	2	0,4	0,4	6,3
Sigtuna museum	0,4	0,4	5,3	0,1	0,4	6,6
RAÄ UV E4/GAL/Uppsala	12,6	0,8	9,8	27	0,3	50,5
Kulturen i Lund	-	0,6	1,4	-	0,3	2,3
Göteborgs stadsmuseum	3,3	3,9	4,5	1,4	-	13,1
Västmanlands läns museum	5,1	7,5	0,2	-	-	12,8

Kommentar

Under 2008 var det, liksom under 2007, RAÄ UV Syd som tilldelats undersökningar med de högsta beslutade kostnaderna. Av de totalt 34,3 miljoner kronor kan dock drygt 19 miljoner kronor hänföras till en enskild särskild undersökning. Av de undersökare som tilldelats undersökningar som överstiger en beslutad kostnad på 10 miljoner kronor återfinns ytterligare tre av de totalt sex UV kontoren, en av de privata undersökarna nämligen Arkeologikonsult, däremot inget av läns- och kommunala museerna. De läns- och kommunala museer som tilldelats de högsta beslutade kostnaderna är Bohusläns museum följt av Östergötlands länsmuseum och Upplandsmuseet.

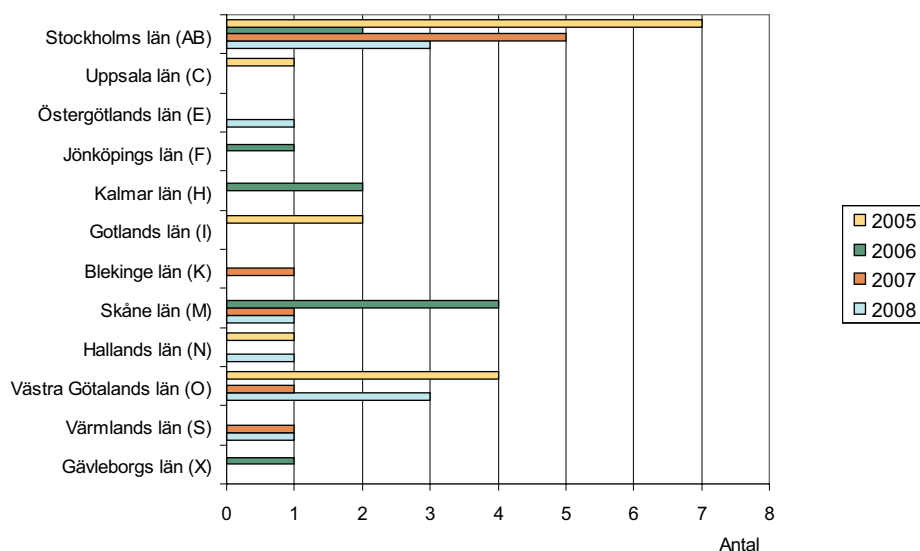
Ett fåtal undersökare har tilldelats en påtagligt ökad beslutad kostnad, exempelvis RAÄ UV Öst, Östergötlands länsmuseum och Rio kulturkooperativ. Flera undersökare har fått en minskad beslutad kostnad och återgått till de nivåer som var innan de tilldelades höga belopp 2007 (Jönköpings läns museum, Länsmuseum i Halmstad, Norrbottens museum, Dalarnas museum, UV Uppsala). Flertalet undersökare har tilldelats ungefär samma beslutade kostnader 2008 som de erhöll 2007.

Ett streck (-) i diagrammet visar att undersökaren inte varit verksam under detta år eller att den endast har haft uppdrag med debitering på löpande räkning. Samtliga summor i diagrammet är angivna i miljoner kronor och är avrundade uppåt till närmaste hundratusental kronor. Det högsta beslutade beloppet för respektive undersökare är markerat med fet stil. De fyra samarbetskonstellationerna är inte redovisade. Den beslutade kostnaden för undersökningen som delades mellan Malmö kulturmiljö och RAÄ UV Syd var på drygt 800 000 kr och de tre undersökningar som Blekinge museum och Smålands museum samarbetade kring var på totalt drygt 350 000 kr.

2.1.4 Marinarkeologi

Uppdragsverksamhet under vattnet har i regelbunden omfattning förekommit sedan början av 1990-talet. Antalet beslut är få, endast ett drygt tiotal om året. Det är tydligt att uppdragen förekommer i de län där det finns marinarkeologisk kompetens. Under 2005–2008 utfördes till exempel flest uppdrag i Stockholms län, där det finns flest marinarkeologer, och minst i län där det saknas marinarkeologisk kompetens inom kulturmiljövården. Detta indikerar tydligt hur kunskaps- och kompetensberoende verksamheten är. Inte bara bland utförarna, utan även bland dem som fattar beslut på länsstyrelserna.

21. Beslut om uppdragsarkeologi under vatten 2005-2008

Kommentar

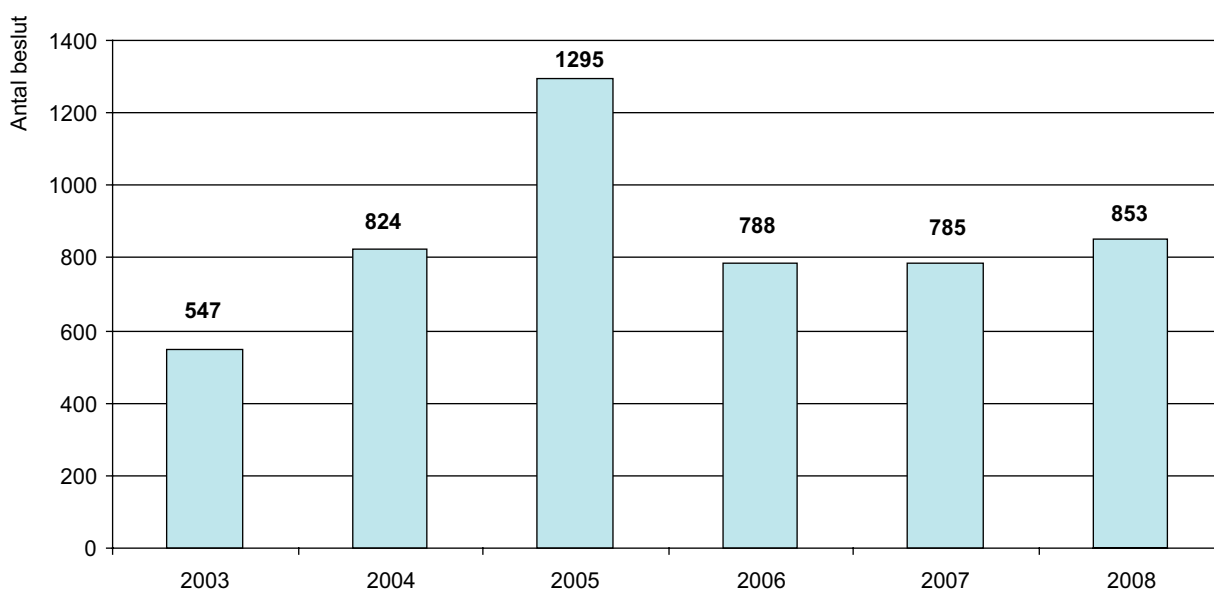
Under 2005–2008 fattades 44 beslut om uppdragsarkeologi under vatten. Flest beslut fattas i Stockholms, Skåne och Västra Götalands län, dvs. där det finns hög marinarkeologisk kompetens. Betecknande nog saknas beslut från alla norrlandslän utom Gävleborgs län. Det sistnämnda är också det enda län i norra Sverige med formell marinarkeologisk kompetens.

2.2 Skogsbruksåtgärder – 2 kap. 12 och 13 §§ KML

Inför en skogsavverkning ska en avverkningsanmälan göras till Skogsstyrelsen. Finns det fasta fornlämningar inom det område som skall avverkas, ska avverkningsanmälan skickas vidare till länsstyrelsen. Länsstyrelserna har i sin tur olika praxis när det gäller dessa anmälningar. Vissa tar beslut i samtliga ärenden som gäller skogsbruksåtgärder medan andra länsstyrelser inte diarieför avverkningsanmälningarna utan ger råd eller meddelar markägaren på annat sätt om vad som ska gälla. På senare år har diarieförda beslut blivit vanligare.

22. Beslut om skogsbruksåtgärder 2003-2008

(Avser både tillstånd och avslag.)

Kommentar

Besluten enligt 2 kap. 12 och 13 §§ som redovisas i diagrammet berör skogsbruksåtgärder på mark med fornlämningar. Besluten innebär främst villkor i syfte att skydda fornlämningen från skadegörelse. Nästan samtliga beslut (97 %) berör föryngringsåtgärder. Övriga handlar om åtgärder som till exempel anläggande av skogsbilväg, skyddsdikning, röjning av ledningsgator, kvävegödsling, stubbrytning, avlägg och omläggning av skog till åker.

Under 2008 togs sex beslut som innebar avslag på anmäld åtgärd. I Gotlands län avslogs en anmälan av omläggning av skog till åker, i Kronobergs län avslogs en anmälan som gällde omläggning av en skogsbilväg, i Dalarnas län avslogs tre anmälningar av föryngring av mark kring fäbodlämningar och i Jämtlands län handlade ett beslut om avslag på anmälan av kvävegödsling på en fäbodvall.

Av de 853 besluten innehöll 851 uppgift om skyddszon. Med skyddszon menas det område i anslutning till fornlämningen inom vilken inga förnygringsåtgärder (t.ex. markberedning) är tillåtna eller inom vilket särskilda åtgärder (t.ex. manuell plantering) måste vidtas.

Angivna skyddszoner varierade i storlek mellan 0 och 100 meter. Besluten fördelas enligt följande:

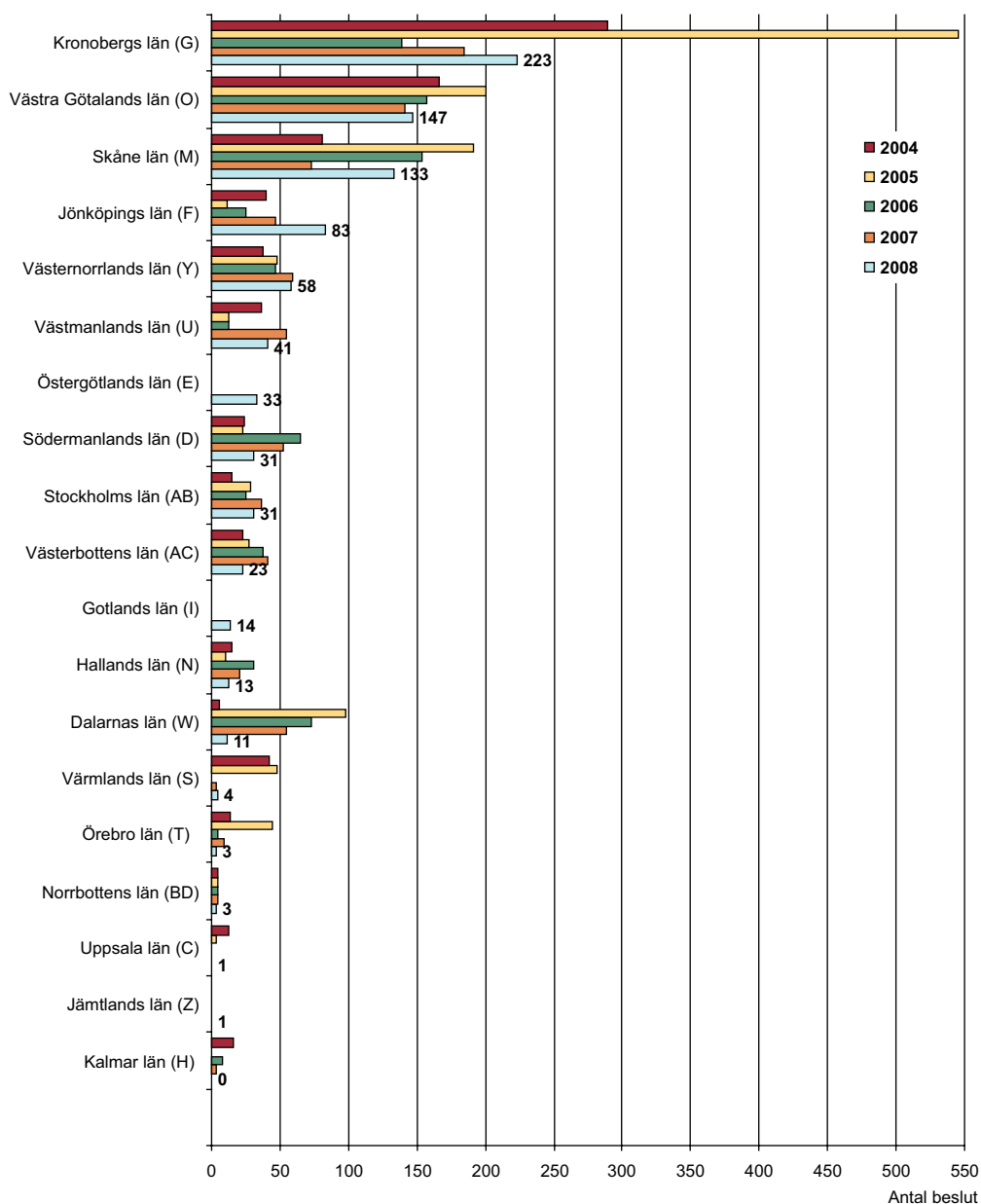
- Ingen skyddszon – 410 beslut.
- 1–20 meters skyddszon – 345 beslut
- 25–100 meters skyddszon – 96 beslut

I nästan hälften av besluten anges en skyddszon om 0 meter, dvs. ingen skyddszon alls. De fornlämningar som återfinns i denna grupp är till allra största delen fossil åkermark (mer än hälften) och andra ytstora fornlämningar där fornlämningens gräns oftast inte exakt kunnat bedömas. Det innebär för det mesta att någon skyddszon inte är nödvändig.

I 345 beslut har skyddszonen angetts till 1–20 meter. Generellt sett kan man säga att det är för snävt tilltaget. Med en skyddszon på 1–20 meter görs bland annat ingen gardering mot den felmarginal på 20 meter som anses vara acceptabel för fornlämningarnas positioner i FMIS. Eftersom FMIS är den officiella databas från vilken skogsbruket hämtar sin fornlämningsinformation, bör man kunna hävda att skyddszonen ska vara minst 20 meter. Om man till detta lägger en felmarginal som räknats fram utifrån den GPS som finns i skogsmaskinen bör skyddszonen vara ännu större. Resonemanget är viktigt eftersom skogsbrukarna i sin argumentation ofta hävdar att skador på fornlämningar kan undvikas om deras positioner finns tillgängliga digitalt.

Enligt det här översiktliga resonemanget anses alltså minst 40 % av de 853 besluten vara för snävt tilltagna, vilket kan vara en av anledningarna till att många fornlämningar skadas i samband med skogsbruk.

23. Beslut om skogsbruksåtgärder 2004-2008 fördelade på län

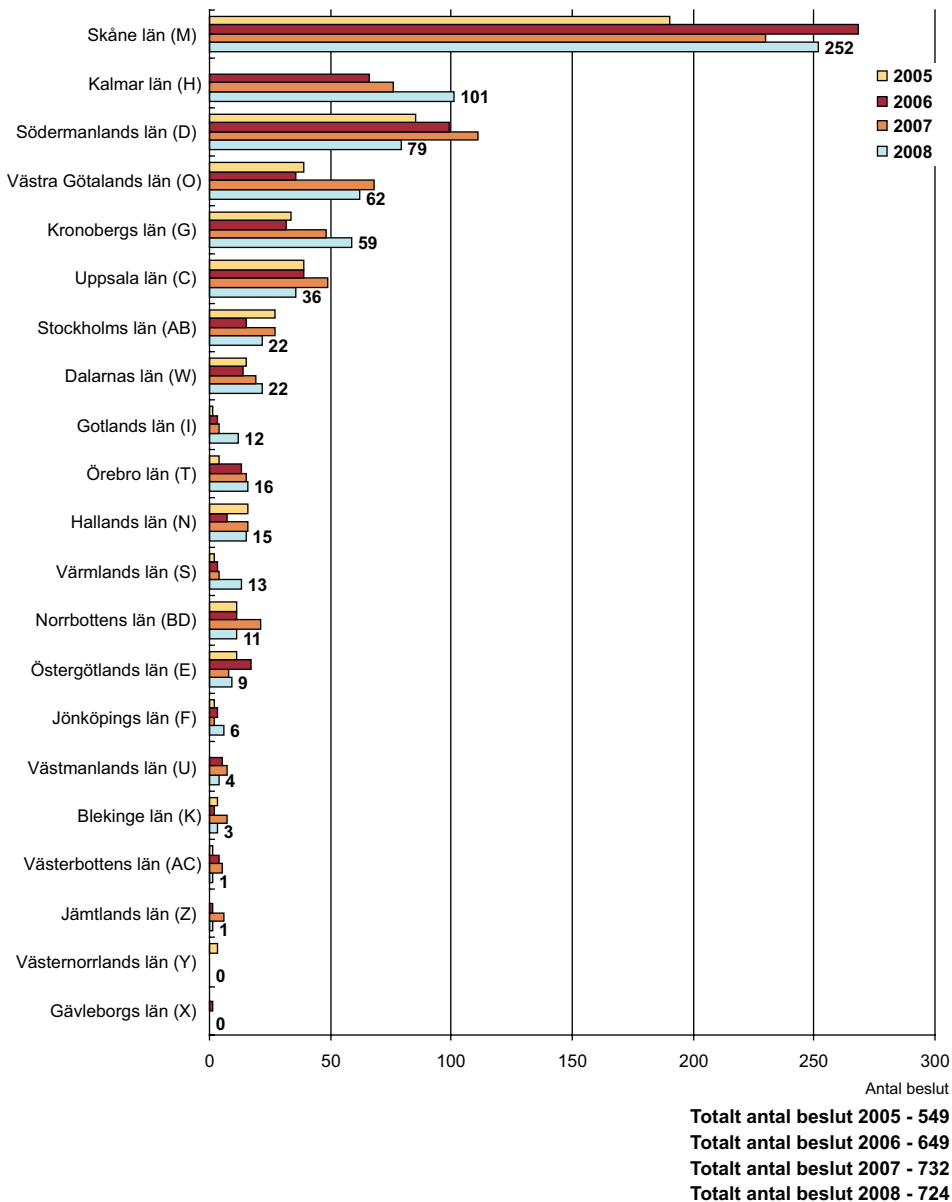
Kommentar

Under 2008 fattades totalt 853 beslut, fördelade på 18 län. I Blekinge, Gävleborgs och Kalmar län fattades inga beslut alls angående skogsärenden. I Kronobergs, Västra Götalands och Skåne län fattades flest beslut. Antalet beslut i skogsärenden i Kronobergs län har minskat betydligt sedan 2005, då antalet ärenden ökade dramatiskt på grund av stormen Gudrun. En ökning av antalet skogsärenden jämfört med 2007 kan noteras i Kronobergs, Västra Götalands, Skåne, Jönköpings, Östergötlands samt Gotlands län.

2.3 Tillstånd utan villkor om uppdagsarkeologiska insatser – 2 kap. 12 § KML

Den vanligaste motiveringen till att en länsstyrelse inte har ställt villkor om arkeologisk undersökning är att arbetsföretaget *inte berör fast fornlämning* vilket gäller för knappt hälften eller 48 procent av besluten. I knappt 30 procent av besluten ges en hänvisning till *ingreppets ringa omfattning*. Ett mindre antal beslut har motiveringen *litet eller inget vetenskapligt värde* och, i enstaka fall, hänvisas till *avvägningen mellan det allmänna och det enskilda intresset*. Ytterligare motiveringar förekommer i ett fåtal beslut, t.ex. att *området är starkt påverkat av tidigare bebyggelse* samt *omrörda och påförda lager*. Det är önskvärt att en motivering ges till besluten men i tio procent av dem ges ingen motivering alls.

24. Beslut om tillstånd utan villkor om uppdagsarkeologiska insatser 2005-2008 fördelade på län

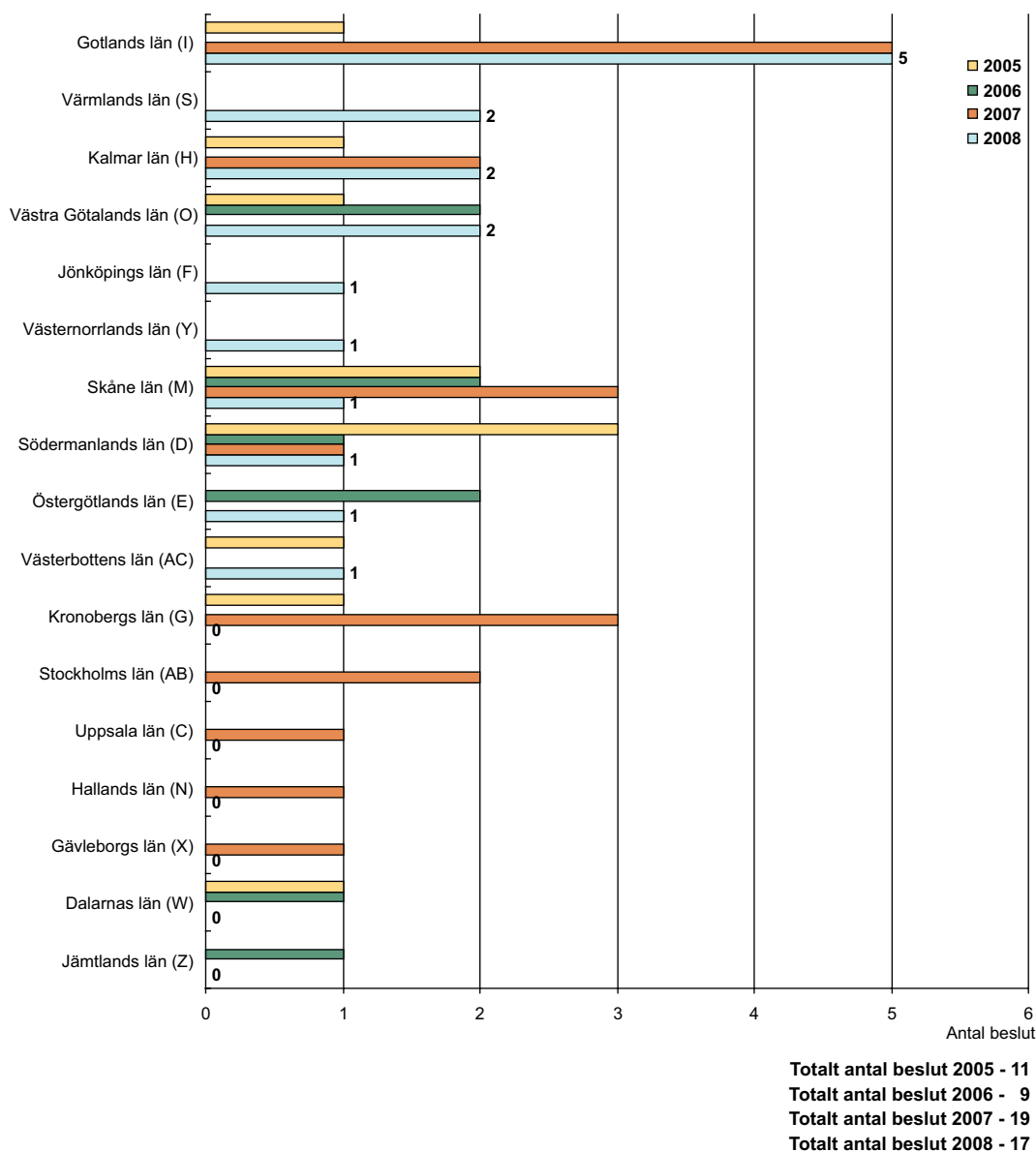
Kommentar

Under 2008 kan en svag ökning noteras av det totala antalet beslut enligt 2 kap. 12 § KML utan villkor om uppdragsarkeologiska insatser jämfört med året innan. Sedan 2005 har den totala mängden av sådana beslut ökat med ca 24 procent. År 2008 tog Skåne, Kalmar och Södermanlands län flest beslut om tillstånd utan villkor, medan Gävleborgs och Västernorrlands län inte tog några sådana beslut alls under året.

Tre av de i diagrammet redovisade besluten för 2008 gäller både tillstånd och avslag. Dessa beslut togs i Jönköpings, Skåne och Västra Götalands län. De övriga tre åren fattades totalt sex beslut som omfattade både tillstånd och avslag.

Av de 724 sökanden som fick tillstånd utan villkor om uppdragsarkeologiska villkor var 11 procent statliga sökanden, 18 procent var kommunala och 71 procent var privatpersoner.

25. Beslut om avslag på sökt tillstånd 2005-2008 fördelade på län

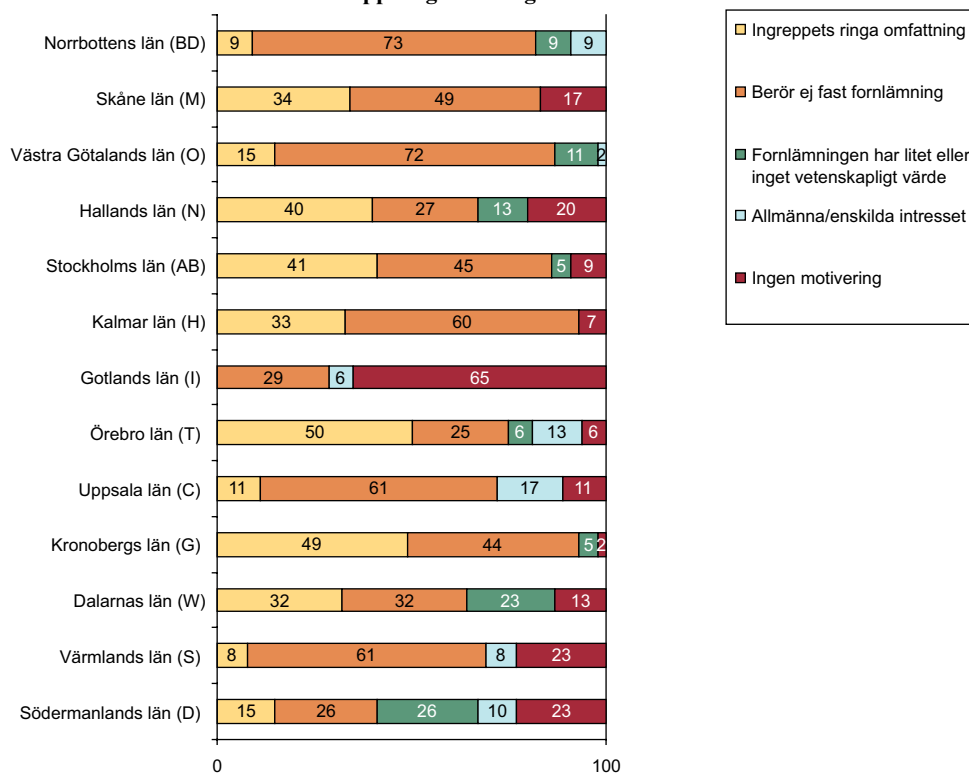

Kommentar

Det är mycket få länsstyrelsebeslut som inneburit avslag på sökt tillstånd. Av totalt 3 026 beslut (jfr diagram 4) har enbart 17 varit beslut om avslag. Av dessa 17 har tre gällt både tillstånd och avslag. För Blekinge, Norrbottens, Västmanlands och Örebro län har inga beslut alls om avslag förekommit under hela perioden 2005–2008.

Beslut om avslag motiveras i allmänhet med att fornlämningen ska bevaras, dvs. det allmänna intresset att bevara fornlämningen bedöms vara större än det enskilda intresset av det aktuella arbetsföretaget.

26. Procentuell fördelning per län av motiveringarna för beslut om tillstånd utan villkor om uppdragsarkeologi 2008

Kommentar

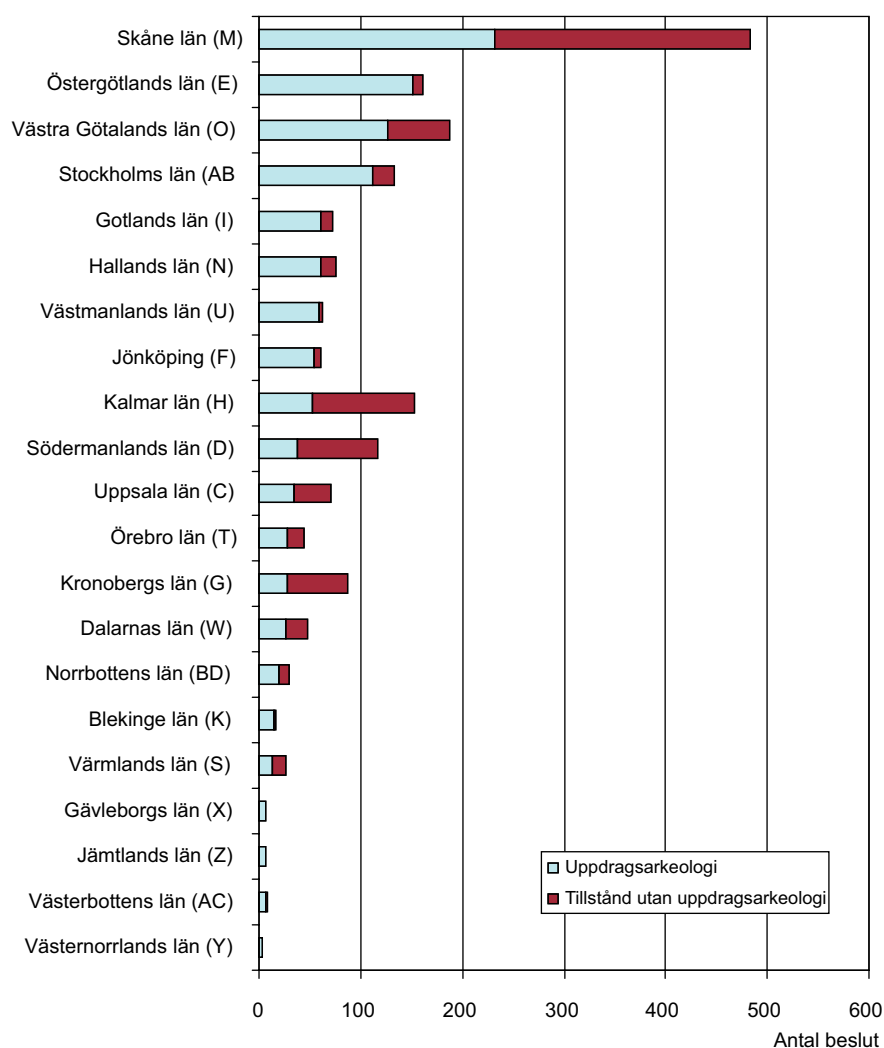
När det gäller beslut om tillstånd utan villkor om uppdragsarkeologi motiveras besluten i allmänhet med en av fyra olika motiveringar. Dessa fyra är

- att arbetsföretaget innebär ett så litet ingrepp att det inte bedöms skada fornlämningen
- att arbetsföretaget inte berör fast fornlämning
- att fornlämningen bedöms ha litet eller inget vetenskapligt värde eller
- så hänvisas till avvägningen mellan det allmänna och enskilda intresset där det enskilda intresset av ett arbetsföretag överväger det allmänna intresset av ett bevarande.

Diagrammet visar fördelningen av motiveringar inom länen. Län med färre än tio beslut är inte redovisade.

I 65 procent av besluten från Länsstyrelsen i Gotlands län saknas motivering, medan inga beslut från Länsstyrelsen i Norrbottens län saknar motivering. Över hälften av besluten från Norrbottens, Västra Götalands, Kalmar, Uppsala och Värmlands län har motiveringen att de inte berör fast fornlämning. Sammanlagt i hela landet har i tio procent av besluten ingen motivering alls getts.

27. Antal beslut om uppdragsarkeologi respektive tillstånd till ingrepp utan villkor om uppdragsarkeologi 2008

Kommentar

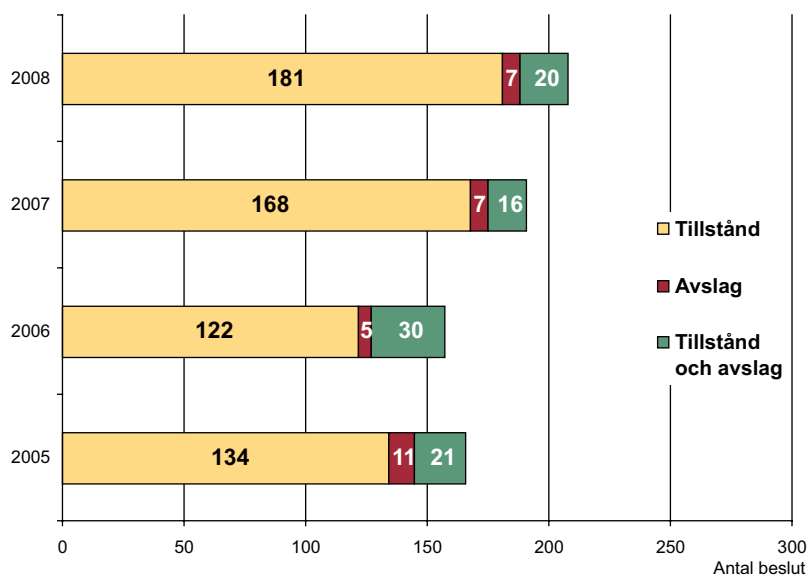
Länsstyrelsen i Skåne län fattade flest beslut rörande uppdragsarkeologi och har en nästan jämn fördelning mellan tillstånd med uppdragsarkeologi och sådana utan. Att Skåne län har många beslut utan villkor om uppdragsarkeologi kan möjligen förklaras med att man i länet betraktar bebyggda bytomter som fast fornlämning, men tillåter mindre ingrepp utan att ställa villkor om uppdragsarkeologi. Mellan de två angränsande länen Östergötland och Södermanland kan noteras en nästan motsatt relation mellan besluten med och besluten utan uppdragsarkeologi. Fyra län har fler beslut utan uppdragsarkeologi än sådana med uppdragsarkeologi; Kalmar, Södermanlands, Uppsala och Kronobergs län.

2.4 Metallsökare – 2 kap. 20 § KML

Enligt 2 kap. 18 § KML får metallsökare inte användas om inte annat anges i 19 § eller 20 § KML. Enligt 19 § gäller förbudet inte Riksantikvarieämbetet. Vidare får militär medföra och använda metallsökare för att söka efter annat än fornfynd. Likaså får metallsökare användas i myndigheters verksamhet för att söka efter annat än fornfynd. Enligt 20 § får metallsökare medföras och användas vid sådana undersökningar av fasta fornlämningar eller platser där fornfynd har påträffats som efter medgivande av länsstyrelsen utförs av någon annan än Riksantikvarieämbetet. Enligt andra stycket får länsstyrelsen även i annat fall lämna tillstånd att medföra och använda metallsökare, om skäl därtill föreligger.

I förarbetena till lagen anges att man med hänsyn till att kunna värna de fasta fornlämningarna och fornfynden låter intresset att använda metallsökare för hobbybruk stå tillbaka (prop. 1990/91:123 s 15). I Riksantikvarieämbetets allmänna råd från 1993 framförs en mildare syn angående metallsökare för hobbybruk än i lagtexten. På sidan 17 anges att det "... ges möjlighet att använda metallsökare för fritidsbruk. Länsstyrelsens bedömning bör grundas bland annat på vilka arkeologiska skyddsintressen som föreligger inom ett område som tillstånd söks för ... Hembygdsforskning och intresse för arkeologi är positiva förtecken i detta sammanhang." Under 2008 togs 83 beslut angående hobbybruk. Av dessa beslut var sex avslag. En kombination av både tillstånd och avslag i samma beslut togs i 20 fall.

28. Beslut om användning av metallsökare 2005 - 2008.

Kommentar

Diagrammet visar att antalet beslut om tillstånd att använda metallsökare fortfarande ökar något. År 2008 fattades sammanlagt 208 beslut om användning av metallsökare, sju av dessa innebar avslag och 20 beslut innebar både avslag och tillstånd. Besluten som innehållit både tillstånd och avslag avsåg sådana beslut som gett tillstånd inom vissa områden i ansökan, medan andra områden undantogs från tillståndet.

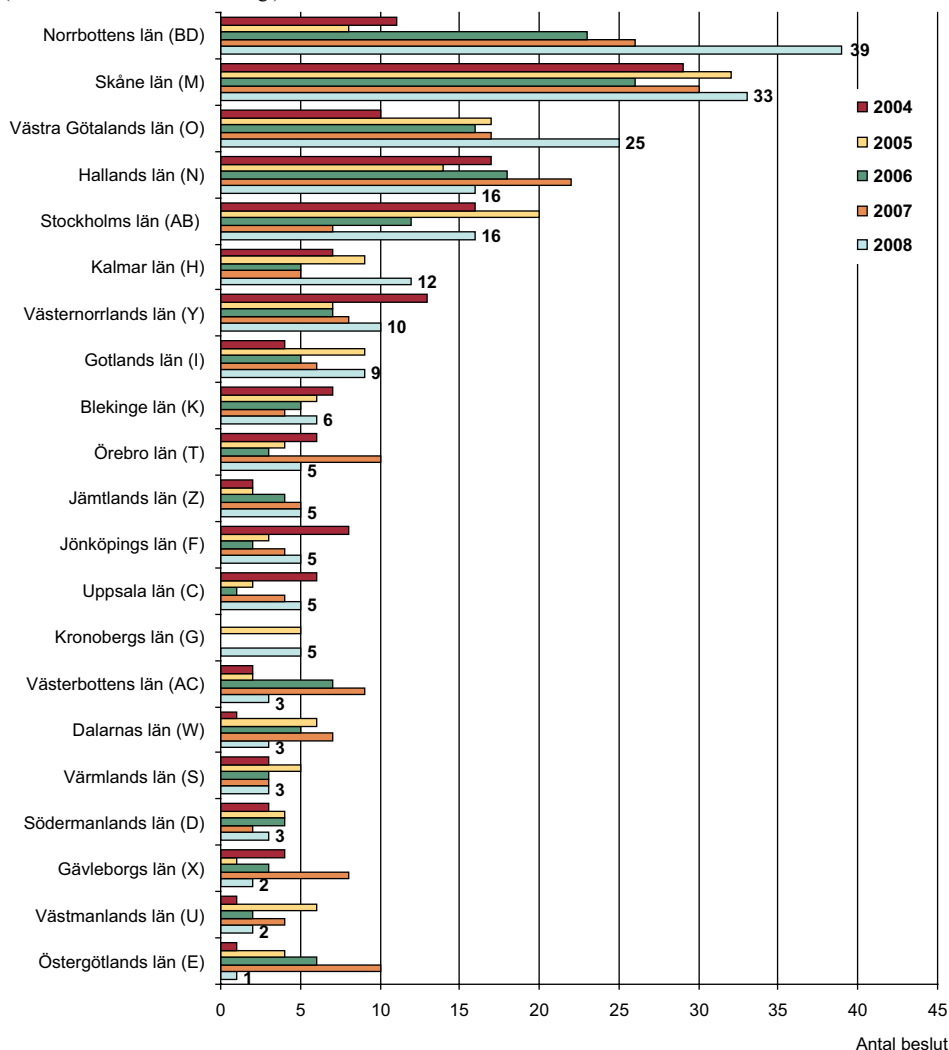
Tillstånd med längst varaktighet i genomsnitt gavs under 2008 i Västmanlands län där man gav tillstånd i fem år till en privatperson att söka pilar som gått snett under bågskytte. Av övriga län har flertalet gett tillstånd som varar mellan nio och 13,6 månader.

Fem län har inte tagit några beslut om metallsökning för hobbybruk. Dessa län är Gotlands, Jämtlands, Norrbottens, Västerbottens och Östergötlands län. Och i tre län – Kronobergs, Värmlands och Västernorrlands län – har länsstyrelsen beslutat om avslag till samtliga sökta tillstånd till metallsökning för hobbybruk, sammanlagt sex stycken.

En jämförelse kan göras med sökta tillstånd för att leta efter borttappade ägodelar. Det var 19 sådana ansökningar, alla fick tillstånd men i 13 av dessa tillstånd fanns begränsningar eller specificeringar. Begränsningarna avsåg i flertalet fall tidsbegränsningar. De flesta tillstånd avsåg 2–8 dagar, i ett fall gavs dock tillstånd på sex veckor.

29. Beslut om användning av metallsökare 2004-2008 fördelade på län.

(Avser både tillstånd och avslag.)

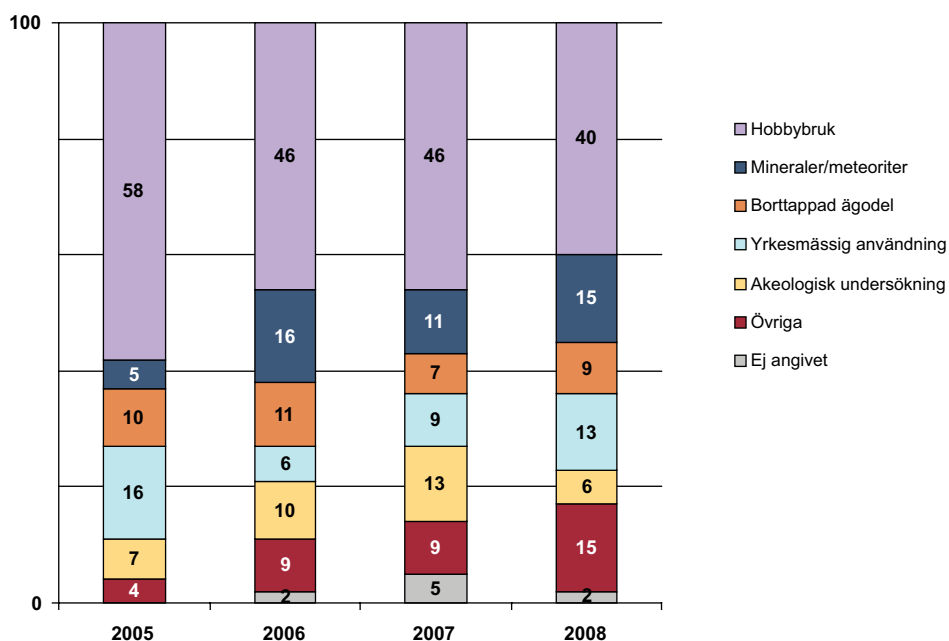
Kommentar

Samma län som tidigare år fattat flest beslut avseende användning av metallsökare låg 2008 fortfarande högst, nämligen Norrbottens, Skåne, Västra Götalands och Hallands län. Enda skillnaden är att Stockholms län har knappt in och fattade 2008 lika många beslut som Hallands län. Den tydligaste ökningen kan noteras i Norrbottens län, Västra Götalands, Stockholms och Kalmar län, medan den tydligaste minskningen av antal beslut kan noteras i Östergötlands, Västerbottens, Dalarnas och Gävleborgs län. Noteras kan också att Kronobergs län som 2007, 2006 och 2004 inte fattade några beslut avseende metallsökning, 2008 fattade fem sådana beslut.

I Norrbottens län dominerades angivna ändamål i ansökningarna av sökande efter meteoriter, medan det i Skåne län är hobbybruk som oftast angavs som ändamål.

30. Beslut om metallsökare 2005-2008 procentuellt fördelade på typ av angivet ändamål.

(Avser både tillstånd och avslag.)

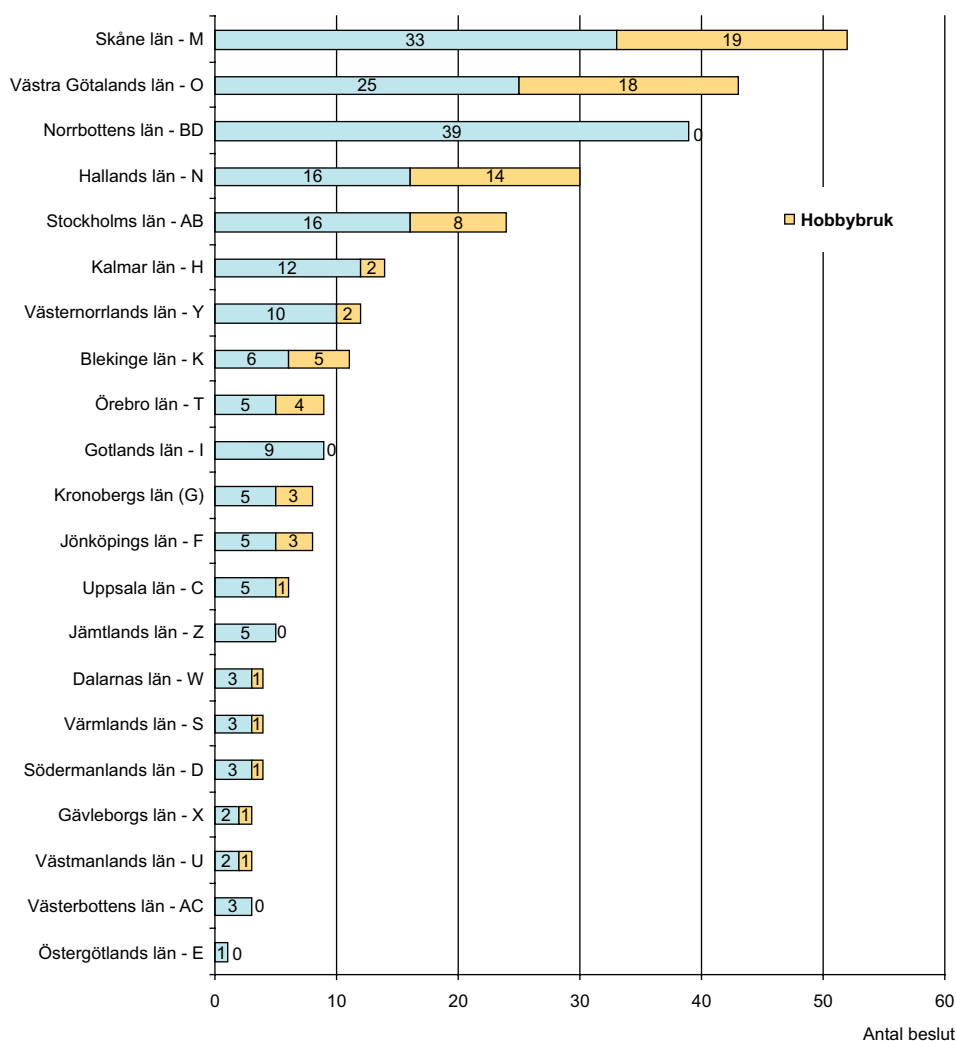
Kommentar

Samtliga beslut där ändamålet har varit angivet som hobbybruk alternativt sökande efter mineraler och meteoriter har haft privata sökanden. Även beslut med ändamålet att leta efter borttappad ägodel har i huvudsak haft privatpersoner som sökande, men bland dessa sökande finns också ett länsmuseum. Besluten som gäller yrkesmässig användning har haft sökanden från kommun, länsmuseum, statlig verksamhet samt privata företagare. Posten Övriga innefattar ändamål som berör dels olika forskningsprojekt och dels sökande efter gränsmarkeringar och rensning av metallskrot och spik.

Andelen beslut som gäller hobbybruk har sjunkit något i jämförelse med tidigare år. För 2008 ligger nivån på 40 procent av det totala antalet beslut medan det 2007 och 2006 var 46 procent och 2005 58 procent. För år 2008 var det fem beslut där inget ändamål angetts. Det framgår inte alltid av ett beslut vad som avses med ändamålet hobbybruk. Den typ av områden som berörs i dessa tillståndansökningar är dock vanligen badstränder, campingplatser och festplatser.

31. Beslut om metallsökare 2008 fördelade på län. Beslut där ändamålet angivits som Hobbybruk är särredovisade.

(Avser både tillstånd och avslag.)

Kommentar

I Norrbottens län togs 39 beslut om metallsökare, inget av dessa avsåg ändamålet hobbybruk. I Norrbottens län gäller tillstånden främst eftersökning av mineraler och meteoriter. Ytterligare fyra län redovisar inte några sökta tillstånd för hobbybruk; Östergötlands, Västerbottens, Gotlands och Jämtlands län.

Avslag på sökta tillstånd till hobbybruk gavs på samtliga sådana ansökningar i Kronobergs, Värmlands och Västernorrlands län, tillsammans sex avslagsbeslut. Sexton beslut innebar både avslag och tillstånd till hobbybruk. I de fallen gällde ansökningarna flera olika områden. I besluten hänvisas till förekomst av fornlämningar i vissa av de områden där tillstånd söktes.

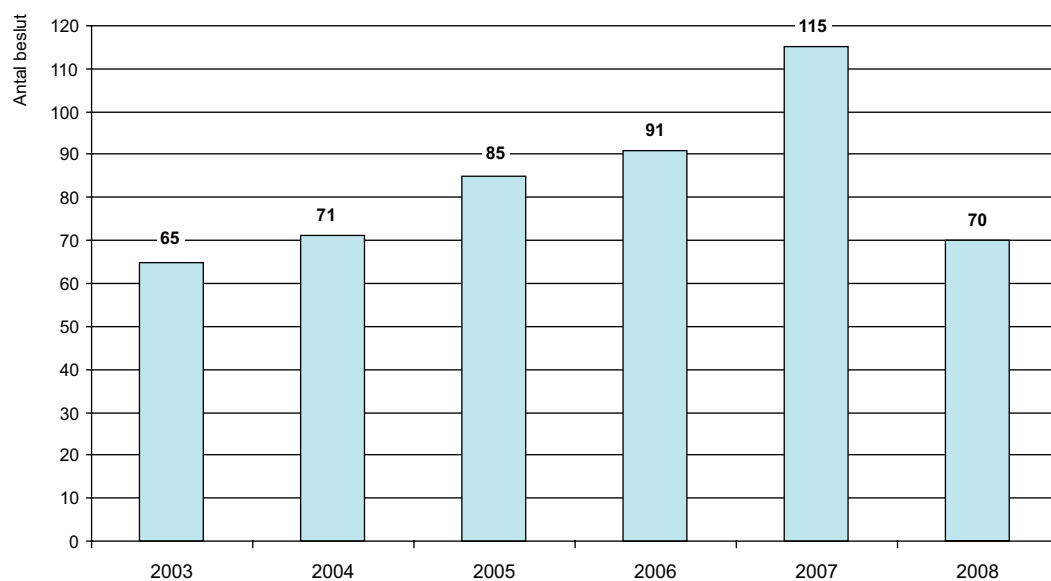
2.5 Forsknings- och efterundersökning – 2 kap. 8 § KML

Enligt 2 kap. 8 § KML får länsstyrelsen lämna tillstånd till annan att undersöka en fast fornlämning, bärga ett skeppsvrak eller undersöka en plats där fornfynd påträffats. De beslut som fattas enligt 8 § avser således undersökningar som inte föränleds av ett arbetsföretag och berör i de flesta fall forskningsundersökningar samt efterundersökningar eller återställanden av fornlämning.

Antal beslut fattade enligt 8 § har minskat betydligt 2008 i jämförelse med tidigare år och ligger nu på samma nivå som 2004, dvs. före stormarna Gudrun och Per. Av de totalt 70 undersökningarna avsåg 59 beslut olika forskningsprojekt, sex beslut om seminariegrävningar och fem beslut om efterundersökning och/eller återställning av fornlämningar. Att antalet forsknings- och efterundersökningar har minskat gäller för flertalet län. Västra Götalands och Stockholms län är de län som beslutat om flest forskningsundersökningar 2008, 13 respektive tolv beslut. I 13 län fattades endast två eller färre beslut enligt 8 §.

Under 2008 var Högskolan på Gotland den institution som genomförde flest forskningsundersökningar följt av Stockholms universitet. Bland de övriga som utfört forsknings- och/eller efterundersökningar dominerar olika museer, totalt 13 stycken. Förutom dessa har dessutom tre privata undersökare, ett UV kontor samt ett forskningsprojekt utfört undersökningar enligt 8 § 2008.

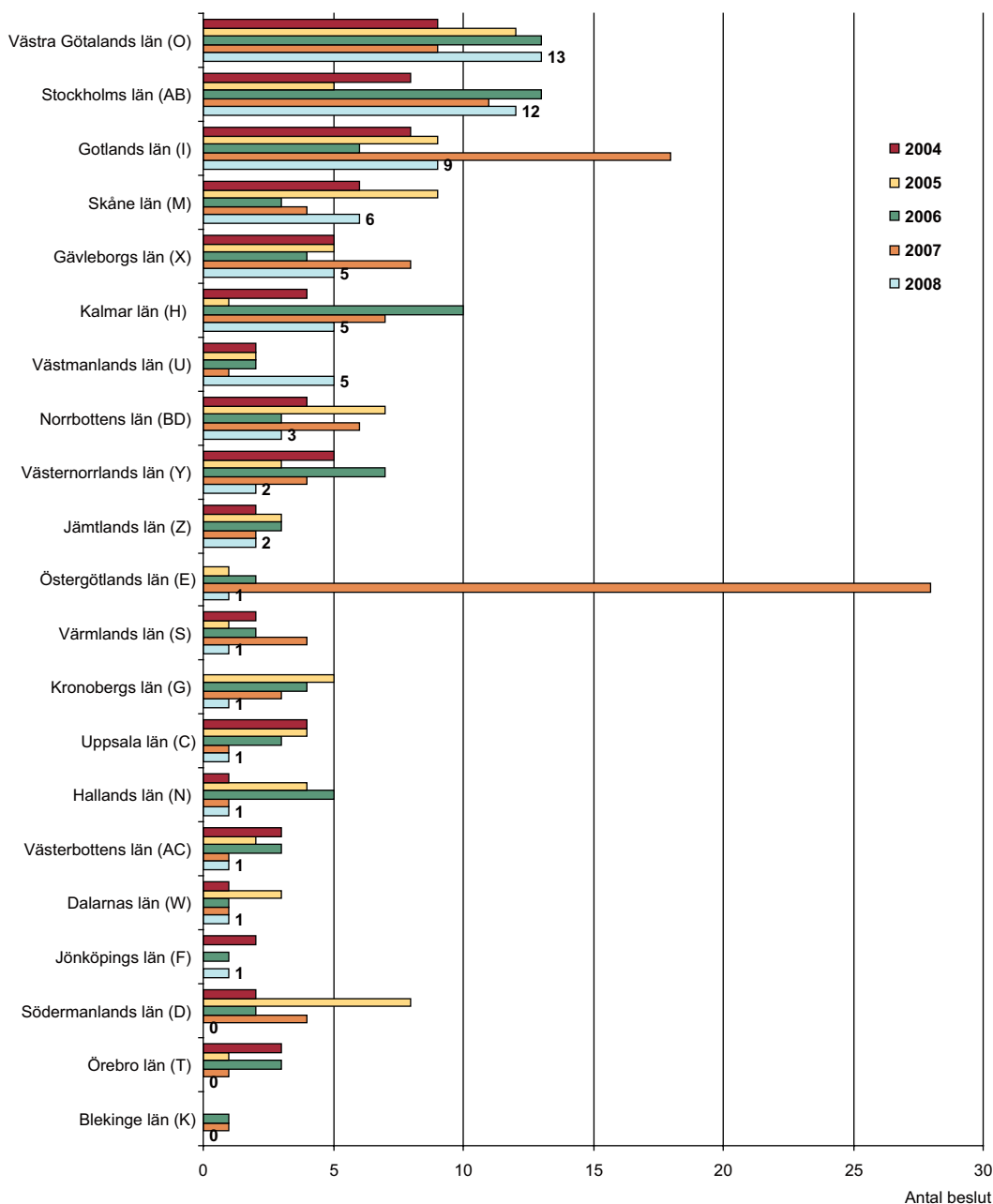
32. Beslut om forsknings- och efterundersökningar 2003-2008

Kommentar

Beslut fattade enligt 2 kap. 8 § KML avser undersökningar som inte föranleds av arbetsföretag och berör i de flesta fall forskningsundersökningar. Av de 70 undersökningar som beslutades enligt 8 § gällde 59 beslut olika forskningsprojekt, sex beslut om seminariegrävningar och fem beslut om efterundersökning och/eller återställning av fornlämningar. De sistnämnda gällde framförallt gravfält eller gravar som skadats i samband med bl.a. täktverksamhet, vägunderhåll eller storm. Antal beslut fattade enligt 8 § har minskat betydligt i förhållande till åren 2005-2007 och är nu tillbaka på samma nivå som år 2004, dvs. före stormarna Gudrun och Per.

33. Beslut om forsknings- och efterundersökningar 2004-2008 fördelade på län

Kommentar

I Västra Götalands och Stockholms län fattades flest beslut om forskningsundersökningar 2008. Ett av besluten i Västra Götaland rörde dock återställande av en grav. I flertalet län har antalet forsknings- och efterundersökningar minskat och minskningen är störst i Gotlands och Östergötlands län. Minskningen i Östergötlands län beror på att samtliga beslut 2007 gällde antikvariska kontroller av rotvältor på stormskadade gravfält. 13 av länen har det endast fattats två eller färre beslut enligt 8 §.

Totalt 13 beslut omfattade både tillstånd till forskningsundersökning och metallsökning: fyra i Västra Götalands, tre i Stockholms, två i Norrbottens, två i Skåne och två i Gotlands län. Tillstånden till användning av metallsökare gäller ofta mindre och tydligt begränsade ytor. Dessa 13 beslut är inte medräknade i diagrammen om tillstånd till att använda metallsökare (figurerna 28 och 30).

Tio beslut om tillstånd att utföra forskningsundersökningar rörde olika marin- arkeologiska insatser, såväl regelrätta undersökningar som provtagning för dendrodatering. Fyra av besluten fattades i Stockholms län, tre i Västra Götalands och ett i Gotlands, Skåne, Gävleborgs respektive Kalmar län.

34. Beslut om forsknings- och efterundersökningar 2005–2008 fördelade på enskilda undersökare

Undersökare	2005	2006	2007	2008	Totalt
Högskolan på Gotland	5	2	4	5	16
Stockholms universitet	4	7	4	4	19
Vänernmuseum	1	2	2	4	9
Västergötlands museum	5	3	2	3	13
Lunds universitet	4	3	3	3	13
Länsmuseet Gävleborg	3	3	3	3	12
Statens Maritima museer	1	2	2	3	8
Raä UV Väst	2	-	-	3	5
Bohusläns museum	2	2	3	2	9
Umeå universitet	1	2	2	2	7
Stockholms läns museum	-	2	1	2	5
SAU	2	-	-	2	4
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen	-	1	1	2	4
Östergötlands läns museum	1	1	28	1	31
Göteborgs universitet	5	4	2	1	12
Södertörns högskola	5	4	1	1	11
Kalmar läns museum	3	5	2	1	11
Silvernsmuseet	4	1	3	1	9
Jämtlands länsmuseum	2	3	2	1	8
Högskolan i Kalmar	2	2	2	1	7
Länsmuseet på Gotland	2	-	2	1	5
Västerbottens museum	1	2	-	1	4
Norrbottnens museum	2	-	1	1	4
Projektet Mästerby 1361	-	1	2	1	4
Stigfinnaren	-	-	2	1	3
Uppsala universitet	2	2	5	-	9
Länsmuseet Västernorrland	2	3	3	-	8
Mitthögskolan	1	1	3	-	5
Värmlands museum	-	2	3	-	5
Arkeologacentrum	1	2	1	-	4
Stiftelsen Vuollerim 6000	1	1	1	-	3
Sörmlands museum	1	1	1	-	3
Smålands museum	-	1	2	-	3
Jan Peder Lamm	-	-	2	-	2
Ekonomisk kontinuitet från vikingatid till nyare tid	-	-	2	-	2
Lödöse museum	-	1	1	-	2
Botark	-	1	1	-	2
Raä UV Mitt	1	-	1	-	2
Varbergs fornminnesförening	-	1	1	-	2
Upplandsmuseet	-	1	1	-	2
Syddansk universitet	1	-	1	-	2
Riksantikvarieämbetet AT	-	2	-	-	2
Raä UV Bergslagen	-	2	-	-	2
Trullhalsarprojektet	1	1	-	-	2
Landsantikvariern vid Hallands läns museer	2	-	-	-	2
Västmanlands läns museum	2	-	-	-	2

Kommentar

Under 2008 var Högskolan på Gotland den institution som genomförde flest forskningsundersökningar följt av Stockholms universitet. Två av de fyra forskningsundersökningarna som Stockholms universitet fick tillstånd till utfördes av Arkeologiska forskningslaboratoriet Av de övriga universiteten och högskolorna har alla utom Uppsala universitet och Mitthögskolan genomfört forskningsundersökningar 2008. Bland de övriga som utfört forsknings- och/eller efterundersökningar dominerar olika museer, totalt 13 stycken. Förutom dessa har dessutom tre privata undersökare, ett UV kontor samt ett forskningsprojekt utfört undersökningar enligt 8 § 2008. Åtta beslut rörde undersökningar som skulle utföras i samarbete mellan två undersökare eller institutioner

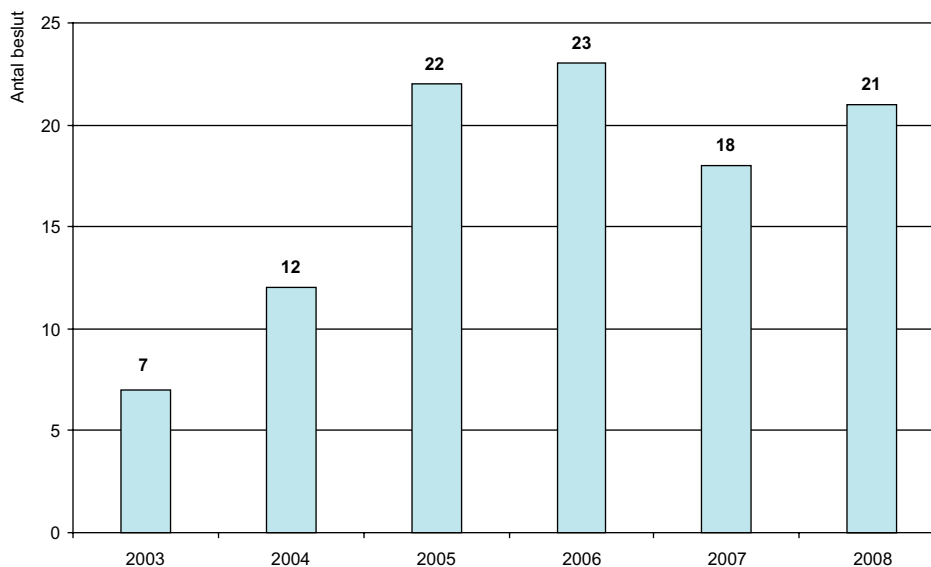
Den undersökare/institution som utfört flest undersökningar enligt 8 § under hela perioden 2005–2008 är Östergötland länsmuseum, men detta beror främst på det stora antal (28) antikvariska kontroller av stormskadade gravfält som museet genomförde 2007.

Två beslut berör även insatser enligt 7 §, dvs. vård av fornlämning. Undersökare som endast har tilldelats en forsknings- och/eller efterundersökning under perioden är inte med i tabellen.

2.6 Vård och skydd av fornlämning – 2 kap. 7 § KML

Det är totalt sett mycket få beslut som tas enligt 2 kap. 7 § KML. Av de 21 besluten som togs 2008 gällde tio beslut vård och/eller flytt av milstolpar, väghållningsstenar och sockengränsstenar, där flyttningarna har sin grund i att fornlämningarna har stått för nära en vägkant. Fem beslut rörde hållmålningar och hållristningar, vanligen uppmålning och uppsättande av informationsskyltar. Ett av de fem besluten rörde sanering av klotter på hållmålningen på Korpberget i Lycksele och ett beslut togs om uppsättning av informationsskyltar och besöksbrygga vid Brandskogsskeppet i Boglösa i Uppsala län. Tre beslut gällde flytt och vård av liljestenar och gravhällar. Av de tre återstående besluten gällde ett, i Västerbottens län, tillvaratagande av ett silverfynd, i Skåne län informationsskyltar och vårdarbeten vid Ale stenar och ett, i Uppsala län, handlade om återställande av ett markområde som varit täckt av jordmassor.

35. Beslut om vård och skydd 2003-2008

Kommentar

De flesta besluten om vård och skydd under perioden 2004–2008 har fattats i Skåne län. I tolv län fattades under 2008 inga beslut enligt 7 §. I Dalarnas, Västerbottens och Värmlands län har länsstyrelserna inte fattat något beslut alls angående vård och skydd under hela perioden 2004–2008.

3. Beslut enligt 3 kap. KML

Sammanfattning

Länsstyrelsernas tillämpning av bestämmelserna i 3 kap. KML handlar framförallt om ändring av byggnadsminnen (14 §), avslag på väckt fråga om byggnadsminne (4 §) och nya byggnadsminnesförklaringar (1 §). Endast sällan fattas beslut om jämkning eller hävande av skyddsbestämmelser (15 §), anmälningsplikt (6 §), förelägganden (16 §), förbud (5 §), ersättning (10 §) eller förklaring (7 §). Dessa beslut redovisas därför separat i slutet av detta kapitel även om de räknas med i totalsumman i övriga relevanta diagram.

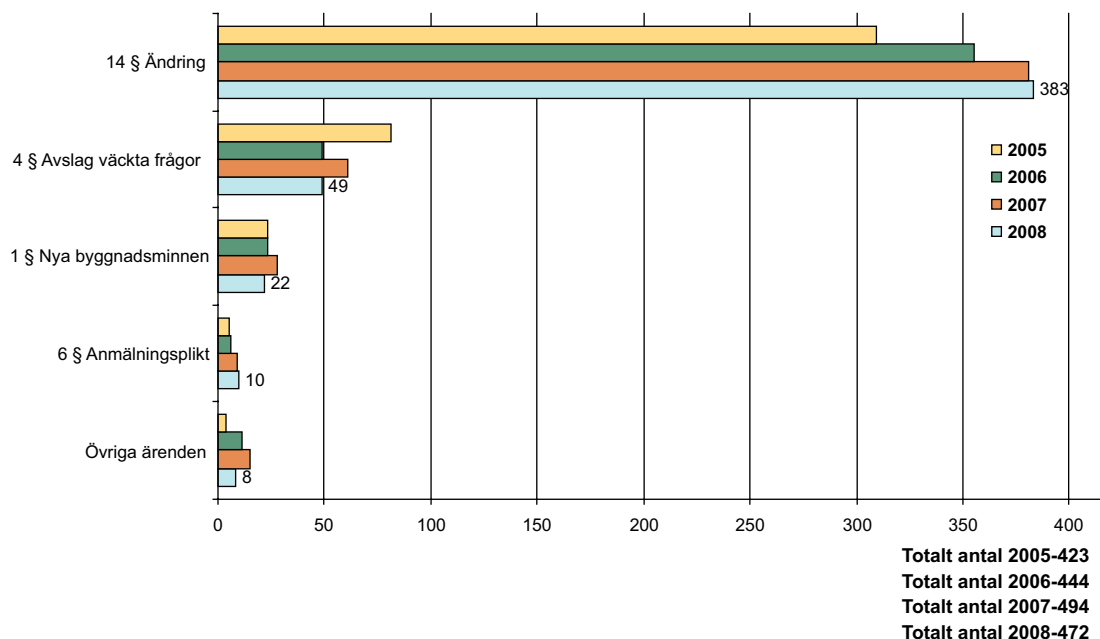
Anmälningar om fråga väckt om byggnadsminne enligt 4 § redovisas liksom föregående år inte i statistiken, eftersom dessa uppgifter måste betraktas som osäkra, då det inte finns krav enligt KML eller förordningen om kulturminnen att länsstyrelsen ska redovisa inkomna anmälningar för Riksantikvarieämbetet.

I denna statistikrapport ges en översikt över hela perioden 2005-2008, men med fördjupade kommentarer av besluten från 2008. Detta år har exempelvis närmare studerats vilka åtgärder som genomförs vid ändring av byggnadsminnen och hur länsstyrelserna ställer villkor om antikvarisk medverkan.

En sammanfattande slutsats är att tillämpningen av bestämmelserna i 3 kap. KML i stort är mycket konstant över åren. Såväl vilka beslut som fattas enligt de olika paragraferna som antal beslut i respektive län är över åren, med några få variationer upp och ner, påfallande konstant. De kommentarer som ges under respektive diagram nedan får därför ses som en sammanfattning av tillämpningen under de redovisade åren.

Den enda större märkbara förändringen under de fyra åren är hur villkor om antikvarisk medverkan formuleras. Glädjande nog syns en tydlig tendens att länsstyrelserna under 2008 i allt mindre utsträckning namnger och pekar ut vem eller vilka som ska vara antikvarisk expert. Detta är också helt i linje med de diskussioner som Riksantikvarieämbetet fört med länsstyrelserna under senare år.

**36. Beslut enligt 3 kap. KML 2005-2008 fördelade på paragrafer
(Avser både tillstånd och avslag.)**

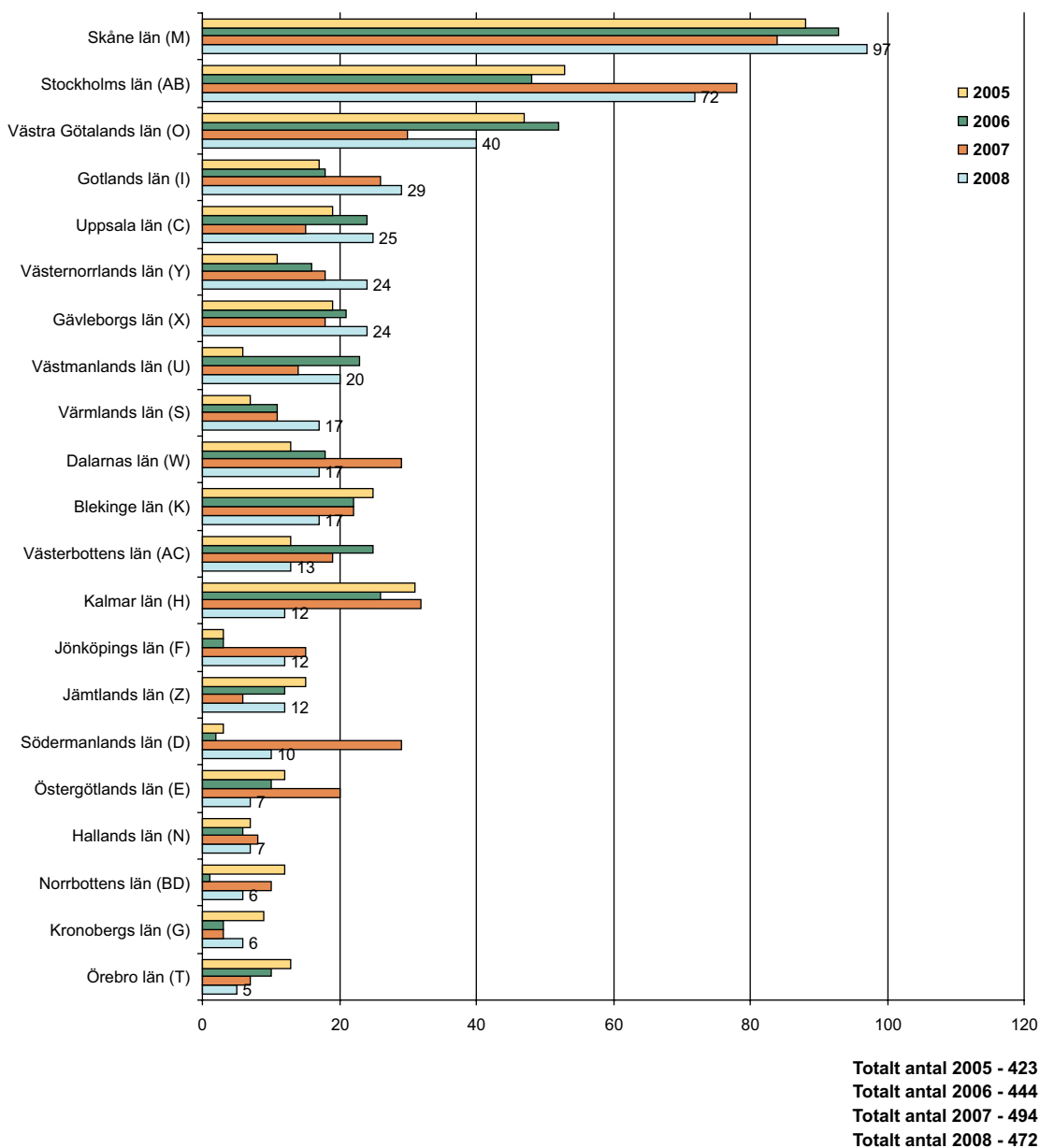
Kommentar

Trenden att det totala antalet beslut har ökat lite varje år bröts 2008, då något färre beslut fattades än året innan. Denna minskning av beslut är relativt jämnt fördelad mellan de olika paragraferna förutom när det gäller beslut om anmälningssplikt (6 §) och ändring (14 §) som ökade något under 2008. Detta är också de enda ärendegrupper där antalet beslut ökat för varje år under perioden, även om det fortfarande fattas få beslut om anmälningssplikt varje år.

Vilka orsaker som ligger bakom den knappa totala minskningen av antalet beslut under 2008 finns det inte någon entydig förklaring till.

Övriga ärenden omfattar jämkning av skyddsbestämmelser (15 §), förelägganden (16 §), förbud (5 §), ersättning (10 §) och förklaring (7 §), se även kapitel 3.4.

**37. Beslut enligt 3 kap. KML 2005-2008 fördelade på län
(Avser både tillstånd och avslag.)**

Kommentar

Diagrammet visar fördelningen av antal beslut i respektive län under perioden 2005–2008. Det är tydligt att vissa län alltid fattar många fler beslut än andra. Detta har delvis med antalet byggnadsminnen i varje län att göra, men det är inte hela förklaringen, olika rutiner vid länsstyrelserna ger olika tillämpning. Man kan anta att vissa länsstyrelser lägger ner mer tid på samråd i tidiga skeden. Av diagrammet framgår också att det varit tydliga skillnader i antalet fattade beslut per år för vissa län. För att belysa orsakssammanhangen bakom dessa variationer krävs fördjupade studier.

Tio län fattade fler beslut under 2008 än året innan. Efter en liten minskning 2007 fortsätter besluten i Skåne län att öka under 2008. Kalmar län har en markant minskning av beslut 2008 mot tidigare år under perioden och Örebro län fattar stadigt färre och färre beslut under perioden trots att antalet byggnadsminnen ökat något. Det är några av de mer markanta drag som kan avläsas ur 2008 års siffror.

En övergripande iakttagelse är annars att antalet beslut i de olika länen är förhållandevis konstant under de fyra år som statistiken speglar. Storstadslänen som har flest antal byggnadsminnen inrättade fattar också helt logiskt flest antal beslut under perioden, framförallt kan noteras att Skåne och Stockholms län fattar många fler beslut än alla andra län. Speciellt under 2007 och 2008 har till exempel Stockholms län fattat många beslut. En förklaring till detta är troligtvis det större tryck på fastighetsmarknaden som finns i dessa län och som avspeglas även när det gäller statistiken för byggnadsminnen.

Motsvarande tendenser syns också för de fyra län som har det minsta antalet inrättade byggnadsminnen. Norrbottens län, Hallands län, Kronobergs län och Örebro län är de län som fattar minst beslut enligt 3 kap. KML.

Skåne län fattar klart flest beslut, 20,5 procent, under 2008. Detta trots att Skåne län inte har flest antal byggnadsminnen (168). Gotlands län som har flest byggnadsminnen (271) fattar mycket färre beslut, mindre än en tredjedel så många.

Stockholms län har trots en liten minskning mot föregående år fortfarande en hög andel beslut, 15 procent. Stockholms län har även ett stort antal byggnadsminnen (177).

Endast fem beslut har under 2008 fattats i efterhand, där man får förmoda att länsstyrelserna inte känt till att åtgärderna genomförts. I vissa fall är det omfattande åtgärder som utförts; konservering av väggmålningar, installation av bergvärmepump och fasadrestaurering. Det kan tyckas lite anmärkningsvärt att fastighetsägaren inte kunde bedöma att dessa åtgärder skulle vara ett avsteg från de skyddsbestämmelser som finns för byggnadsminnena.

38. Beslut enligt 3 kap. KML 2008 - översikt

	10 § ersättning	14 § rena avslag	14 § ändringar	15 §	16 §	4 § avslag (4 § fråga väckt)	5 §	6 §	7 §	1 § nya BM	Totalt
Blekinge län	0	0	15	0	0	0	3	2	0	0	17
Dalarnas län	0	0	13	0	0	2	1	0	0	0	17
Gotlands län	0	0	27	1	0	1	0	0	0	0	29
Gävleborgs län	0	0	12	0	0	5	2	0	2	0	24
Hallands län	0	0	6	0	0	0	4	1	0	0	7
Jämtlands län	0	0	5	0	0	2	5	0	2	0	12
Jönköpings län	0	1	8	0	0	2	1	0	0	0	12
Kalmar län	0	0	9	0	0	3	0	0	0	0	12
Kronobergs län	0	0	1	0	0	1	2	0	0	0	6
Norrbottnens län	0	0	2	0	0	4	4	0	0	0	6
Skåne län	0	3	87	0	1	6	3	0	0	0	97
Stockholms län	0	1	56	0	0	7	4	0	6	1	72
Södermanlands län	0	0	7	0	0	2	5	1	0	0	10
Uppsala län	0	0	24	0	0	0	1	0	0	0	25
Värmlands län	0	0	17	0	0	0	0	0	0	0	17
Västerbottens län	0	0	13	0	0	0	0	0	0	0	13
Västernorrlands län	0	2	21	0	0	0	1	0	0	0	24
Västmanlands län	0	0	19	0	0	1	2	0	0	0	20
Västra Götalands län	0	0	25	0	0	10	5	0	0	1	40
Örebro län	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	5
Östergötlands län	0	0	4	0	0	3	2	0	0	0	7
Totalt	0	7	376	1	1	49	45	4	10	2	472

Kommentar

Tabellen visar samtliga beslut enligt 3 kap. KML 2008 som har registrerats i Riksantikvarieämbetets databas. Kolumnen 4 § anmälan av väckt fråga om byggnadsminne räknas inte med i totalsumman då uppgifterna är osäkra. Det finns heller ingen skyldighet enligt KML eller KMF för länsstyrelserna att skicka in kopior av anmälningar om väckta frågor till Riksantikvarieämbetet. Det troliga är dock att Riksantikvarieämbetet får kopior av alla anmälningar som länsstyrelserna gör.

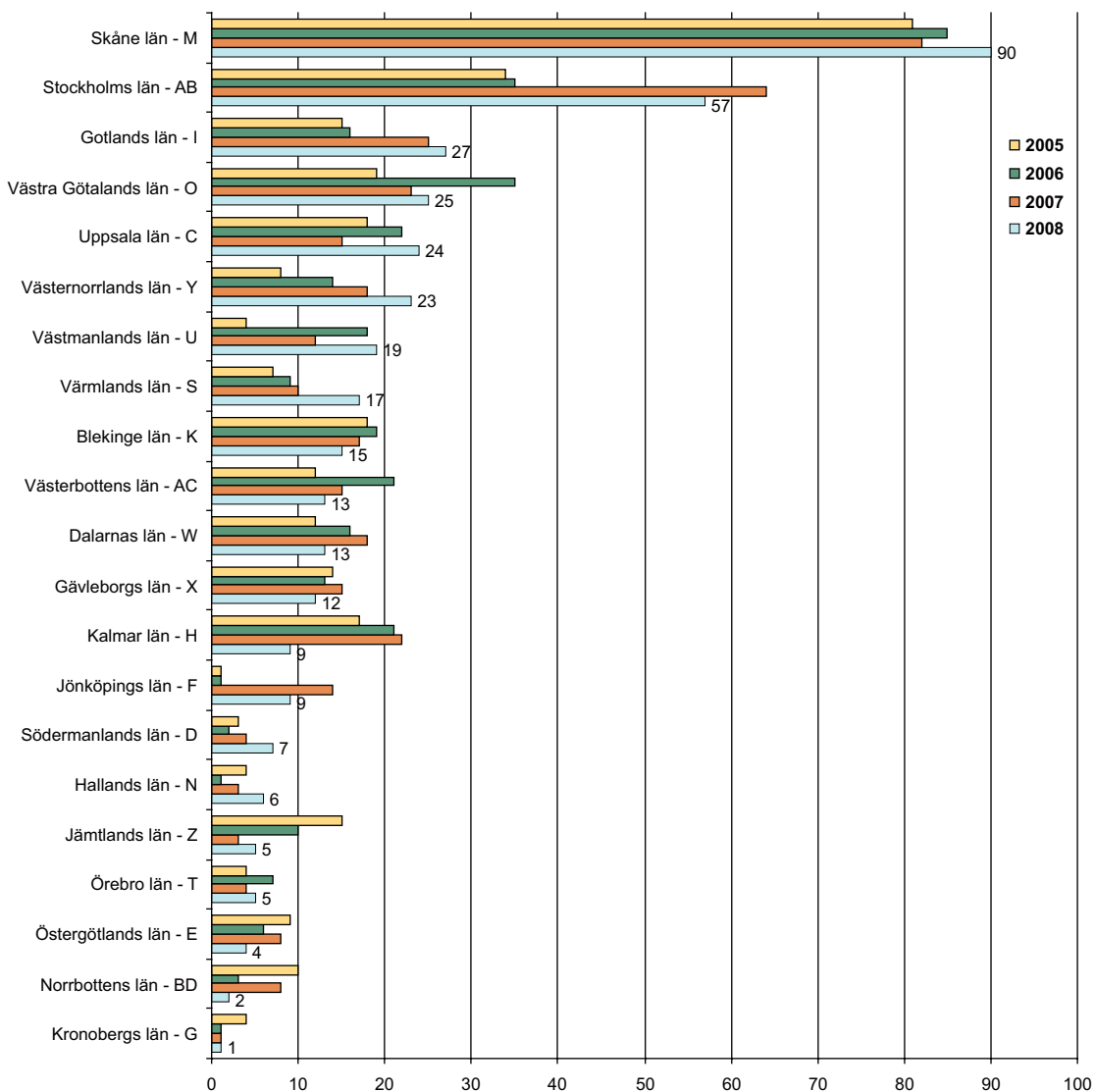
3.1 Ändring – 3 kap. 14 § KML

Länsstyrelsen får om det finns särskilda skäl lämna tillstånd till ändring av ett byggnadsminne i strid mot skyddsbestämmelserna enligt 3 kap. 14 § KML. Skäliga villkor får ställas om utförande av ändringen och om dokumentation. Dokumentation kan till exempel omfatta antikvarisk medverkan. I genomsnitt ändras drygt vart tionde byggnadsminne varje år. Att en så förhållandevis stor andel av landets kulturhistoriskt mest värdefulla byggnader ändras årligen beror troligen på att skyddsbestämmelserna kräver tillstånd även för små ändringar och tillägg. Länsstyrelserna är också beredda att tillmötesgå ägarnas önskemål om ändringar så att byggnadsminnena får en användning som i sin tur garanterar ett längre bevarande.

Statistiken redogör för antalet beslut om ändring av byggnadsminnen i varje enskilt län. Vidare finns uppgifter om vilka åtgärder som gjorts och anledningen till ändringen. Frågan om hur antikvarisk medverkan behandlas av de olika länsstyrelserna redovisas också.

39. Beslut enligt 3 kap. 14 § KML 2005-2008 fördelade på län

(Avser både tillstånd och avslag.)

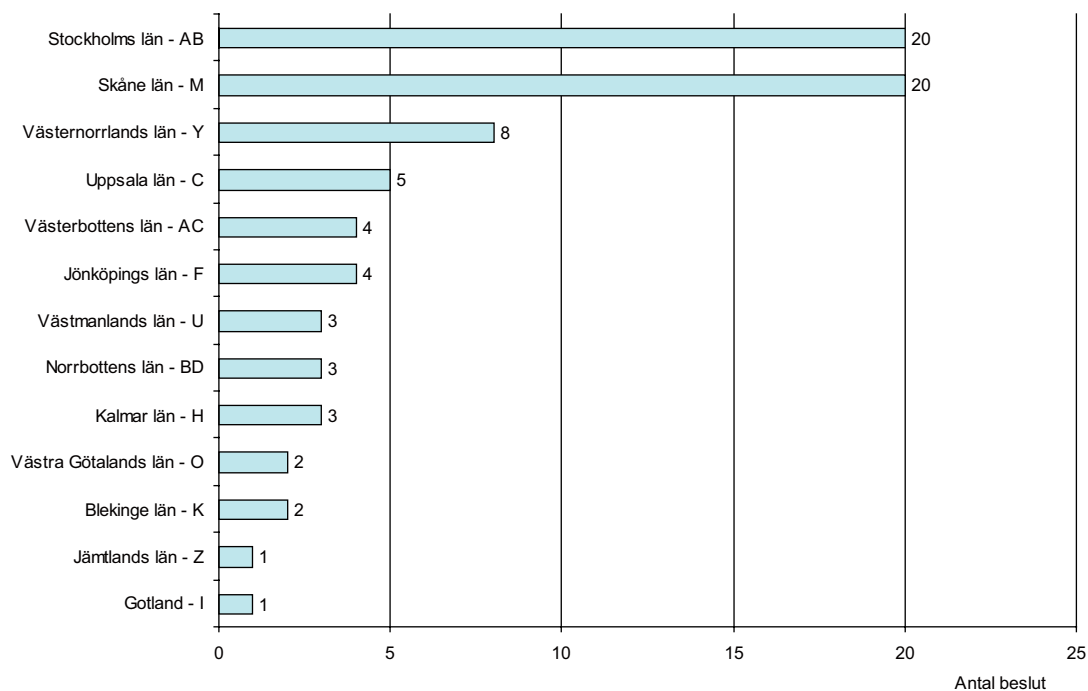
Totalt antal 2005 - 309
Totalt antal 2006 - 355
Totalt antal 2007 - 381
Totalt antal 2008 - 383

Kommentar

Diagrammet visar antalet beslut för byggnadsminnen under perioden 2005-2008, där tillstånd och/eller avslag lämnats till att ett byggnadsminne får ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Ett byggnadsminne kan självfallet beröras av flera beslut under samma år. Diagrammet visar att liksom tidigare år, så är det Skåne och Stockholms län som står för överlägset flest beslut enligt 14 § med 29 respektive 15 procent av besluten under 2008, dvs. nära hälften av samtliga beslut. Jämfört med 2007 har nio län 2008 fattat färre beslut enligt 14 §. Till exempel har Kalmar län under 2008 fattat många färre beslut än tidigare under perioden.

Elva län har under 2008 fattat flera beslut enligt 14 § än året innan. Värmlands län och Uppsala län har en något mera markant ökning, övriga län har endast marginella öknings.

40. Beslut om avslag enligt 3 kap. 14 § KML 2005-2008 fördelade på län

Totalt antal beslut - 76

Kommentar

Diagrammet visar de beslut om avslag som fattats på ansökan om ändring av byggnadsminne enligt 3 kap. 14 § KML för åren 2005–2008. 31 av besluten gällde både tillstånd och avslag av föreslagna åtgärder. (Samtliga beslut är även inräknade i föregående diagram som redogör för det totala antalet beslut.)

Noterbart är att åtta län inte har fattat några beslut om avslag under den redovisade perioden, så tydligen finns det olika praxis i länen till avslag på ansökningar. Anledningen är troligen att länsstyrelsen haft möjlighet att samråda om lämpliga åtgärder innan ansökan om tillstånd inlämnats. Det finns även andra lösningar, ibland villkorar länsstyrelserna att vissa åtgärder ska göras på ett annat sätt än vad fastighetsägaren ansökt om. I princip är detta också en form av avslagsbeslut även om det inte framförs på det sättet utan ”bakas in” i det tillstånd som lämnas.

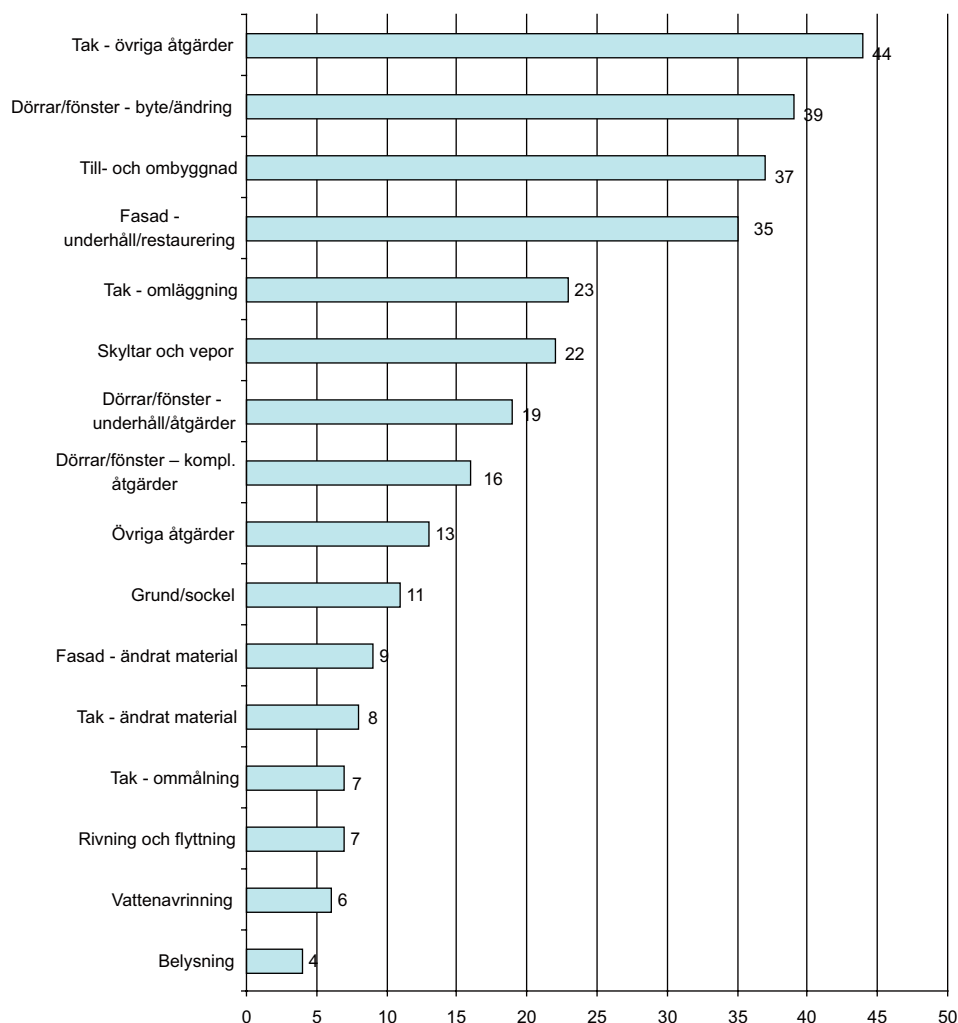
De åtgärder som avslagits under 2008 är högst varierande. Allt från naturlekpark och groventré till skyltar och armaturer har inte godkänts av länsstyrelserna. Även för övriga år finns liknande tendenser. Vilket måste tolkas som att länsstyrelserna gör de bedömningar som är skäligen i varje enskilt fall. Vad som är avgörande är hur den föreslagna åtgärden påverkar det kulturhistoriska värdet av respektive byggnadsminne. Att någon speciell typ av föreslagen åtgärd alltid skulle leda fram till ett avslag kan inte utläsas ur materialet som registrerats.

Vilka åtgärder berörs av ändringar enligt 3 kap. 14 § KML

Om man ser till de kategorier av åtgärder som ansökningarna om tillstånd omfattar är de konstanta under hela tidsperioden. De allra flesta förändringarna berör byggnadernas exteriörer. Vilket är ganska självklart, alla byggnadsminnen har en bestämmelse som reglerar ändringar av exteriören. Under hela tidsperioden 2005–2008 har exteriöra förändringar varit tre gånger vanligare än interiöra förändringar. Vilka typer av exteriöra åtgärder som varit vanligast varierar ganska kraftigt över åren 2005–2008. Någon entydig bild över hela perioden kan därför inte ges.

Maximalt nio åtgärder per beslut kan anges i databasen, tre per kategori. Då åtgärderna i besluten är specificerade i olika utsträckning har det i vissa fall varit en tolkningsfråga att fastställa vilka de avsedda åtgärderna varit och vilka uppgifter som ska registreras i databasen. I första hand har mer genomgripande förändringar registrerats. Vidare syftar inte nedanstående diagram till att redovisa det exakta antalet åtgärder utan ger endast en övergripande bild av förhållandet mellan olika typer av åtgärder.

41. Yttre åtgärder fördelade på typ av åtgärd – ändring enligt 3 kap. 14 § KML 2008

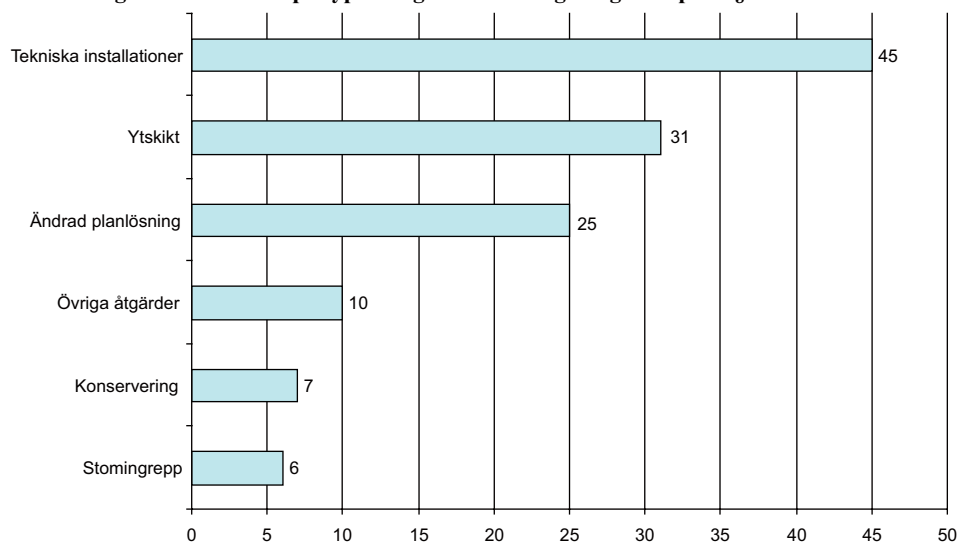

Kommentar

Den vanligaste yttre åtgärden 2008 är olika former av takarbeten. Det innefattar främst övriga åtgärder som montering av antenner på tak, åtgärder på skorstenar och till- eller ombyggnad av takkupor men även omläggning och ommålning av tak görs i rätt stor utsträckning. Den nästa vanligaste åtgärden är upprustning och målning av dörrar och fönster.

Posten rivning och flyttning är inte så dramatisk som den låter. Åtgärderna under året gällde främst rivning av, oftast nyare tillkomna, delar av byggnader. Snarare en form av återställande och en åtgärd som höjer byggnadens kulturhistoriska värde. I några enstaka fall har tillstånd getts till flyttning av ekonomibyggnader inom byggnadsminnet. En åtgärd som historiskt sett också har en hävd i landet och som varit vanligt förekommande.

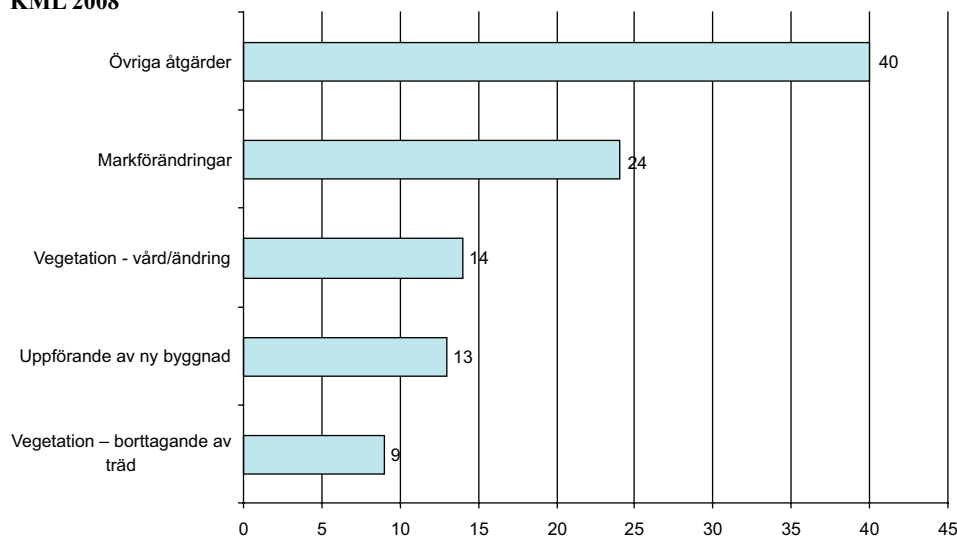
42. Inre åtgärder fördelade på typ av åtgärd – ändring enligt 3 kap. 14 § KML 2008

Kommentar

Jämför man med tidigare år under perioden, stämmer 2008 års fördelning av inre åtgärder väl överens med dem. Tekniska installationer av olika slag är den vanligaste inre åtgärden och har varit så under hela perioden. Det gäller i första hand ventilation, hissinstallationer och olika sorters installationer för värme som bergvärme eller fjärrvärme. Ändring av ytskikt är också en vanlig åtgärd. Inte så förvånande egentligen då andra åtgärder görs i en byggnad måste även ytskikten ändras eller förnyas samtidigt. När det gäller ändrad planlösning kan det gälla olika stora åtgärder, från att flytta en del av en vägg till en total ombyggnad på grund av ändrad användning av byggnaden. Ofta gäller den ändrade planlösningen installation av toaletter. Övriga åtgärder kan vara av mycket skilda slag. Det kan vara ospecificerade inre åtgärder ofta på grund av tillgänglighetsanpassning, men det kan också innebära skyltning eller saneringsåtgärder. Konservering gäller främst konservering av olika väggmålningar. Stomingrepp omfattar främst hissinstallationer.

43. Övriga åtgärder fördelade på typ av åtgärd – ändring enligt 3 kap. 14 § KML 2008

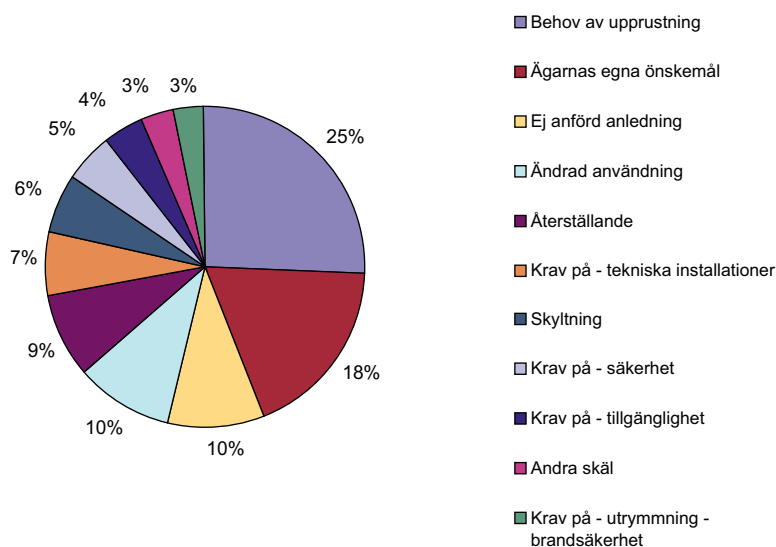
Kommentar

Till skillnad från tidigare år har uppförande av nya byggnader inom byggnadsminnena minskat i omfattning under 2008.

Övriga åtgärder innebär, precis som rubriken anger, många olika typer av åtgärder som inte så lätt kan kategoriseras i olika grupper. Posten övriga åtgärder innehåller främst åtgärder som olika sorters skyltning eller åtgärder som gäller staket, mur eller bullerplank. Men den kan också innehålla åtgärder som tillstånd till tillfällig uteservering, återskapande av damm, rivning av garage och byggande av uteplats för att nämna några. Posten markförändringar innebär i första hand olika sorters schaktningsarbeten, men även anläggande av pool och förändring av damm. Uppförande av ny byggnad gäller framförallt transformatorstationer, pumpstationer eller diverse mindre skjul eller förråd, dvs. komplementbyggnader av olika slag.

Ett fåtal beslut (4) som ger tillstånd för markarbeten utgörs av kombinationsbeslut där tillstånd enligt 2 kap. KML också ges. Man kan fundera över om de övriga 20 beslut som ger tillstånd för ändring av mark också var av den omfattningen att beslut enligt 2 kap. KML skulle ha varit tillämpligt eller om detta om detta fattats separat.

44. Anledning till ändringen enligt 3 kap. 14 § 2008

Kommentar

Diagrammet visar vilka anledningar till föreslagna åtgärder som anges i besluten under 2008. Flera anledningar kan givetvis finnas till att man vill ändra ett byggnadsminne. Riksantikvarieämbetet har i databasen enbart registrerat en anledning och då den anledning som bedömts som mest angelägen eller som stått i fokus för ansökan.

I en fjärdedel av besluten är anledningen byggnadsminnets behov av upprustning. Åtgärderna kan variera från stora åtgärder som sanering på grund av husvamp till mindre åtgärder som ommålning av fönster. Noterbart är att i hela 18 procent av besluten är anledningen till åtgärderna ägarnas egna önskemål, dvs. åtgärder som inte i första hand syftar till att bevara byggnadsminnet. Åtgärderna omfattar en mängd olika saker som uppförande av pool, montering av solpanel eller uppförande av nya takfönster. Här kan man ana att ägarens önskemål om förändringar ges stort utrymme gentemot den kulturhistoriska hänsynen. Flest beslut där anledningen kan utläsas vara ägarnas eget önskemål, har Stockholms (17), Skåne (10) och Blekinge län (6) fattat.

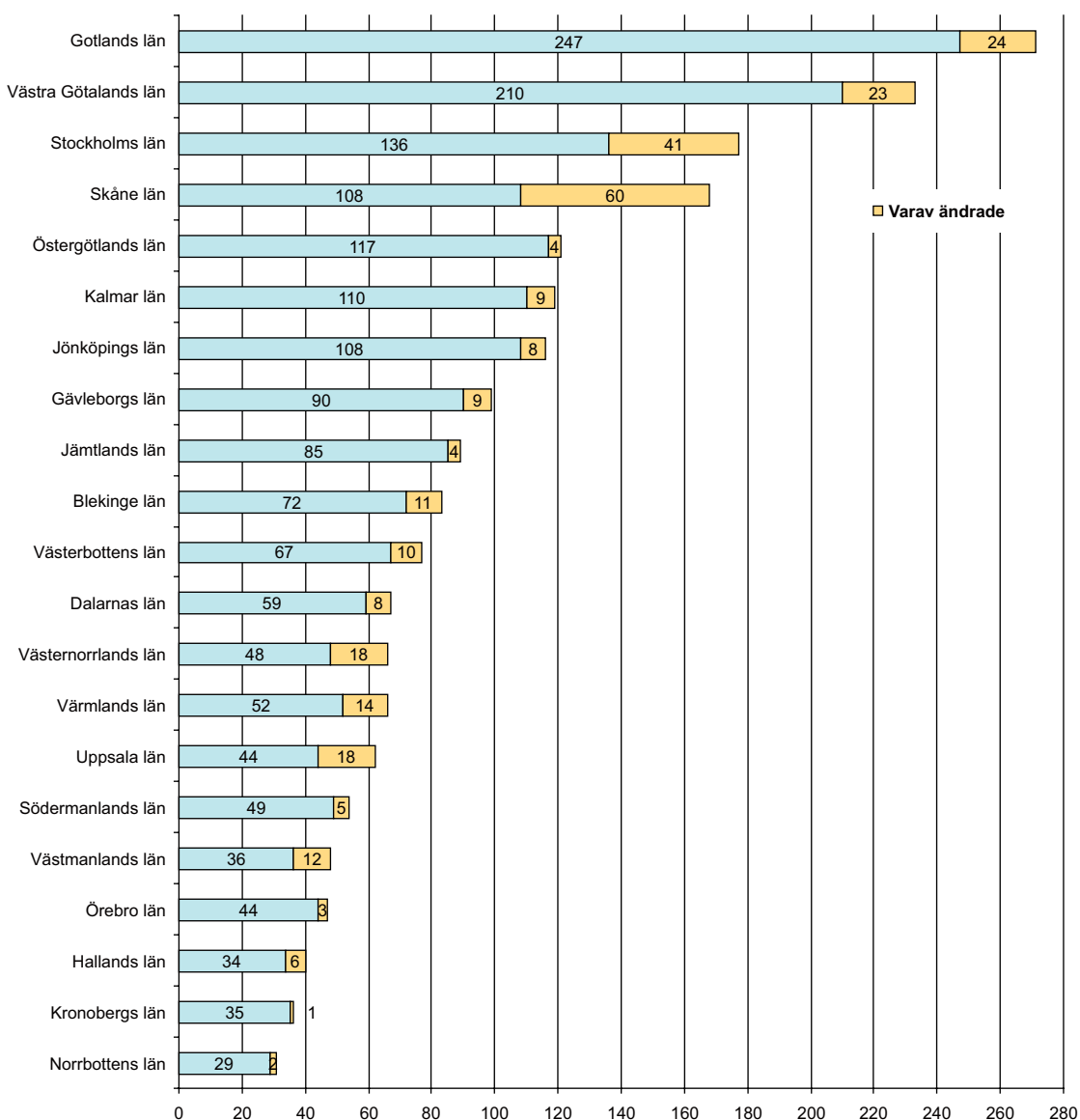
”Ej anförd anledning”, enligt diagrammet, är de beslut där det är svårt att avgöra vad anledningen till åtgärden är. I hela tio procent av besluten är det svårt att avgöra vilka motiv eller skäl som är anledningen till ansökan. Det är av stort intresse att kunna se varför ändringsåtgärder på byggnadsminnen tillåts och det skulle vara eftersträvänsvärt att alla beslut tydligt kunde klargöra detta.

Ändrad användning av en byggnad eller del av byggnad är också ett vanligt förekommande motiv. I tio procent av besluten redovisas denna anledning. Det kan innebära stora åtgärder som till exempel ombyggnad av ett kanslihus till studentbostäder till mindre åtgärder som en invändig förändring av enstaka rum.

Återställande innebär framför allt olika restaureringsåtgärder och anges som anledning i nio procent av besluten.

Krav på förbättrad och ökad tillgänglighet är förhållandevis sällan angett som motiv för ändring av byggnadsminnena. Att det är så få ärenden av denna typ pekar på att byggnadsminnena i hög grad inte är offentliga, varför krav och behov av olika anpassningar för utrymning och ökad tillgänglighet inte är lika uttalade.

45. Det totala antalet byggnadsminnen fördelade på län med det antal som har ändrats 2008 särredovisade

Totalt antal byggnadsminnen 2008 - 2070
Totalt antal ändrade byggnadsminnen 2008 - 290

Kommentar

Diagrammet visar att 290 byggnadsminnen har ändrats under 2008, vilket motsvarar 14 procent av det totala beståndet av byggnadsminnen. Motsvarande siffra för tidigare år inom perioden är 2005 (11 %), 2006 (12 %) samt 2007 (12 %). Så trots att det totala antalet beslut har minskat under 2008 jämfört med 2007, har något fler byggnadsminnen berörts av ändringar. Ändringarna omfattar självfallet både små och stora åtgärder, samtliga ändringar har dock accepterats som förenliga med byggnadsminnesförklaringen.

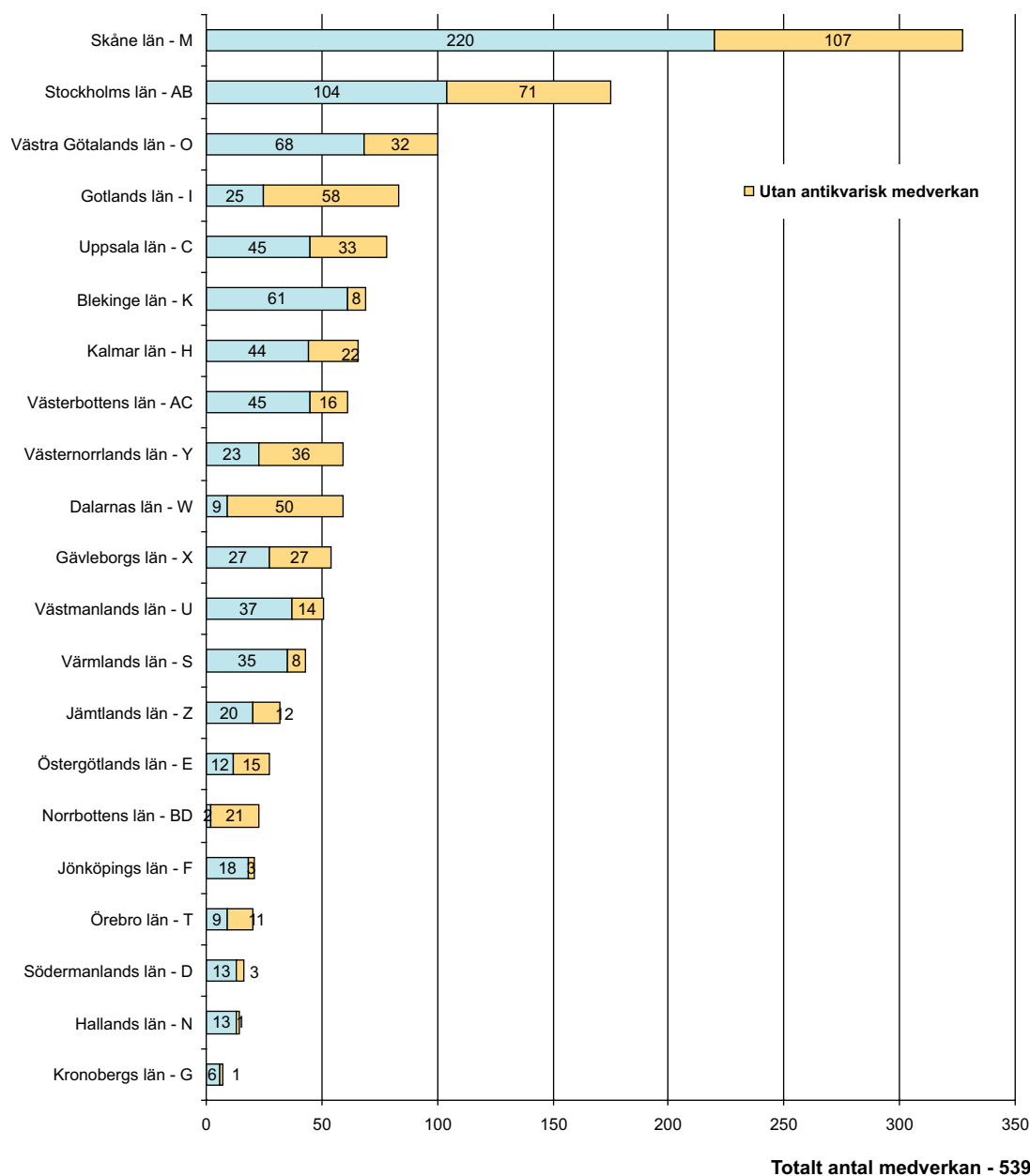
Ett byggnadsminne kan självfallet beröras av flera beslut under samma år. 2008 berördes exempelvis Malmö statsteater av fem beslut. En differens finns därför mellan det totala antalet beslut om ändring enligt 14 § och det totala antalet ändrade byggnadsminnen under ett och samma år.

Tio län har ändrat färre än tio procent av sina byggnadsminnen, tio län har ändrat mellan 10–30 procent av sina byggnadsminnen. De län som har ändrat störst andel av sina byggnadsminnen under 2008 är Skåne (36 %), Uppsala (29 %) samt Västernorrlands län (27 %). Minst andel byggnadsminnen har ändrats i Kronobergs (3 %), Östergötlands (3 %) och Jämtlands län (5 %).

Man kan också observera att Skåne, Uppsala och Stockholms län har högst andel ändrade byggnadsminnen liksom tidigare under perioden och även Västmanlands län ligger på en hög andel både 2008 och resten av perioden. Likaså har Kronobergs och Jämtlands län både under 2008 och resten av perioden en låg andel ändrade byggnadsminnen. Bland de andra länen är det en större variation över åren.

Dessa siffror bör ses mot bakgrund att avsikten med en byggnadsminnesförklaring är i första hand att bevara de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna som historiska dokument. Det innebär att åtgärder som omfattar ändring i en byggnadsminnesförklarad anläggning endast ska tillåtas i de fall anläggningens kulturhistoriska värden inte minskar.

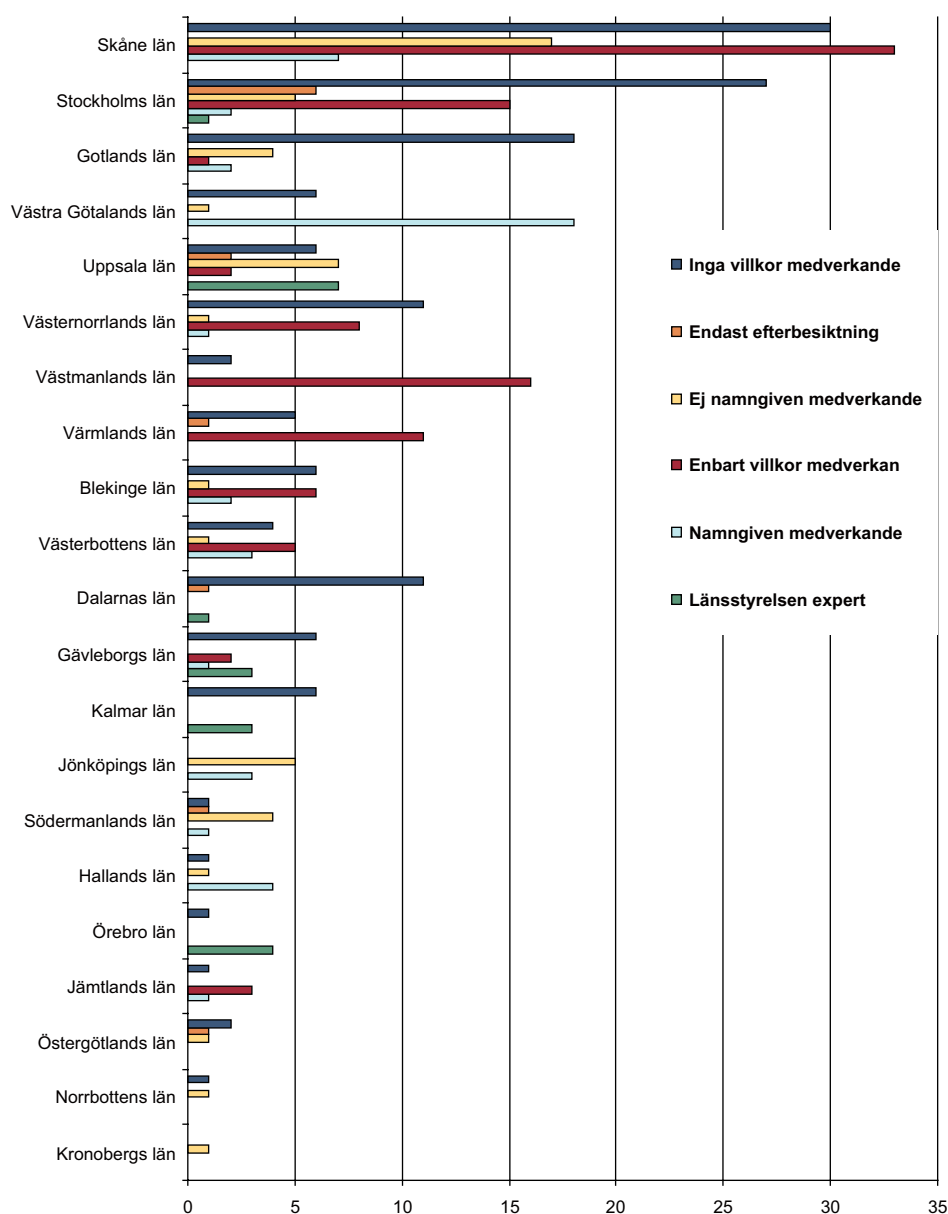
46. Beslut om ändring enligt 3 kap 14 § KML 2005-2008 fördelade på län med besluten utan antikvarisk medverkan särredovisade

Kommentar

Diagrammet visar tillståndsbeslut med respektive utan antikvarisk medverkan per län. I 60 procent av alla beslut som fattades under perioden 2005-2008 finns villkor uppställda om någon form av antikvarisk medverkan. Störst andel beslut med villkor om antikvarisk medverkan har Hallands (93 %), Blekinge (88 %), Kronobergs (86 %) och Jönköpings län (86 %). Minst andel beslut med villkor om antikvarisk medverkan har Norrbottens (9 %), Dalarnas (15 %) samt Gotlands län (30 %). Förhållandena är desamma under 2008 som tidigare år.

47. Tillståndsbeslut enligt 3 kap. 14 § KML 2008 avseende antikvarisk medverkan

Totalt antal tillståndsbeslut 2008 - 376

Kommentar

Det totala antalet beslut enligt 14 § 2008 var 383, varav sju beslut var rena avslagsbeslut som självfallet inte redovisade antikvarisk medverkan, därför blir totalsumman här 376. Diagrammet kan verka svåröverskådligt, men visar vilka villkor eller inte länsstyrelserna ställde om antikvarisk medverkan under 2008. Diagrammet syftar endast till att ge en övergripande bild av förhållandet mellan olika typer av villkor och ska inte ses som absolut. Som tidigare sagts är det framför allt när det gäller inte namngiven antikvarisk medverkande, enbart villkor medverkande och namngiven antikvarisk medverkande svårt att dra gränsen och därför får diagrammet mest ge en antydning om hur det förhåller sig.

2008 fattades 145 beslut utan villkor om antikvarisk medverkan. Många av besluten utan antikvarisk medverkan handlar troligen om inte så omfattande arbeten där det bedömts ändamålslost att arbetet skulle följas av en antikvarie. Dock verkar det i de flesta län inte finnas någon konsekvent linje, jämförbara åtgärder kan ibland kräva antikvarisk medverkan och ibland inte.

Villkor om endast efterbesiktning har framför allt Stockholms län ställt upp. Det gäller främst enklare åtgärder som till exempel att bygga vedförråd på baksidan av en garagebyggnad eller uppsättning av skyltar.

Bland annat med anledning av den dom i Kammarrätten i Göteborgs 2007 som slog fast att det saknas stöd i KML för länsstyrelsen att namnge antikvarisk kontrollant vid ändring av byggnadsminnen, har Riksantikvarieämbetet i denna rapport försökt titta närmare på hur besluten är formulerade. I många fall är det osäkert om den antikvariske experten är namngiven eller om det endast är formulerat som ett förslag från länsstyrelsens sida. Procentsiffrorna får ses som en ungefärlig uppskattning som antyder en trend. I föregående års rapport konstateras det att i 86 procent av alla beslut från 2007 är den antikvariska experten utpekad och namngiven. Motsvarande siffra för 2006 är 92 procent. 2008 är antalet beslut med namngiven antikvarisk expert dramatiskt mindre, endast tolv procent. De diskussioner som Riksantikvarieämbetet fört med länen i denna fråga under senare år verkar ha fått genomslag.

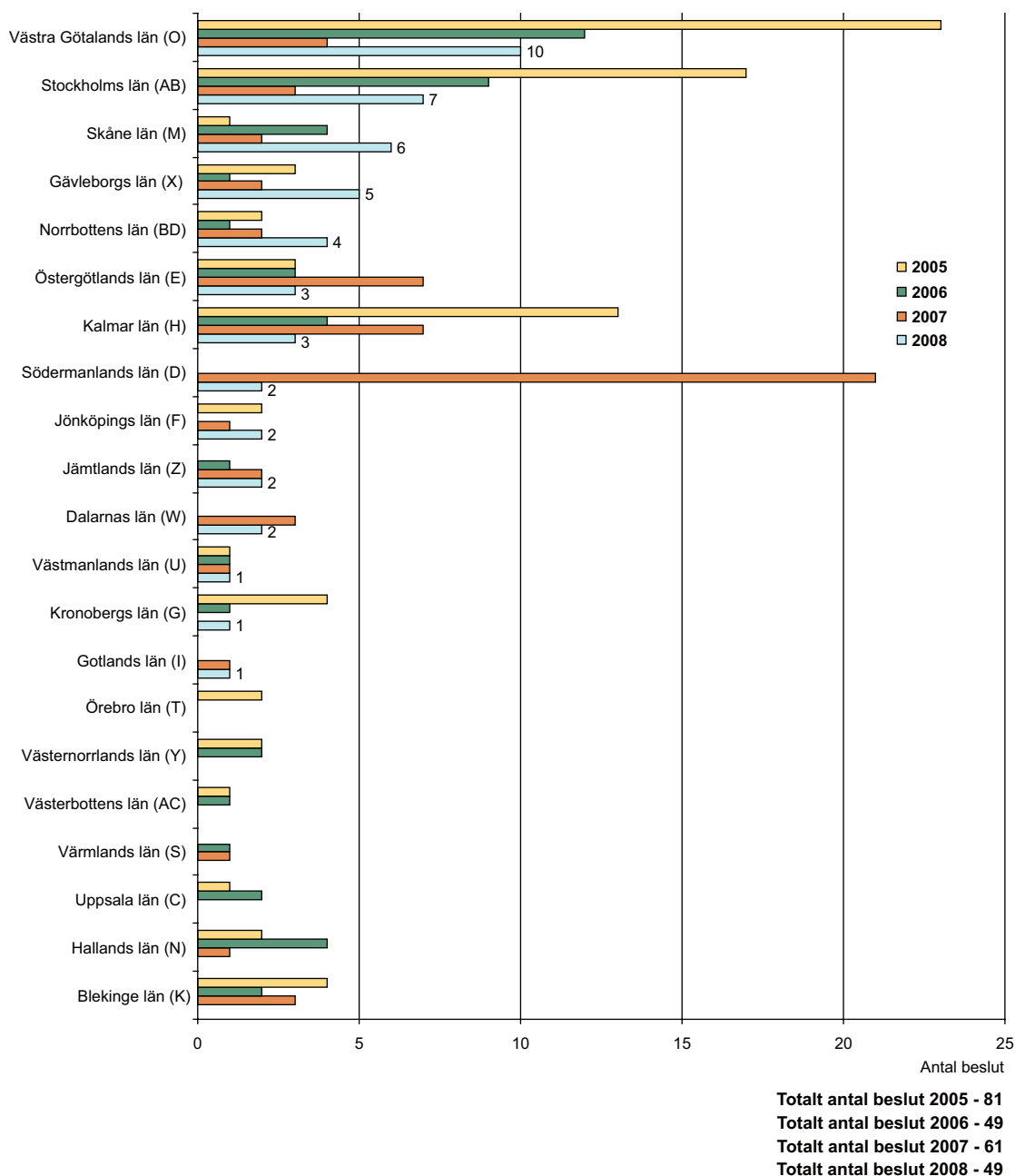
Några län namnger dock antikvarisk expert i sina beslut, men ger även fastighetsägaren möjlighet att anlita annan medverkande med motsvarande kompetens. Detta måste tolkas som att man i princip anger den kompetens man bedömer att den antikvariske experten ska ha.

I sex län fungerar även länsstyrelsen som antikvarisk expert. I Kalmar och Örebro län (i de fall expert anlitas) är det alltid länsstyrelsen som medverkar som antikvarisk expert.

3.2 Avslag av väckt fråga – 3 kap. 4 § KML

Var och en kan väcka en fråga om att en byggnad eller anläggning bör byggnadsminnesförklaras och länsstyrelsen kan på eget initiativ väcka fråga. Länsstyrelsen ska underrätta lantmäterimyndigheten när en fråga väckts för en fastighet. Antalet anmälningar till lantmäterimyndigheterna, som Riksantikvarieämbetet tagit del av, har under senare år varit cirka 50 årligen.

48. Beslut om avslag av väckt fråga enligt 3 kap. 4 § KML 2005-2008 fördelade på län

Kommentar

Diagrammet visar avslagsbeslut gällande väckt fråga om byggnadsminnesförklaring. De flesta länen fattar endast ett fåtal avslagsbeslut. Under 2008 fattade sju län inga sådana beslut alls, medan flest avslagsbeslut fattades i Västra Götalands län (10), Stockholms (7) och Skåne län (6).

Allmänheten initierade 57 procent av de väckta frågor som avslogs under 2008. Övriga frågeväckare var läns museer, kommuner, fastighetsägare och hembygdsföreningar med en jämn fördelning sinsemellan. Vissa avslagsbeslut anger dock inte alltid helt klart vem som väckt fråga, varför dessa siffror inte är helt exakta.

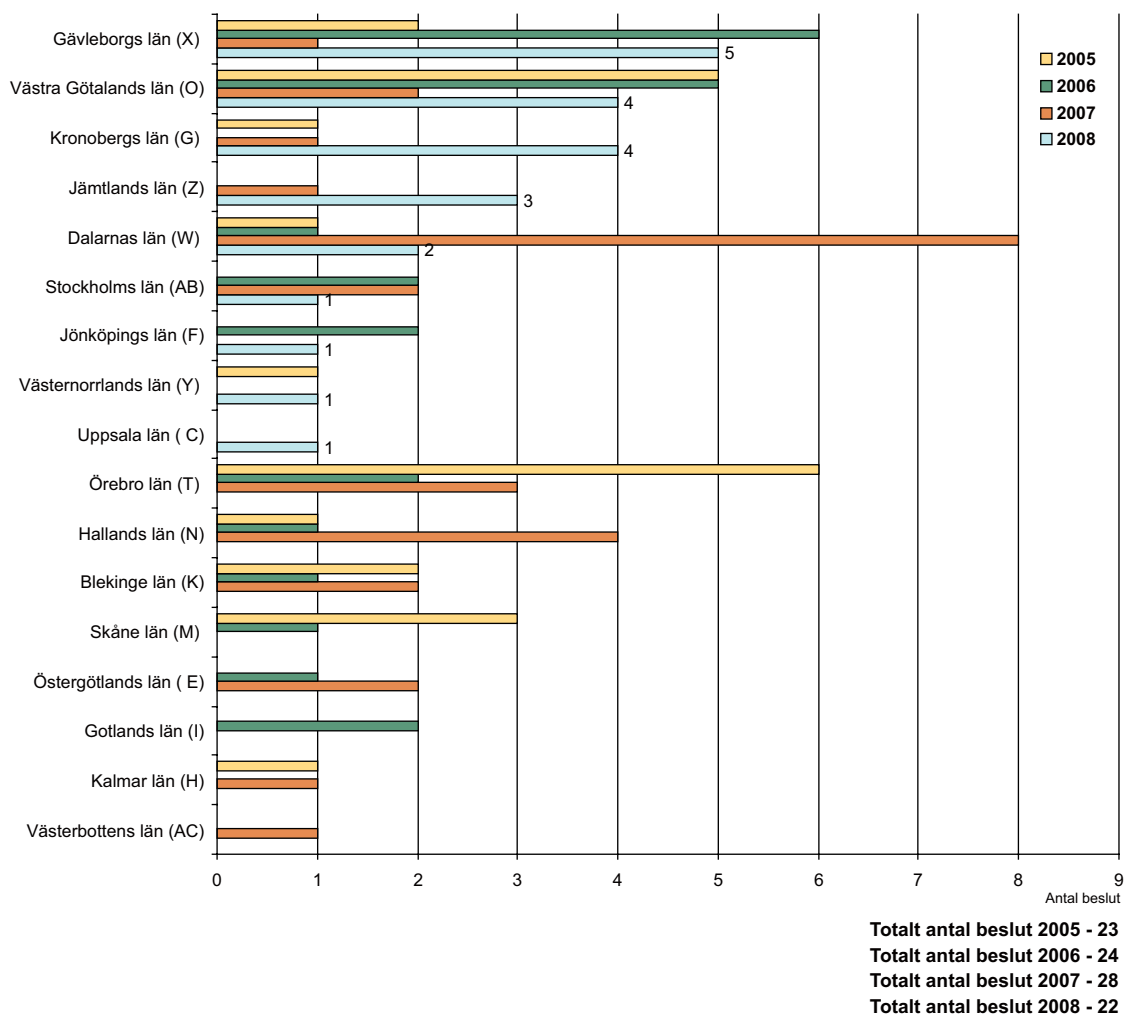
Som motiv till avslaget anges i de flesta fallen (78 %) att anläggningen inte är synnerligen märklig. En annan vanlig anledning att avsluta dessa ärenden är annars att länsstyrelsen anger att det för närvarande inte finns skäl för att driva frågan om en byggnadsminnesförklaring vidare. Länsstyrelsen meddelar också samtidigt att man senare kan ta upp den väckta frågan igen. Frågan om byggnadsminne eller inte är med andra ord inte helt avgjort, i princip kvarstår den väckta frågan, då länsstyrelsen inte tagit ställning till om anläggningen är synnerligen märklig eller inte.

Liksom i 2007 års statistikrapport redovisas inte antalet väckta frågor i denna rapport, då uppgifterna är osäkra. Det finns ingen skyldighet enligt KML eller KMF för länsstyrelserna att skicka in kopior av anmälningar om väckta frågor till Riksantikvarieämbetet. Av det material som Riksantikvarieämbetet tagit del av kan sägas att antalet väckta frågor är ganska stabilt över åren (2006 -59, 2007 -51 och 2008 -45), även om antalet väckta frågor tycks minska något för varje år. Bara ett fåtal av de väckta frågorna avgörs varje år genom beslut av länsstyrelsen. Under 2008 avslogs två väckta frågor som inkommit samma år. Under 2007 avslogs tre väckta frågor som inkommit samma år. Inga inkomna väckta frågor under 2007 eller 2008 ledde fram till beslut om byggnadsminnesförklaring samma år.

3.3 Byggnadsminnesförklaring – 3 kap. 1 § KML

En byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna får även tillämpas på parker, trädgårdar och andra anläggningar av kulturhistoriskt värde. Vid utgången av 2008 fanns totalt 2070 byggnadsminnen i landet. Antalet nyinrättade byggnadsminnen under senare år har varit ganska konstant. En utförligare sammanställning över nya byggnadsminnen och vilka kategorier av byggnadsminnen som finns kan ses i förra årets statistikrapport.

49. Nya byggnadsminnen 2005-2008 fördelade på län

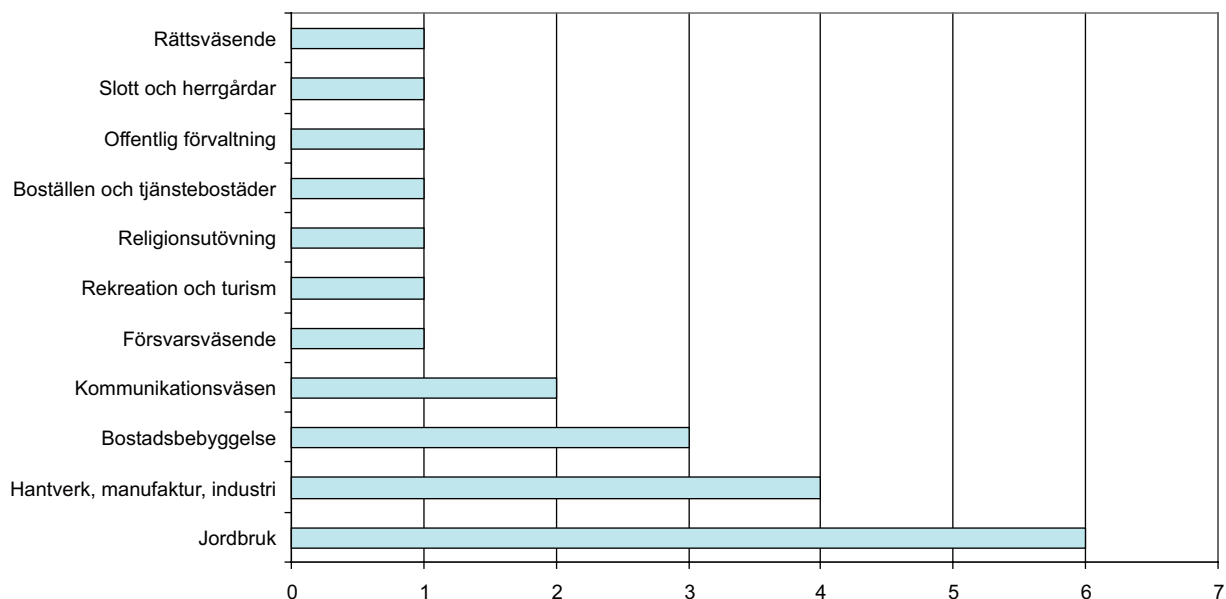

Kommentar

Diagrammet visar antalet nya byggnadsminnen under perioden 2005–2008 och den länsvisa fördelningen av dessa med nya byggnadsminnen under 2008 redovisade i ordningsföljd.

Västra Götalands län (16), Gävleborgs län (14), Dalarnas län (12) och Örebro län (11) är de län som inrättat flest byggnadsminnen under perioden. Övriga län har som syns bara inrättat en handfull byggnadsminnen. Norrbottens, Södermanlands, Värmlands och Västmanlands län har inte fattat något beslut om byggnadsminnesförklaring under fyraårsperioden. Dessa län har totalt sett också få byggnadsminnen. Norrbottens län har totalt sett minst byggnadsminnen med 31, Västmanland (48), Södermanland (54) och Värmlands län (66) är också bland de län som har minst byggnadsminnen i landet.

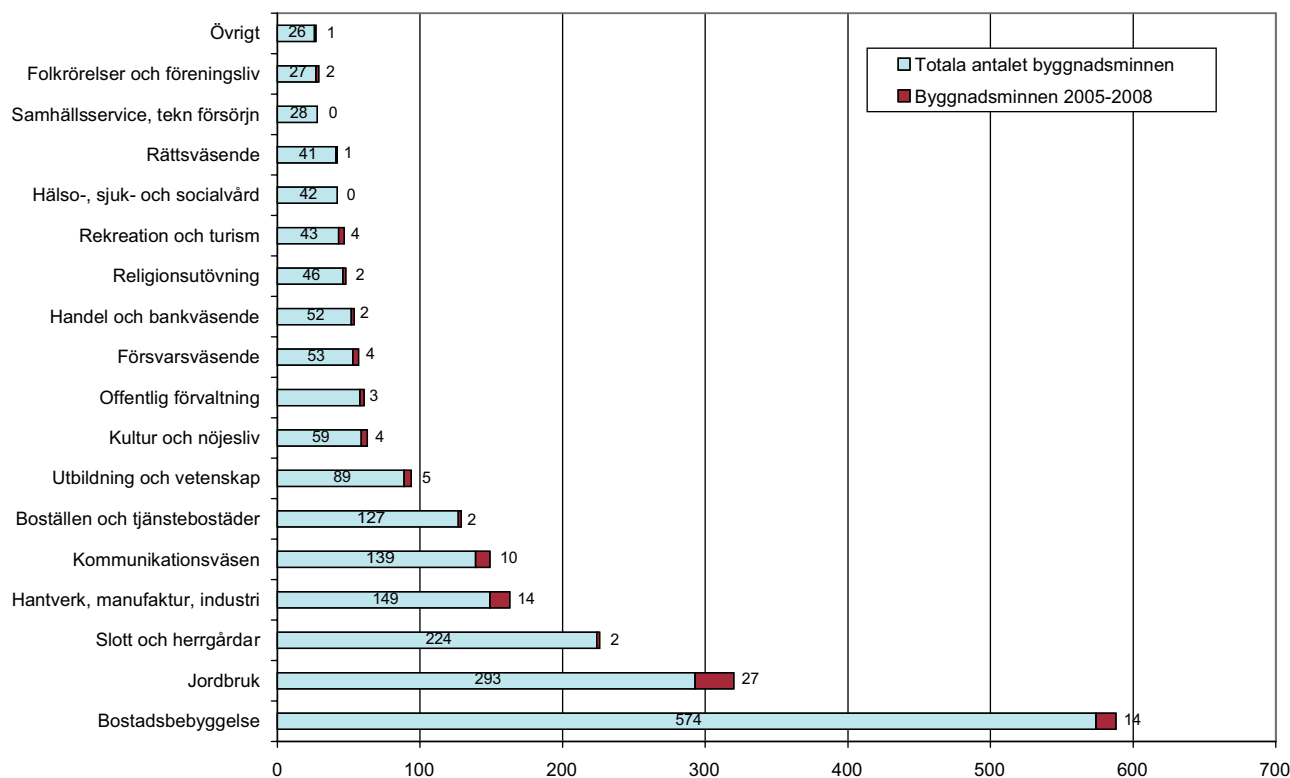
50. Nya byggnadsminnen 2008 procentuellt fördelade på kategorier

Kommentar

Diagrammet visar fördelningen av nya byggnadsminnena 2008 fördelat på olika kategorier. Under 2008 inrättades 22 nya byggnadsminnen.

51. Totala antalet byggnadsminnen fördelat på kategorier

Kommentar

Posten övrigt innefattar Konsthärligt skapande (7), Parker och trädgårdar (7), Fiske och sjöfart (6), Skogsbruk (3) och Stadsrum (3).

Totalt inrättades 97 nya byggnadsminnen under perioden 2005-2008. Vid utgången av 2008 hade därmed 2070 byggnadsminnen inrättats. I stort kan man konstatera att inga större variationer finns vid inrättande av nya byggnadsminnen under denna period jämfört med de byggnadsminnen som sedan tidigare finns inrättade. Några markanta skillnader kan dock noteras.

Slott och herrgårdar är den tredje största kategorin av det totala beståndet byggnadsminnen, men under perioden 2005-2008 har bara ett fåtal nya byggnadsminnen av denna kategori tillkommit. Detsamma gäller även för kategorin Boställen och tjänstebostäder.

15 procent av alla nya byggnadsminnen under 2005-2008 tillhör kategorin Bostadsbebyggelse, men totalt sett utgör bostadsbebyggelse 28 procent av alla byggnadsminnen.

Noterbart är också att andelen byggnadsminnen under kategorin Jordbruk har ökat markant under perioden 2005-2008. 29 procent av de nya byggnadsminnena tillhör den kategorin, medan kategorin utgör 14 procent av den totala andelen byggnadsminnen.

3.4 Övriga beslut enligt 3 kap. KML under 2008

Fyra beslut om interimistiskt förbud enligt 5 § fattades 2008 (Blekinge län -2, Hallands län -1 och Södermanlands län -1). (Det ena beslutet i Blekinge gällde en förlängning av det första förbudet.) Under hela tidsperioden 2005–2008 har endast fem beslut fattats.

Tio beslut om anmälningsplikt enligt 6 § fattades under 2008 (Gävleborgs län -2, Jämtlands län -2 och Stockholms län -6). I Stockholms län gällde fem av sex beslut att anmälningsplikten var fullgjord. I Jämtlands län gällde ett beslut upphävande av anmälningsplikten för stråket mellan Åre gamla järnvägsstation och bergbanans dalstation. Om än något blygsam finns det en tendens under perioden att länsstyrelserna använder sig av möjligheten att, i avvaktan på att frågan om byggnadsminne eller inte avgörs, besluta om anmälningsplikt. Totalt har 30 beslut fattas under 2005–2008, se figur 36.

Två beslut om förklaring enligt 7 § utfärdades (Stockholms län -1 och Västra Götalands län -1). Under perioden har 28 beslut om förklaring fattats, men fortfarande (maj 2009) finns det 26 statliga byggnadsminnen som övergått till byggnadsminne enligt KML, där länsstyrelserna inte utfärdat någon förklaring om detta.

Inga beslut om ersättning enligt 10 § fattades under 2008. Endast två beslut om ersättning har fattats under perioden. Delvis beror detta säkert på att ersättningsreglerna är komplicerade. Men den främsta anledningen är att statliga bidragsmedel har kunnat användas för att i samförstånd med ägare genomföra byggnadsminnesförklaringar.

Ett beslut om jämkning av skyddsbestämmelser enligt 15 § fattades i Gotlands län gällande byggnadsminnet Bunge flygplats. Beslutet innebär att skyddsföreskrifterna upphörde att gälla för ett plåtförråd som inte längre finns på sin ursprungliga plats.

Ett beslut om föreläggande enligt 16 § fattades i Skåne län gällande Villa Malva. Beslutet gällde en rättelse av gjorda arbeten, där en balkong som rivits utan tillstånd skulle återställas till det utförande den tidigare haft.

52. Övriga beslut enligt 3 kap. KML 2005–2008

	5 §	7 §	10 §	15 §	16 §	totalt/år
2005		10		3	1	14
2006	1	4	2	2	2	11
2007		12		1	2	15
2008	4	2		1	1	8
totalt	5	28	2	7	6	48

4. Beslut enligt 4 kap. KML

Sammanfattning

När det gäller länsstyrelsernas tillämpning av bestämmelserna i 4 kap. KML ligger tyngdpunkten på ändring av kyrkobyggnad och kyrktomt (3 §), ändring av begravningsplatser (13 §) och tillstånd för föremål (kyrkliga inventarier) i förteckningen (9 §). Ett fåtal beslut omfattar förteckning av inventarier (10 §) och ännu färre föreläggande (17 §).

I denna rapport ges en översikt över hela perioden 2005-2008, men med en fördjupad analys av 2008. Åtgärder och anledningen till dessa åtgärder har studerats närmare bland annat med avsikt att försöka fånga frågor om övertalighet, problem med mögel i kyrkorummet och tillgänglighetsaspekten.

När det gäller övertalighetsfrågan syns inte mycket av detta i besluten under 2008. Det man kan konstatera är att 45 beslut har fattats där åtgärden berör borttagande av fast inredning. Detta är dock ingen markant ökning på något sätt jämfört med tidigare år. Frågan om övertalighet är med andra ord ingen större fråga än så länge. I 34 av dessa beslut står det explicit att det gäller någon enstaka bänk eller flera bänkrader. Anledningen till att man vill ta bort bänkrader uttrycks i besluten som att man vill omdisponera utrymmet i kyrkan. En mer flexibel planlösning önskas som ger mer plats vid gudstjänster, dop, begravningar och konserter. Framförallt är det en tillgänglighetsfråga som gör att man vill skapa plats för rullstolar och barnvagnar. Dessutom anges i en del beslut att man vill ändra möbleringsordningen för att liturgin ändrats. Man vill ha plats för gemenskap och kaffe i samband med gudstjänsten.

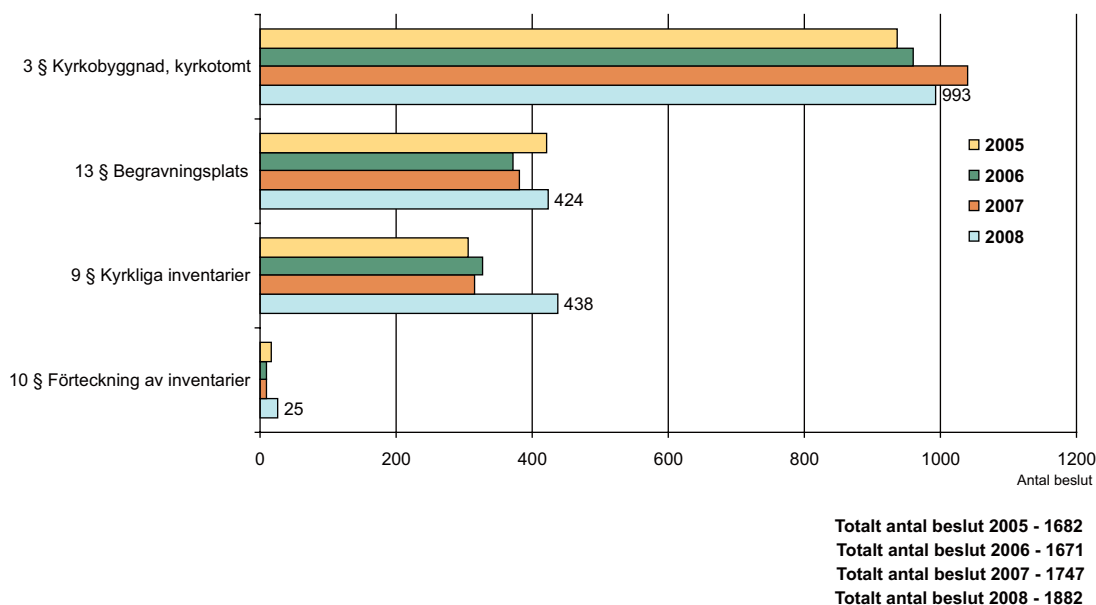
Även om det rör sig om få beslut kan man se att det ändå finns en övertalighetsproblematik, sviktande besökstal gör att andra saker prioriteras som en liturgi som måste kunna vara flexibel och där kyrkorummet inte alltid är anpassat till detta.

Under 2008 fattades 52 beslut enligt 3 § där anledningen till åtgärden var tydligt kopplad till tillgänglighet genom att det explicit skrevs i beslutet. I dessa beslut gäller det framförallt större åtgärder som att installera handikappramp eller handikapptolett, men även en del mindre åtgärder som att anpassa höjdskillnader vid exempelvis trösklar och att installera dörröppningsautomatik. Utöver de 52 besluten kan man i många fler beslut ana att ökad tillgänglighet ligger bakom åtgärden utan att det står explicit som anledning, exempelvis vid de tidigare omtalade besluten när åtgärden gällde borttagande av bänkar eller bänkrader.

Om det är en ökning eller minskning av beslut som rör tillgänglighet 2008 jämfört med resten av perioden, kan inte avgöras eftersom så utförlig information om detta inte finns med tidigare år i databasen. Däremot kan man jämföra antalet åtgärder som berör endast handikappramp. År 2005 finns inga uppgifter, men 2006 gjordes 17 åtgärder, 2007 gjordes 34 åtgärder och 2008 gjordes 28 åtgärder.

Ytterligare en anledning till åtgärder närmare studerats under 2008 är hur många tillstånd till större saneringsprojekt med anledning av mögel- och svampproblem som har skett. År 2008 har tio kyrkor berörts av olika former av sanering. Det gäller främst mögelsanering av kyrkorum och sakristia och omfattar främst rivning av golv eller bjälklag på grund av angrepp av till exempel hussvamp. Dessutom har ytterligare tre kyrkor fuktproblem som anledning till åtgärder.

53. Beslut enligt 4 kap. KML 2005-2008 fördelat på paragrafer

Kommentar

Diagrammet visar antalet beslut fattade av länsstyrelserna under åren 2005–2008 fördelat på 3, 9, 10 och 13 §§.

Antal beslut om tillstånd till att på väsentligt sätt ändra kyrkobyggnad och kyrkotomt hade en topp under 2007, men 2008 har antalet 3 § beslut återgått till en nivå som stämmer mer överens med övriga år. Däremot ökar 9 § besluten kraftigt under 2008, medan besluten fattade enligt 13 § ligger på en nivå som överensstämmer med övriga år. Anledningen till att 9 § besluten 2008 är så många fler än tidigare år, kan till en del förklaras med att Gotlands län fattade väldigt många sådana 2008.

Under 2008 fattades 25 beslut om att ta upp föremål i inventarieförteckningen enligt 10 §, vilket är något fler än tidigare år. Av dessa beslut fattades 16 i Västra Götalands län, tre i Värmlands län, två i Östergötlands län och vardera ett beslut i Gotlands, Jämtlands, Kalmar och Skåne län. Vid en genomgång av besluten 2008 kan dock konstateras att många fler beslut skulle ha kunnat fattas enligt 10 §. I många fler beslut än de 25 som stödjer sig på 10 §, skrivs det i beslutet att något föremål ska tas upp i inventarieförteckningen i villkorstexten.

Övriga beslut

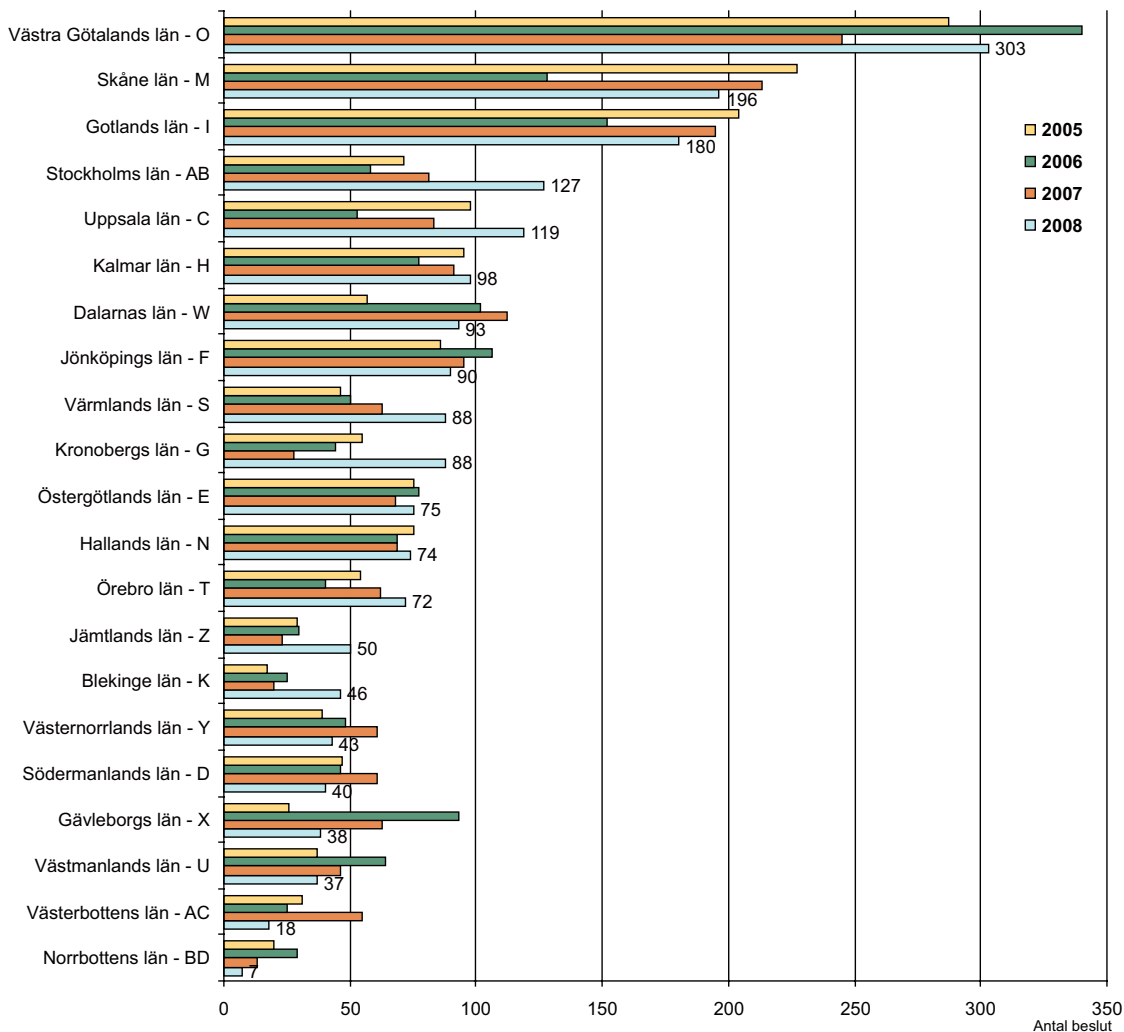
Inget beslut enligt 15 § har fattats av länsstyrelserna för föremål av kulturhistoriskt värde under åren 2005–2008.

Eftersom antalet beslut om föreläggande enligt 17 § är så få finns de inte specifikt redovisade i diagrammet ovan, men är inräknade i totalt antal beslut för varje år. 2005 fattades tre, 2006 ett, 2007 ett och 2008 två sådana beslut. Det ena beslutet från 2008 gällde en rättelse på grund av att en altarring delats upp trots att åtgärden i ett tidigare beslut inte fått tillstånd. Det andra beslutet gällde avbrytande av pågående arbete då det inte fanns tillstånd för ett takarbete. Detta beslut överklagades till länsrätten som inte biföll överklagandet och till kammarrätten, som inte meddelade prövningstillstånd.

Besluten om avslag enligt 3, 9 och 13 §§ är inte särredovisade i ovanstående diagram utan är inräknade med de övriga besluten under dessa paragrafer.

54. Beslut enligt 4 kap. KML 2005-2008 fördelade på län

(Avser både tillstånd och avslag.)

Totalt antal beslut 2005 - 1676
Totalt antal beslut 2006 - 1657
Totalt antal beslut 2007 - 1747
Totalt antal beslut 2008 - 1882

Kommentar

Diagrammet visar den länsvisa fördelningen av det totala antalet beslut enligt 4 kap. KML under perioden 2005–2008. Diagrammet innehåller alla tillstånds- och avslagsbeslut som fattades under perioden. Beslut som innehåller både tillstånd och avslag har endast räknats en gång. Av diagrammet framgår att det finns tydliga skillnader i antalet fattade beslut per år för vissa län. För att belysa orsakssammanhangen bakom dessa variationer krävs fördjupade studier.

Generellt kan man säga att de flesta av besluten är jämnt fördelade över landet, där varje län står för cirka 2–8 procent av besluten. Endast några få poster utmärker sig.

Norrbottens län fattar väldigt få beslut, bland annat endast 5 (0,5 %) av alla 3 § beslut under året och endast ett 9 § beslut och ett 13 § beslut. I Norrbottens län finns 69 tillståndspliktiga kyrkor, vilket innebär två procent av den totala andelen tillståndspliktiga kyrkor omfattades av ett beslut. Trots minst andel fattade beslut under året är med andra ord Norrbottens län inte det län som har minst antal tillståndspliktiga kyrkor.

Minst antal tillståndspliktiga kyrkor har Blekinge län med sina 46 kyrkor. Trots minst andel kyrkor står Blekinge län för 2,4 procent av 3 § besluten, 1,6 procent av 9 § besluten och 3,5 procent av 13 § besluten.

Ett annat län som står för få beslut är Västerbottens län med 1,5 procent av 3 § besluten, 0,2 procent av 9 § besluten och 0,5 procent av 13 § besluten. Andelen tillståndspliktiga kyrkor i länet är två procent av det totala antalet.

Gotlands län står för 22 procent (97) av alla 9 § beslut. 43 av dessa beslut gällde som tidigare nämnts säkring av föremål.

Västra Götalands län utmärker sig genom att 21 procent (88) av alla 13 § beslut fattades av länet. Dessutom står Västra Götalands för 62,5 procent (15) av alla 10 § beslut och knappt 15 procent (143) av alla 3 § beslut. Västra Götalands län står även för 16 procent av det totala antalet beslut. I Västra Götalands län finns 642 tillståndspliktiga kyrkor, vilket motsvarar 21 procent av de tillståndspliktiga kyrkorna i landet.

Skåne län står för drygt 14 procent (140) av alla 3 § beslut och för 10 procent (41) av alla 13 § beslut. När det gäller 13 § besluten gäller de till nästan 50 procent (19) anläggande av någon sorts begravningsplats. Totalt sett står Skåne län även för 10,5 procent av alla beslut. I Skåne län finns 443 av alla tillståndspliktiga kyrkor, vilket motsvarar 14 procent av de tillståndspliktiga kyrkorna i landet.

55. Översikt 2008 - antal beslut

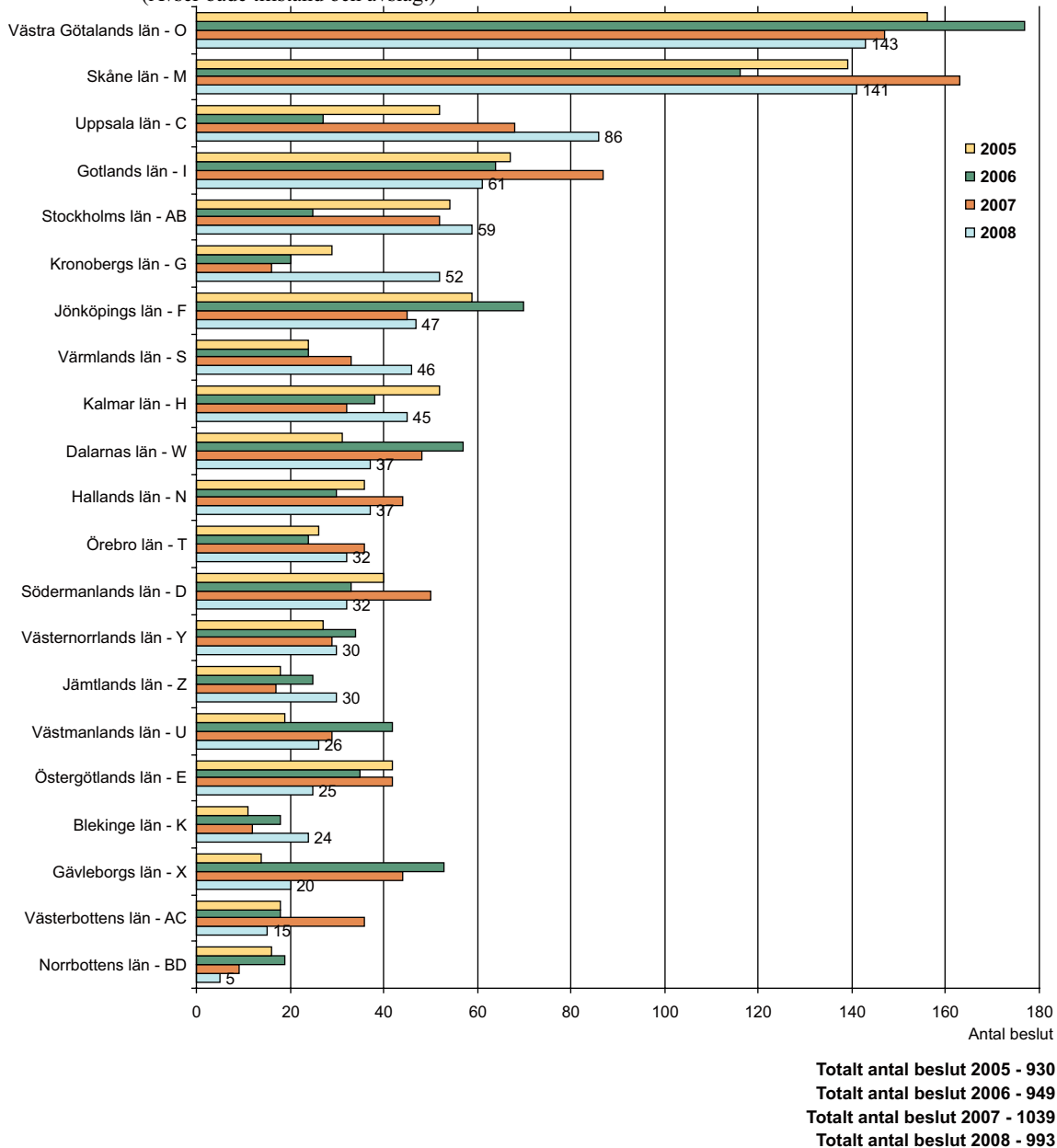
Län	3 §	9 §	13 §	10 §	17 §	avslag	totalt
Blekinge län - K	24	7	15	0	0	0	46
Dalarnas län - W	37	19	37	0	0	0	93
Gotlands län - I	61	97	21	1	0	0	180
Gävleborgs län - X	20	5	13	0	0	0	38
Hallands län - N	37	19	18	0	0	0	74
Jämtlands län - Z	30	11	7	1	0	1	50
Jönköpings län - F	45	30	13	0	0	2	90
Kalmar län - H	44	12	39	1	1	1	98
Kronobergs län - G	51	19	16	0	0	2	88
Norrbottnens län - BD	5	1	1	0	0	0	7
Skåne län - M	140	13	41	1	0	1	196
Stockholms län - AB	59	37	30	0	0	1	127
Södermanlands län - D	32	7	1	0	0	0	40
Uppsala län - C	86	16	17	0	0	0	119
Värmlands län - S	43	13	25	3	1	3	88
Västerbottens län - AC	15	1	2	0	0	0	18
Västernorrlands län - Y	29	6	7	0	0	1	43
Västmanlands län - U	26	9	2	0	0	0	37
Västra Götalands län - O	143	56	88	16	0	0	303
Örebro län - T	32	19	21	0	0	0	72
Östergötlands län - E	25	38	10	2	0	0	75
Totalt	984	435	424	25	2	12	1882

4.1 Ändring av kyrkobyggnad och kyrkotomt – 4 kap. 3 § KML

Enligt 4 kap. 3 § KML krävs tillstånd i fråga om kyrkobyggnad, som har tillkommit före utgången av 1939 eller av Riksantikvarieämbetet beslutade som är uppförda efter 1940, för rivning, flyttning eller ombyggnad av byggnaden. Dessutom krävs tillstånd för ingrepp i eller ändring av dess exteriör och interiör med dess fasta inredning och konstnärliga utsmyckning samt ändring av dess färgsättning. 3 § omfattar även åtgärder på kyrkotomt där tillstånd krävs för utvidgning av tomten samt uppförande eller väsentlig ändring av byggnader, murar, portaler eller andra fasta anordningar på tomten.

Antal beslut om tillstånd till att på väsentligt sätt ändra kyrkobyggnad och kyrkotomt hade en topp under 2007, men 2008 har antalet 3 § beslut återgått till en nivå som stämmer mer överens med övriga år. I genomsnitt rör det sig om ca 1000 beslut varje år. Under 2008 minskade totalt sett antalet beslut jämfört med året innan. Trots det ökade antalet beslut i en tredjedel av länen. En markant ökning syns framförallt i Kronobergs län, men även till exempel Uppsala och Värmlands län fattade betydligt fler beslut under 2008 än året innan. De län som har flest kyrkor i landet, Västra Götalands och Skåne län, är också de län som markant fattar flest beslut om ändring av kyrkobyggnader och kyrkotomter.

56. Beslut enligt 4 kap. 3 § KML 2005-2008 fördelade på län
(Avser både tillstånd och avslag.)

Kommentar

Diagrammet visar antalet beslut per län som rör kyrkobyggnader och kyrkotomter. Under 2008 minskade antalet beslut med 46 beslut mot 2007 års toppnotering på 1039 beslut, till en nivå som överensstämmer mer med övriga år.

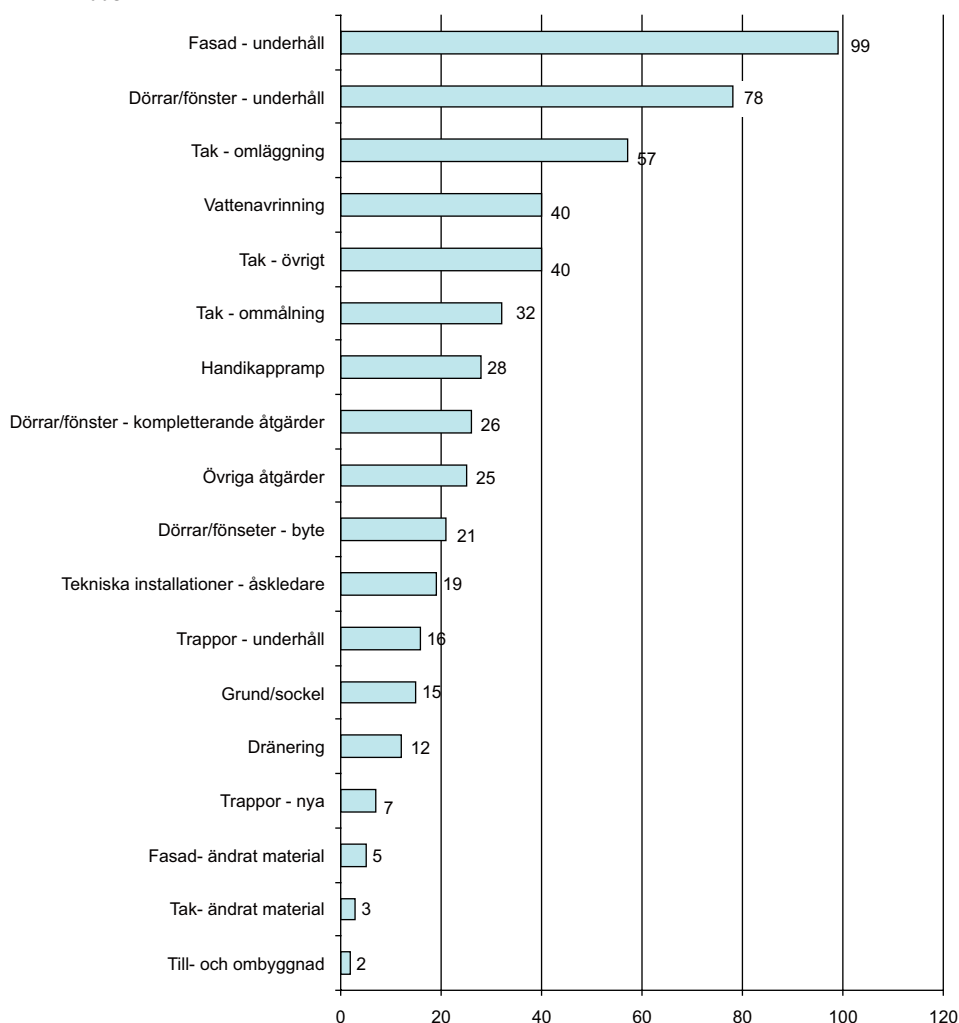
Enligt Riksantikvarieämbetets bedömning fattas flera beslut felaktigt med stöd av denna paragraf. Åtgärderna gäller istället 9 eller 13 §§ (totalt 52 beslut, varav 33 stycken borde varit 9 § beslut och 19 stycken borde varit 13 § beslut). Ett exempel på detta är de beslut som anges beröra kyrkotomt, men i själva verket berör begravningsplats och därför borde ha fattats med stöd av 13 §. Å andra sidan

borde enligt Riksantikvarieämbetets bedömning 53 beslut (52 stycken 9 § beslut och ett 13 § beslut) helt eller delvis ha fattas med stöd av 3 §, men har inte gjort det. Det gäller framförallt beslut som rör konservering av fast inredning. Ordet konservering har lett till att beslutet fattats med stöd av endast 9 § trots att det inte enbart omfattat inventarier utan även konservering av tak- eller väggmålningar och fast bänkinredning.

Denna hänvisning till fel paragraf i besluten kan leda till problem vid framförallt överklaganden. I den rättsliga processen är det av stor vikt att man kan hänvisa till rätt paragraf i lagtexten. Under 2008 har dock inga beslut fattade med stöd av fel paragraf överklagats.

Två procent alla beslut enligt 3 § har fattats i efterhand av länsstyrelserna.

57. Yttre åtgärder fördelade på typ av åtgärd – ändring enligt 4 kap. 3 § KML 2008

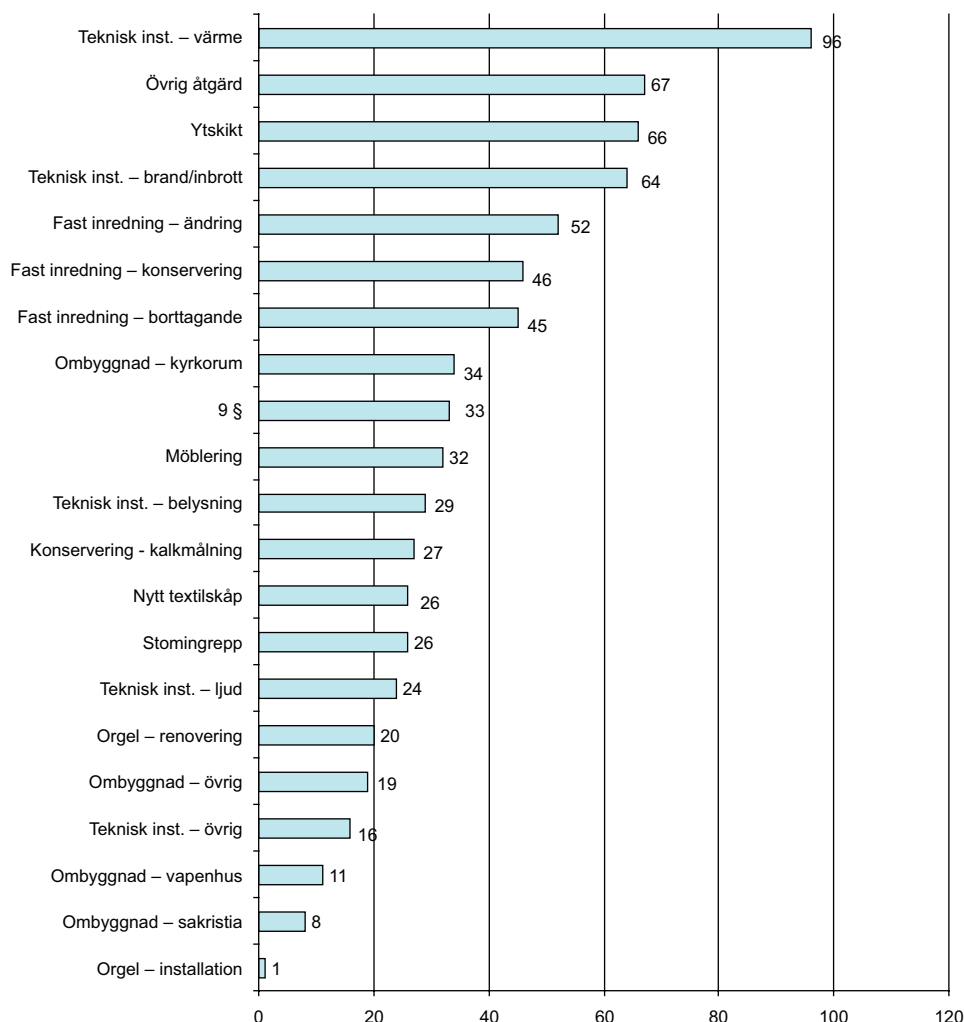
Kommentar

Diagrammet visar de typer av yttre åtgärder som genomfördes under 2008. Diagrammet syftar inte till att redovisa det exakta antalet åtgärder utan ger endast en övergripande bild av förhållandet mellan olika typer av åtgärder. Jämför man med tidigare års statistik stämmer den ganska väl överens. Liksom tidigare år gäller åtgärderna främst underhåll av fasad och underhåll av dörrar/fönster. Termen underhåll används i databasen för att beskriva åtgärder som bedöms vara underhåll men kan även omfatta tillståndspliktiga åtgärder. Minst åtgärder gäller till- och ombyggnad och byte av takmaterial. En skillnad är att andelen övriga takåtgärder har ökat stadigt från 10 stycken 2006 till 30 stycken 2007 till 40 stycken 2008. Tretton av åtgärderna som registrerats som de 32 åtgärder som kallas "Tak – ommålning" 2008 var egentligen tjärstrykning av tak, vilket skulle kunna bedömas som löpande underhåll och därmed inte tillståndspliktigt enligt 4 kap. KML.

40 beslut är kombinationsbeslut som omfattar både 4 kap. och 2 kap. KML. En tredjedel av alla län fattar den här typen av beslut, de allra flesta av Länsstyrelsen

i Skåne län (24). De åtgärder som avses är övervägande olika former av installation av värmesystem eller i vissa fall belysning som krävt markarbeten i anslutning till kyrkobyggnaderna.

58. Inre åtgärder fördelade på typ av åtgärd – ändring enligt 4 kap. 3 § KML 2008

Kommentar

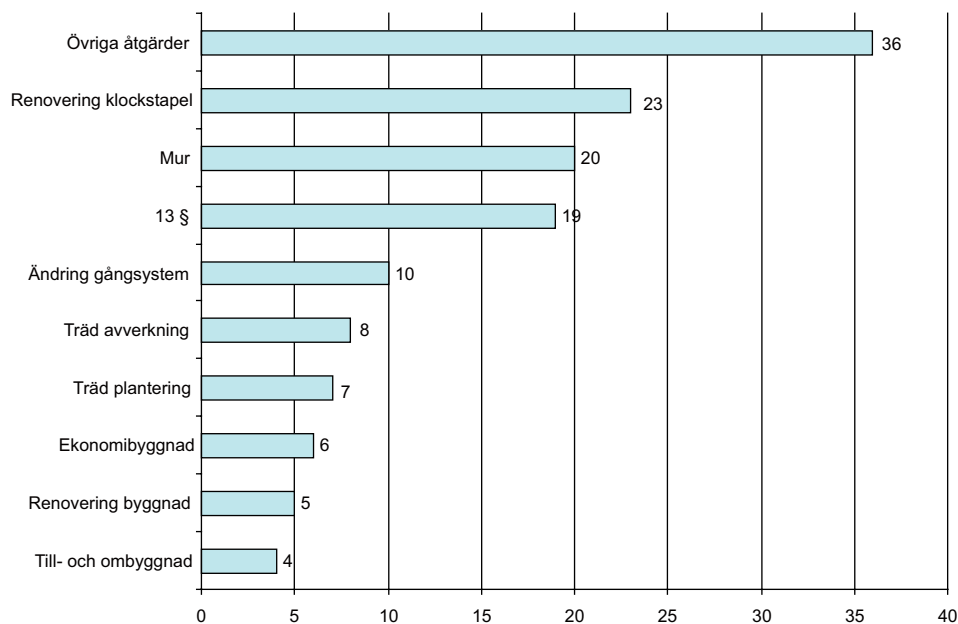
Diagrammet syftar inte till att redovisa det exakta antalet åtgärder utan ger endast en övergripande bild av förhållandet mellan olika typer av åtgärder. En betydande andel av åtgärderna som är registrerade under posten "Övriga åtgärder" utgörs av åtgärder, där det i besluten står "inre restaureringsarbeten" utan att gå in på vad den egentliga åtgärden är. Flera åtgärder gäller provtagningar i olika forskningssyften. Med posten "9 § beslut" menas beslut som egentligen rör 4 kap. 9 § KML, men som Riksantikvarieämbetet bedömt som felaktigt fattade med stöd av 4 kap. 3 § KML.

Om man ser till de typer av inre åtgärder man har ansökt om tillstånd för år 2008, ser man att det skiljer sig mer mellan de olika åren under perioden, än när

det gällde yttre åtgärder. En större variation av inre åtgärder finns, men fortfarande gäller de flesta åtgärderna yttskikt och olika tekniska installationer.

Tittar man emellertid närmare på åtgärder som berör tekniska installationer, ser man att även här råder en stor variation av antal beslut mellan åren. När det gäller tekniska installationer som berör värme, kan man konstatera en stadig ökning av antalet beslut från 2006 (73), 2007 (80) till 2008 (96 beslut). Däremot är det inte en lika tydlig bild när det gäller exempelvis tekniska installationer som berör brand- och inbrottslarm, 2006 (71), 2007 (80), men 2008 fattades endast 64 beslut som rörde brand- och inbrottslarm. En tydlig nedgång av beslut ser man när det gäller beslut som i databasen registrerats som tekniska installationer – övriga, 2006 (87), 2007 (46) och 2008 endast 16 beslut. En anledning till detta kan vara att länen blivit tydligare i besluten med vilka åtgärder som avses när det gäller tekniska installationer.

59. Åtgärder på kyrkotomt fördelade på typ av åtgärd – ändring enligt 4 kap. 3 § KML 2008

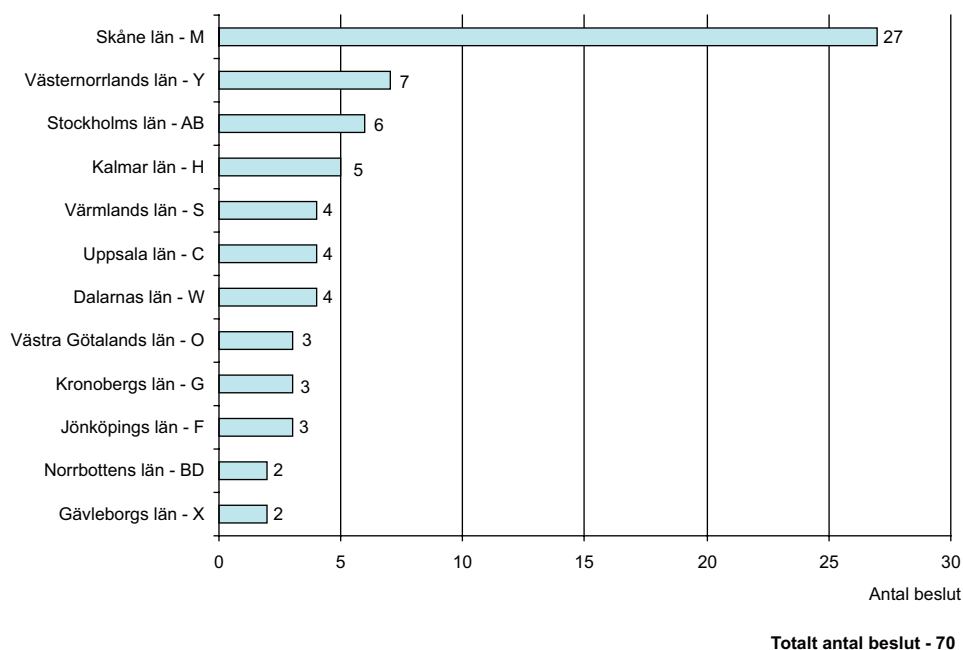

Kommentar

Diagrammet syftar inte till att redovisa det exakta antalet åtgärder utan ger endast en övergripande bild av förhållandet mellan olika typer av åtgärder. Med posten "13 § beslut" avses beslut som egentligen rör 4 kap. 13 § KML, men som Riksantikvarieämbetet bedömt som felaktigt fattade med stöd av 4 kap. 3 § KML.

Fördelningen av åtgärder liknar i hög grad tidigare år. Renovering av klockstapel och olika åtgärder på mur och staket är de vanligaste åtgärderna, förutom den stora posten "övriga åtgärder". Övriga åtgärder innefattar naturligtvis flera olika disparata åtgärder, men flera berör belysning med lyktstolpar på kyrkotomten eller annan belysning för att belysa kyrkobyggnadens fasad.

60. Beslut om avslag enligt 4 kap. 3 § KML 2005-2008 fördelade på län

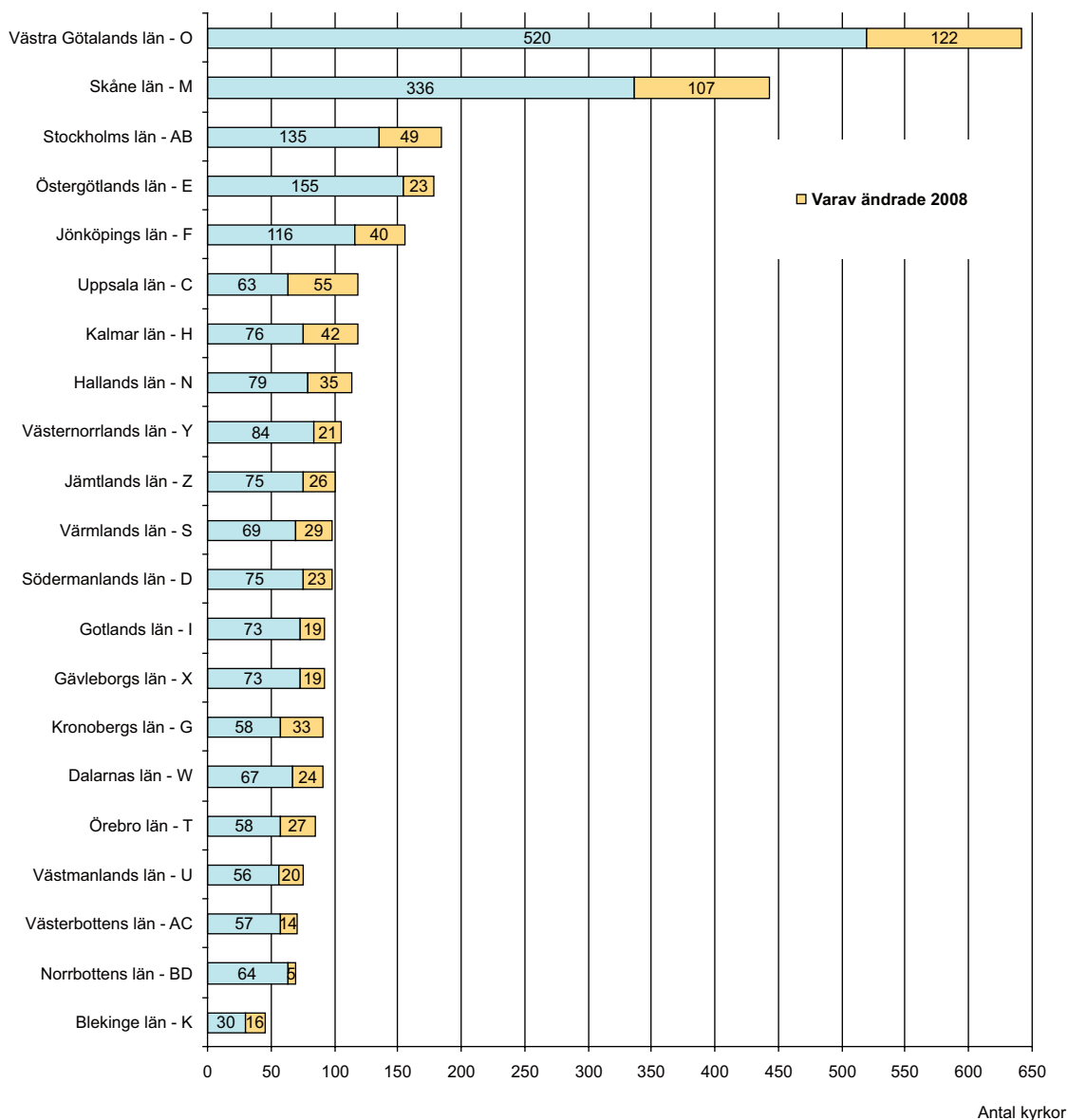
Kommentar

Diagrammet visar det antal avslagsbeslut som fattats 2005–2008 på ansökan om ändring av tillståndspliktig kyrkobyggnad eller kyrkotomt. 41 av besluten gällde både tillstånd och avslag av föreslagna åtgärder. Samtliga 70 redovisade beslut är även inräknade i det diagram som redogör för det totala antalet beslut enligt 4 kap. 3 § KML under 2005–2008. Noterbart är att nio län inte har fattat några avslagsbeslut alls under den redovisade perioden. Anledningen är troligen att länsstyrelsen haft möjlighet att samråda om lämpliga åtgärder innan ansökan om tillstånd inlämnats.

År 2008 överklagades ett ”rent” avslag som gällde att glasa in själakoret i Växjö domkyrka. Domslutet i länsrätten blev bifall och man återvisade ärendet till länsstyrelsen för ny handläggning.

Ställer man avslag i relation till antalet tillstånd per län, är en intressant iakttagelse att Västra Götalands län som utfärdar klart flest tillståndsbeslut inte utfärdar flest avslag. Västra Götalands län ligger istället på en mycket måttlig nivå och har bara avslagit tre ansökningar under hela perioden. Västernorrlands län fattar i jämförelse med de andra länen relativt få beslut, men är ett av de län som fattar flest avslagsbeslut. Skåne däremot ligger högt både när det gäller tillstånd och avslag, men fattar totalt sett fler avslagsbeslut än alla andra län.

61. Det totala antalet kyrkor med tillståndsplikt fördelade på län med det antal som har ändrats 2008 särredovisade

Totalt antal kyrkor - 3071
Totalt antal kyrkor ändrade 2008 - 749

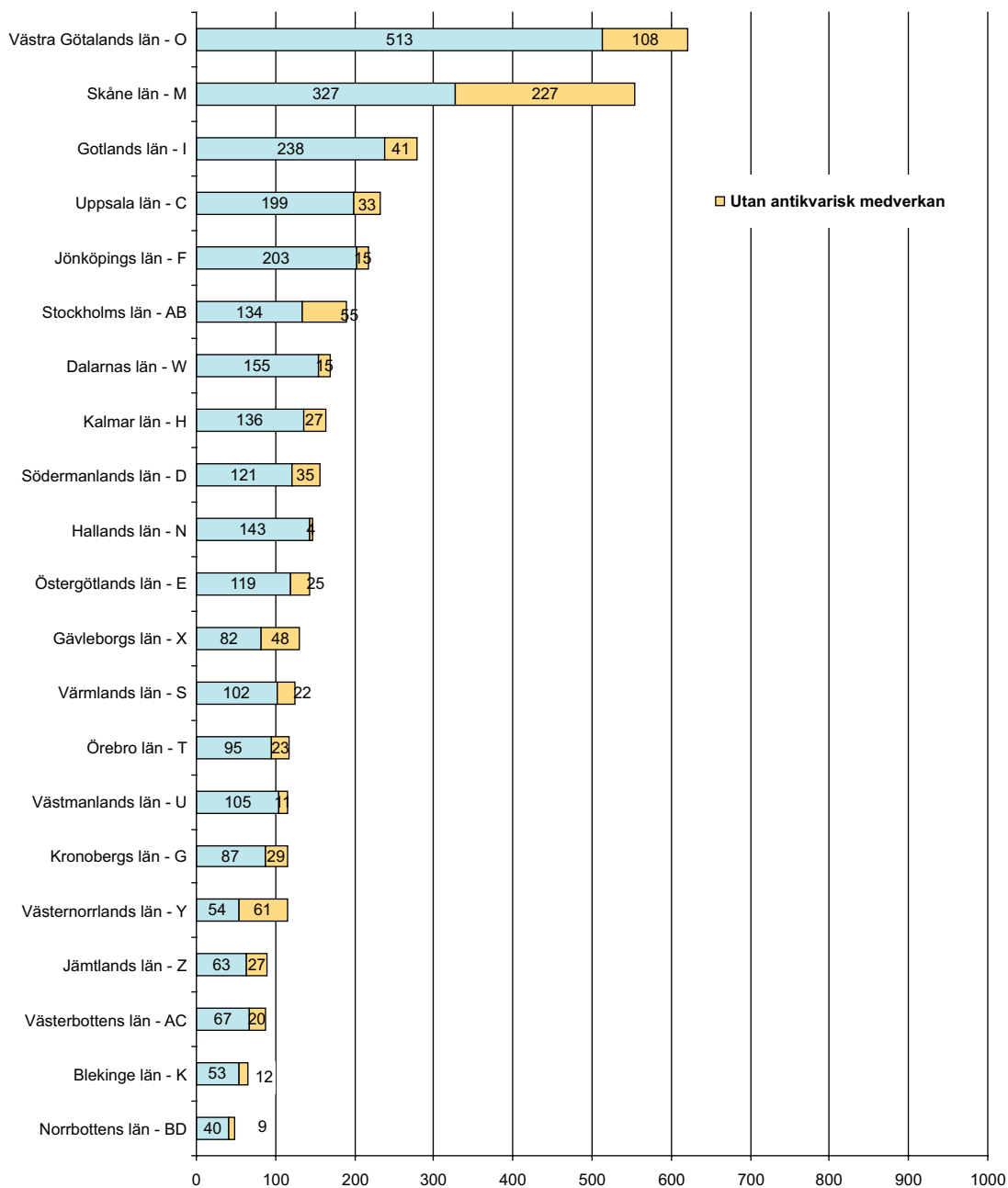
Kommentar

Diagrammet visar det totala antalet kyrkor i varje län som omfattas av tillståndsplikt enligt KML och hur många av dessa som blivit berörda av beslut om tillstånd till ändring under 2008. En jämförelse med register från Svenska kyrkan visar att det totala antalet kyrkor som omfattas av tillståndsplikt enligt 4 kap. KML sannolikt ska vara något lägre än vad som anges i diagrammet. Om man ser till den övergripande bilden är dock denna skillnad försumbar.

Under 2008 har tillståndspliktiga åtgärder beslutats för 755 kyrkor vilket motsvarar 25 procent av det totala antalet kyrkor som omfattas av tillståndsplikt enligt KML. Motsvarande siffror för tidigare år ligger på ungefär samma nivå: 2005 (22 %), 2006 (24 %) och 2007 (25 %).

De län med störst andel tillståndspliktiga kyrkor som berörts av beslut enligt 3 § under 2008 är Uppsala (47 %), Kronobergs (36 %) och Kalmar län (36 %). Det är positivt för kulturmiljövården att det finns en tillsyn av landets kyrkor genom att länsstyrelsen ställer villkor om antikvarisk medverkan i beslut om tillstånd. I stor utsträckning innebär tillstånden att ett stort antal kyrkor i dessa län kommer att besökas av en antikvariskt sakkunnig person. En mindre andel av länets kyrkor som berörs av tillståndsbeslut återfinns i Norrbottens (7 %), Östergötlands (13 %) och Västra Götalands län (19 %).

62. Antal beslut enligt 4 kap. 3 § KML 2005-2008 fördelade på län med besluten utan antikvarisk medverkan särredovisade

Totalt - 847

Kommentar

Diagrammet visar antalet beslut med respektive utan antikvarisk medverkan fördelade på län under perioden 2005–2008. Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållande som föranleder ändringen.

I 78 % av samtliga beslut som fattades under perioden fanns villkor uppställda om antikvarisk medverkan. Största andelen beslut med antikvarisk medverkan har Hallands (98 %), Jönköpings (93 %), Dalarnas (91 %) och Västmanlands län (91 %). Minst andel beslut med antikvarisk medverkan har Västernorrlands (47 %), Skånes (59 %) och Gävleborgs län (63 %).

Jämfört med de tre åren innan ser man vissa skillnader under 2008. Största andelen beslut med antikvarisk medverkan har Jönköpings (98 %), Uppsala (98 %) och Kalmar län (93 %). Minst andel beslut med antikvarisk medverkan har Jämtlands (60 %), Västernorrlands (62 %) och Skåne län (62 %). Spridningen mellan länen har minskat. Den minsta andelen beslut i ett län med antikvarisk medverkan har ökat från 42 % till 60 % och i 12 län har beslut med krav på antikvarisk medverkan ökat jämfört med perioden 2005–2007.

Åtgärder där ingen antikvarisk medverkan krävs är framför allt mindre eller reversibla åtgärder. Exempel på detta är utbyte av matta i trapp, placering av informationstavlor, orgel, utställningsmontrar eller dylikt. Eller åtgärder som inte berör själva kyrkan utan istället iordningsställande av parkeringsyta på kyrktomten, nybygge av carport, tillbyggnad av församlingshem eller åtgärder på träd och buskar inom kyrktomten. Åtgärder som olika provtagningar i forsknings-syfte, dendrokronologisk undersökning och liknande har ofta inga krav på antikvarisk medverkan. Man kan tänka sig att en anledning till detta är att en fackman är inblandad i utförandet och att forskningssyftet i sig står som garant för att inget otillbörligt sker med kyrkobyggnaden. Konserveringsåtgärder på vägg- eller takmålningar har inte heller alltid krav på antikvarisk medverkan, kanske för att man ser konservatorn som sakkunnig i sig. Antikvarisk medverkan framgår inte av beslut som är reviderade, kompletterade eller förlängda.

Av 188 beslut utan krav på antikvarisk medverkan under 2008 hade 23 emellertid krav på en efterbesiktning. Till största delen ingick dock efterbesiktning som en del av den antikvariska medverkan. I 266 beslut krävdes både antikvarisk medverkan och efterbesiktning.

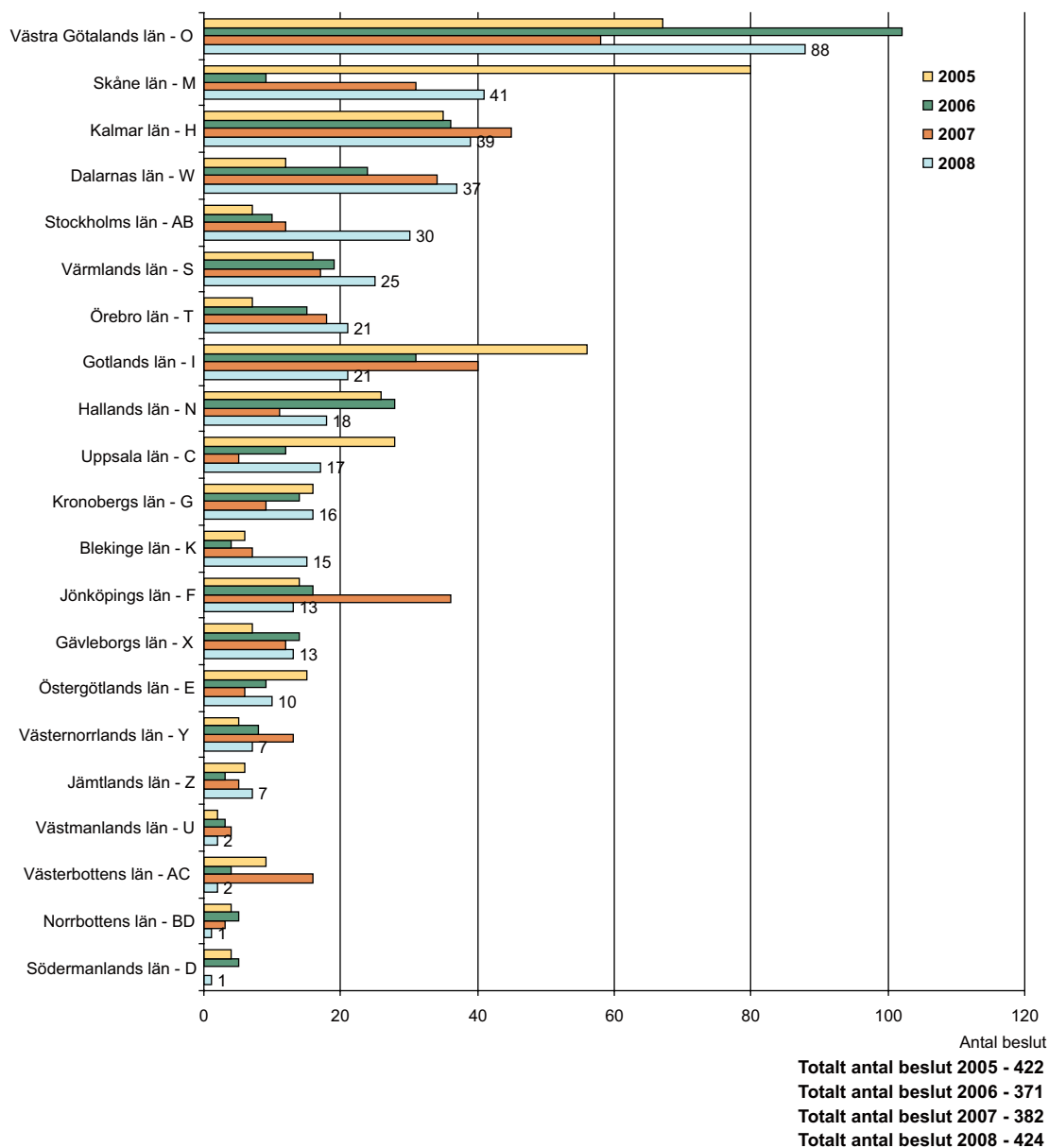
4.2 Ändring av begravningsplatser – 4 kap. 13 § KML

4 kap. § 13 KML omfattar tillståndsplikt för ändring av sådana begravningsplatser som anlagts före utgången av 1939 och sådana som har tillkommit efter utgången av 1939 efter beslut av Riksantikvarieämbetet. Tillstånd krävs för att utvidga eller på annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen samt för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast anordning.

Antalet beslut om ändring av begravningsplatser ökade betydligt under 2008 jämfört med året innan. I Västra Götalands, Stockholms, Uppsala och Blekinge län syns det tydligt. Endast några län fattade mindre beslut än året innan, tydligaste minskningen syns i Jönköpings, Gotlands och Västerbottens län. En fortsatt minskning kan också konstateras gällande villkor om antikvarisk medverkan. Allt fler ändringar av begravningsplatser sker utan antikvarisk medverkan, låt vara att ändringarna oftast inte är så genomgripande.

63. Beslut enligt 4 kap. 13 § KML 2005-2008 fördelade på län

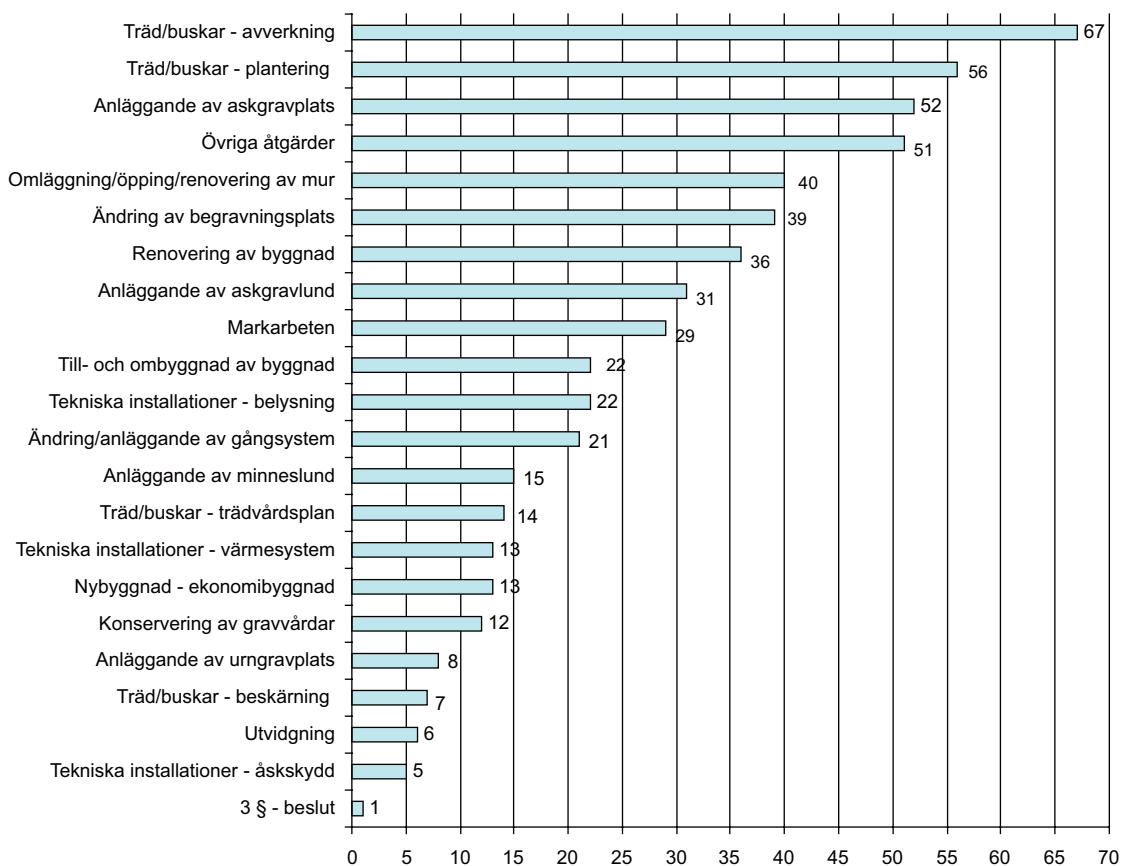
(Avser både tillstånd och avslag.)

Kommentar

Av diagrammet framgår att det finns tydliga skillnader i antalet fattade beslut per år mellan länen och för vissa län i mycket högre grad än när det gäller 3 §. För att belysa orsakssammanhangen bakom dessa variationer krävs fördjupade studier. Under 2008 har Västra Götalands län fattat mer än dubbelt så många 13 § beslut som något annat län. Det stämmer dock väl överens med 3 § beslut och med tanke på att länet har flest antal tillståndspliktiga kyrkor. Däremot är det noterbart att Södermanlands län fattat endast ett 13 § beslut 2008, med tanke på att länet ligger i det mellersta fältet för antalet tillståndspliktiga kyrkor i länet och antalet beslut fattade enligt 3 §.

64. Åtgärder fördelade på typ av åtgärd – ändring enligt 4 kap. 13 § KML 2008

Kommentar

Diagrammet syftar inte till att redovisa det exakta antalet åtgärder utan ger endast en övergripande bild av förhållandet mellan olika typer av åtgärder. Med posten ”3 § beslut” avses beslut som egentligen rör 4 kap. 3 § KML men som Riksantikvarieämbetet bedömer som felaktigt fattade med stöd av 4 kap. 13 § KML. Den åtgärd som utfördes 2008 gällde provtagning i takstolar i kyrkan.

Liksom tidigare år handlar en stor andel av besluten åtgärder om ändring av vegetation och reparation av mur. Övriga åtgärder omfattar bland annat anläggande av parkeringsplats, godkännande av vård- och underhållsplan, provborrning m.m.

Det har dock skett en viss förändring när det gäller besluten som rör ändring av begravningsplatsen. Åtgärden att anlägga urngravplats ligger på en låg nivå liksom tidigare år. De beslut som berör anläggande av minneslund går stadigt ner från 26 beslut 2006, till 19 beslut 2007 och 15 beslut 2008. Anläggande av askgravlund ligger liksom 2007 strax över 30 beslut. En stor ökning kan ses för nya askgravplatser, där 2008 utmärker sig med 52 beslut mot 22 beslut 2006 och 23 beslut 2007.

Askgravplats innebär en gravplats för askor med eller utan hölje som möjliggör att makar kan vila tillsammans. En askgravplats upplåts med gravrätt och de

anhöriga betalar för gravvården och den gemensamma skötseln som kyrkogårdsförvaltningen tillhandahåller. En askgravlund innebär däremot en gemensam plats för namn och smyckning, men där anhöriga inte kan vara med vid gravsättningen och där makar inte ligger tillsammans. Skötselansvaret ligger på kyrkogårdsförvaltningen. En minneslund är ett gemensamt gravområde för nedgrävning eller utströende av askor. Det är en anonym gravsättning, utan plats för namn men det finns en gemensam smyckningsplats. Minneslundens som helhet kan betraktas som en gravplats där upplåtaren har samma skyldigheter som en gravrättsinnehavare. En urngravplats är avsedd för en eller fler urnor och platsen upplåts med gravrätt för viss tid. Det är innehavaren som har skötselansvaret.

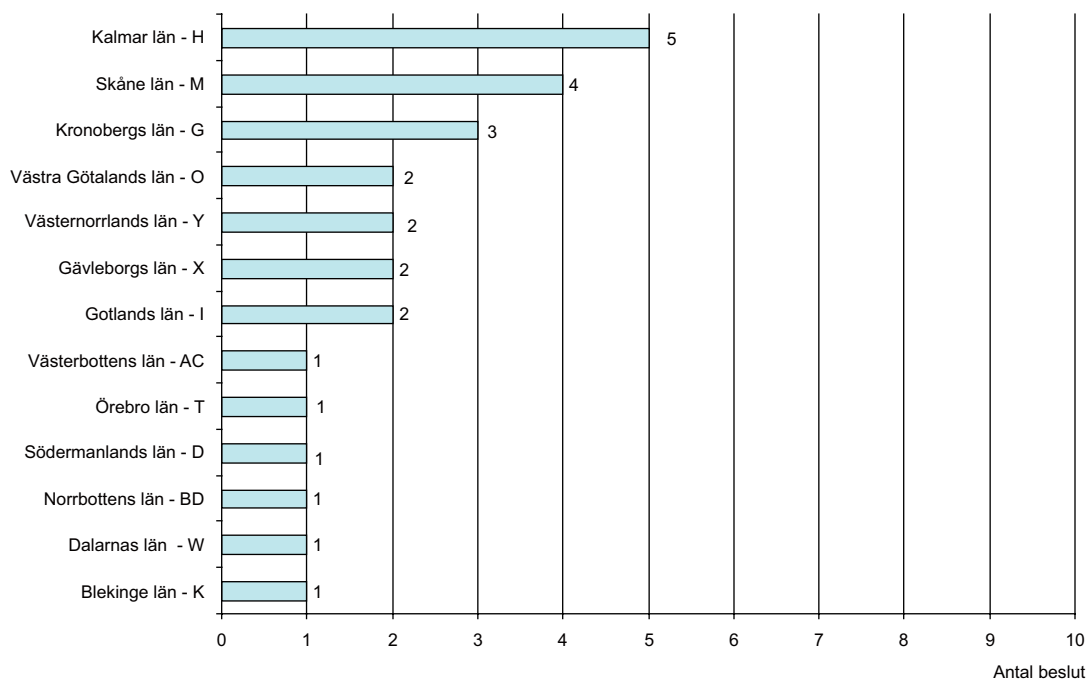
Sammantaget har askgravplats, askgravlund, minneslund och urngravplats anlagts på 106 begravningsplatser under 2008. Förutom dessa har ytterligare 14 beslut, som omfattar begravningsplats, fattats enligt 3 §. Dessa beslut omfattar bland annat anläggande av askgravlund och askgravplats. Dessutom tillkommer sex beslut som rör utvidgning av begravningsplats. Ytterligare 39 beslut rör andra ändringar av begravningsplats, där dock omfattningen kan vara av olika dignitet. Det kan handla om att anlägga nya gravkvarter, göra om kistgravar till urngravar, eller omgestaltning av begravningsplats eller endast ny utsmyckning. Tillsammans utgör dessa åtgärder som berör själva begravningsplatsen en betydande del av de beslut som fattats enligt 13 §.

Tillgänglighetsaspekten visar sig vara en anledning till åtgärder under 2008 även när det gäller kyrkogårdar. I 18 beslut fattade enligt 13 § är anledningen till åtgärden tydligt kopplad till tillgänglighet genom att det explicit skrivs i beslutet. Det gäller åtgärder som att byta material på gångar för att underlätta framkomlighet med rullstol, handikapparkering, handikappanpassning av entréer till gravkapell, anläggande av ny minneslund eller en kompletterande smyckningsplats som är mer tillgänglig. Utöver de 18 besluten kan man i många fler beslut ana att tillgänglighet ligger bakom åtgärden utan att det står explicit som anledning, exempelvis beslut som rör ändring eller anläggande av gångsystem.

En av de vanligaste åtgärderna under 2008 är olika former av trädvård. Den största anledningen till fällning av träd är helt klart säkerhetsaspekten. Träden är i så dåligt skick att de måste tas ner för att inte en olycka ska hända. I de flesta fall innebär åtgärden att ett eller flera träd fälls men även att de fällda träden ska ersättas med nya. Av 67 beslut som gäller avverkning av träd och buskar är 51 beslut kopplade till en återplantering.

26 beslut som rör begravningsplatser är kombinationsbeslut som omfattar både 4 kap. och 2 kap. KML. Endast sex län fattar den här typen av beslut, de allra flesta av Länsstyrelsen i Skåne län (10). De åtgärder som avses är övervägande olika former av markarbeten, installation av belysning eller värmesystem, men kombinerade tillstånd har även getts vid anläggandet av nya former av begravningsplatser.

65. Beslut om avslag enligt 4 kap. 13 § KML 2005-2008 fördelade på län

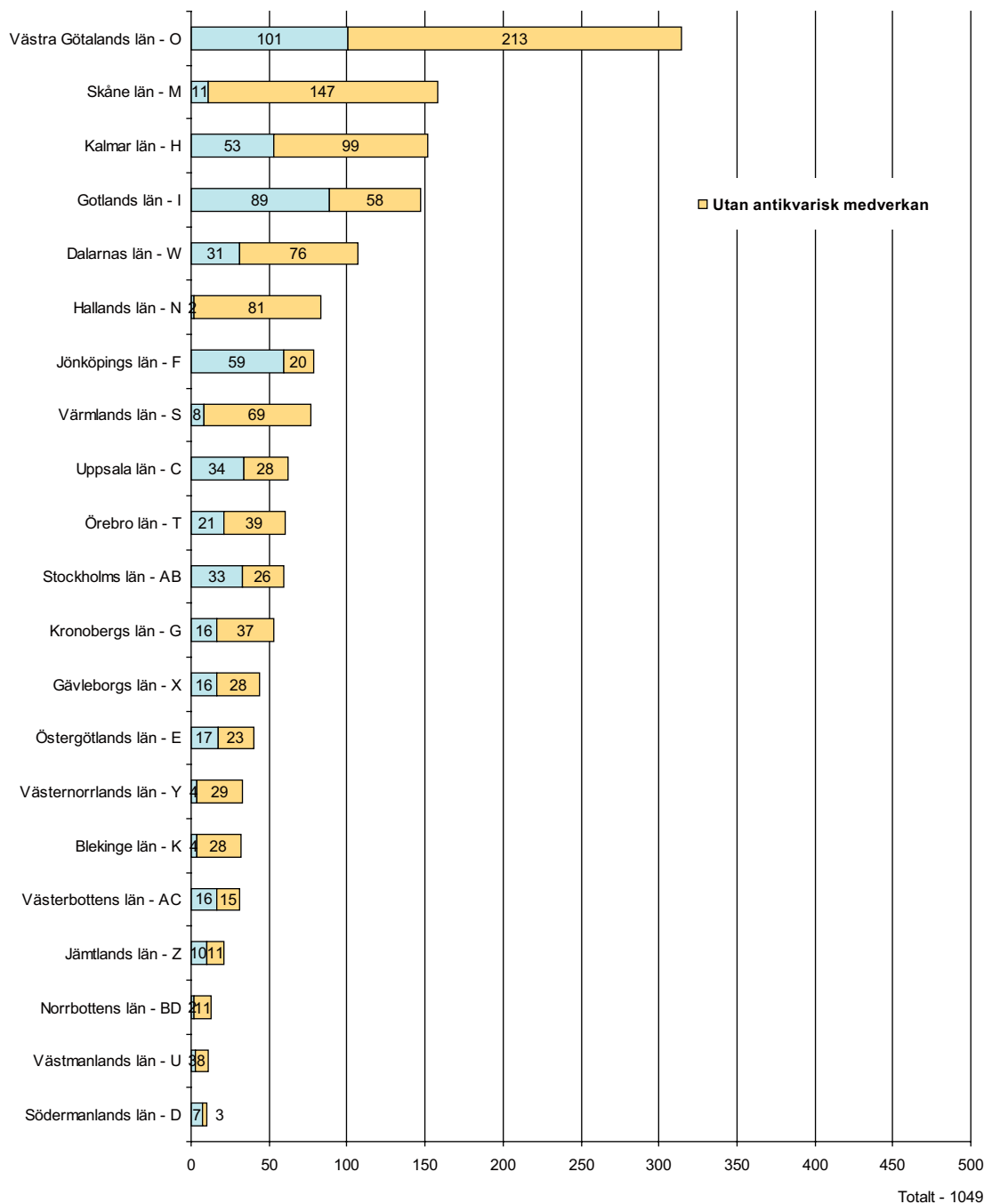
Totalt antal beslut - 26

Kommentar

Diagrammet visar de avslagsbeslut som fattats 2005–2008 på ansökan om ändring av tillståndspliktig begravningsplats. Inget av besluten 2008 som berörde ändring av tillståndspliktig begravningsplats var ett ”rent” avslag utan besluten gällde både tillstånd och avslag av föreslagna åtgärder. Totalt fattades det fjorton sådana blandade beslut under perioden 2005–2008.

Noterbart är att åtta län inte har fattat några avslagsbeslut alls under den redovisade perioden 2005–2008. Under perioden 2005–2007 var antalet län som inte fattat något avslagsbeslut tolv, men under 2008 tillkom Södermanlands, Norrbottens, Dalarnas och Blekinge län med varsitt beslut där både tillstånd och avslag fattades i samma beslut.

66. Beslut enligt 4 kap 13 § KML 2005-2008 fördelade på län med besluten utan antikvarisk medverkan särredovisade

Kommentar

Diagrammet visar antalet beslut med respektive utan antikvarisk medverkan för begravningsplatser. Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkor får avse hur förändringen ska utföras samt den dokumentation som behövs.

I 34 procent av alla beslut fattade under perioden 2005-2008 finns villkor uppställda om antikvarisk medverkan. Största andelen beslut med antikvarisk medverkan har Jönköpings (75 %), Södermanlands (70 %) och Gotlands län (61 %).

Minst andel beslut med antikvarisk medverkan har Hallands (2 %), Skåne (7 %) och Värmlands län (10 %).

Värt att observera är att fyra län (Norrbottens, Södermanlands, Västerbottens och Västmanlands län) under 2008 inte fattade något beslut med villkor om antikvarisk medverkan medan Jönköpings län hade krav om antikvarisk medverkan i alla beslut. Tolv län har under 2008 ökat andelen beslut med antikvarisk medverkan jämfört med perioden åren 2005–2007. I jämförelse med beslut fattade enligt 3 § är det en tydlig skillnad på kravet om antikvarisk medverkan på beslut fattade enligt 13 § (78 % jämfört med 34 % av besluten under perioden åren 2005–2008).

De flesta länsstyrelser verkar anse att det inte är skäligt att villkora om antikvarisk medverkan när det gäller olika trädvårdsinsatser som avverkning, beskärning eller plantering av träd och buskar. Av 77 sådana beslut under 2008 krävdes antikvarisk medverkan endast i 17 beslut. Av dessa 17 beslut hade Kalmar län som krav att länsstyrelsen skulle utföra den antikvariska kontrollen i alla sina 14 beslut som handlade om detta.

När det gällde andra åtgärder finns ingen linje för när länsstyrelserna kräver antikvarisk medverkan respektive när de inte kräver det.

Värt att notera är att av de 106 beslut som handlar om att anlägga en askgravplats, askgravlund, minneslund eller urngravplats har endast 29 beslut villkor om antikvarisk medverkan. Inget av de beslut som handlade om utvidgning av begravningsplats hade krav på antikvarisk medverkan (det gäller dock endast sex beslut). Anmärkningsvärt kanske med tanke på att äldre begravningsplatser finns i anslutning till de nya.

Det finns även åtgärder med en relativt hög andel krav på antikvarisk medverkan. I 92 procent av besluten som rörde renovering av byggnad och i 70 procent av besluten som berör omläggning eller renovering av mur, stiglucka eller staket krävdes antikvarisk medverkan 2008. En hög andel krav på antikvarisk medverkan hade även åtgärder som rörde markarbeten (55 %) och till- eller ombyggnad av byggnad (50 %).

Om man återknyter till jämförelsen med beslut fattade enligt 3 §, kan man konstatera att kravet om antikvarisk medverkan är högt när det gäller byggnader av något slag men landskapet omfattas inte av villkor om antikvarisk medverkan i samma utsträckning.

Av 252 beslut utan krav på antikvarisk medverkan under 2008 hade elva krav på en efterbesiktning. Till största delen ingick dock efterbesiktning som en del av den antikvariska medverkan. I 42 beslut krävdes både antikvarisk medverkan och efterbesiktning.

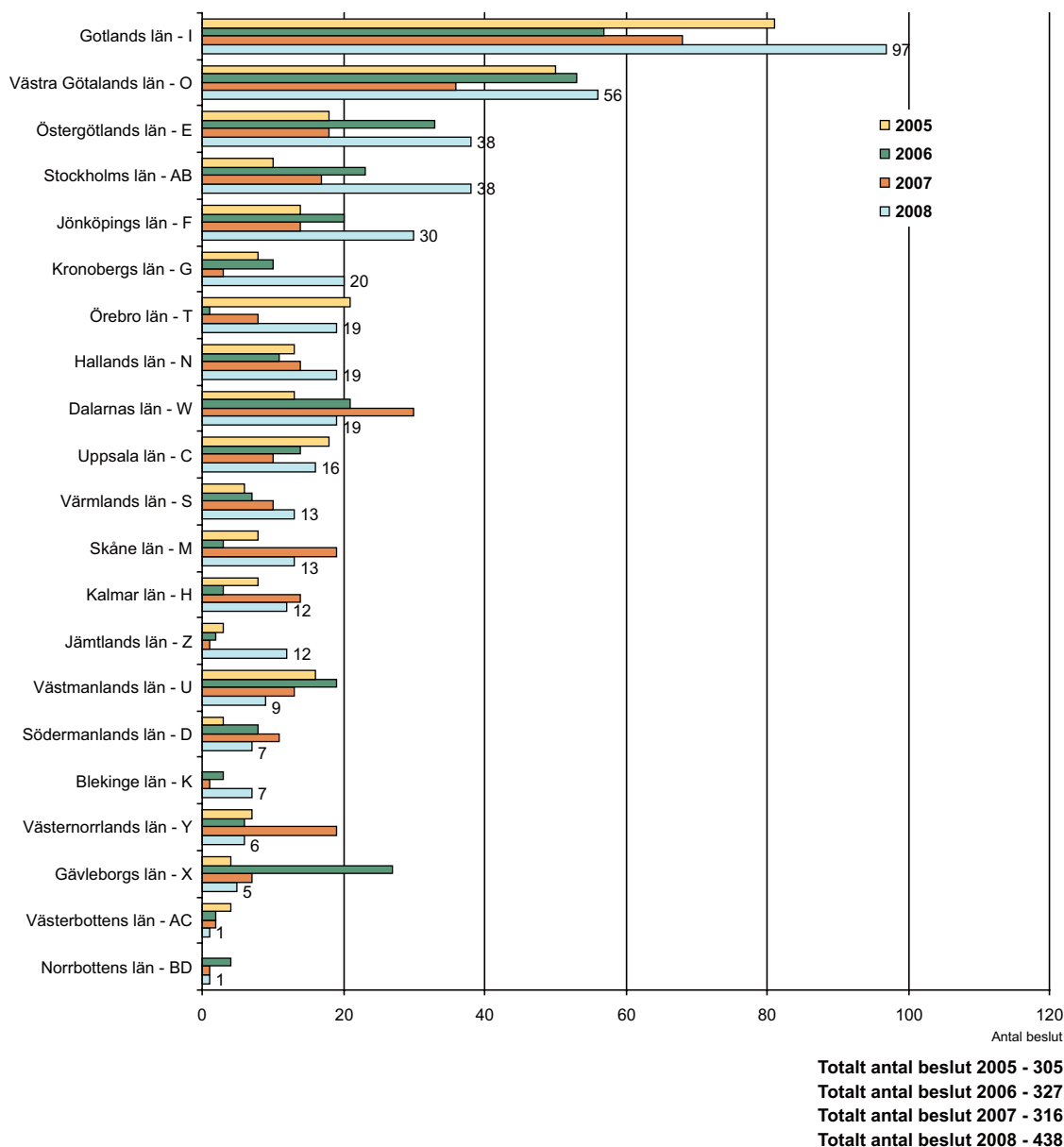
4.3 Kyrkliga inventarier – 4 kap. 9 § KML

Bestämmelserna i 4 kap. § 9 KML omfattar kyrkliga inventarier, föremål i förteckningen, där tillstånd från länsstyrelsen krävs för att avyttra föremål, för att avföra det från förteckningen, för att reparera eller ändra det eller för att flytta det från den plats där det sedan gammalt hör hemma. Om föremål ägs av någon enskild person eller släkt krävs inget tillstånd.

Under 2005-2007 fattades lite drygt 300 beslut varje år med stöd av 9 §. Under 2008 skedde en drastisk ökning till 438 beslut. Nära 100 av dessa beslut fattades av Länsstyrelsen i Gotlands län. Länsstyrelsen har under ett antal år samarbetet med församlingarna för att genomföra inventeringar av samtliga föremål i kyrkorna på Gotland. Länsstyrelsen har genom detta arbete fått stor kunskap om föremålsbeståndet och behovet av vårdåtgärder på föremålen och riktade insatser har genomförts för att konservera föremål.

Andra orsaker till ökningen kan vara att föremålen har uppmärksammats i vård- och underhållsplaner som prioriterats av vissa stift.

67. Beslut enligt 4 kap. 9 § KML 2005-2008 fördelade på län
(Avser både tillstånd och avslag.)

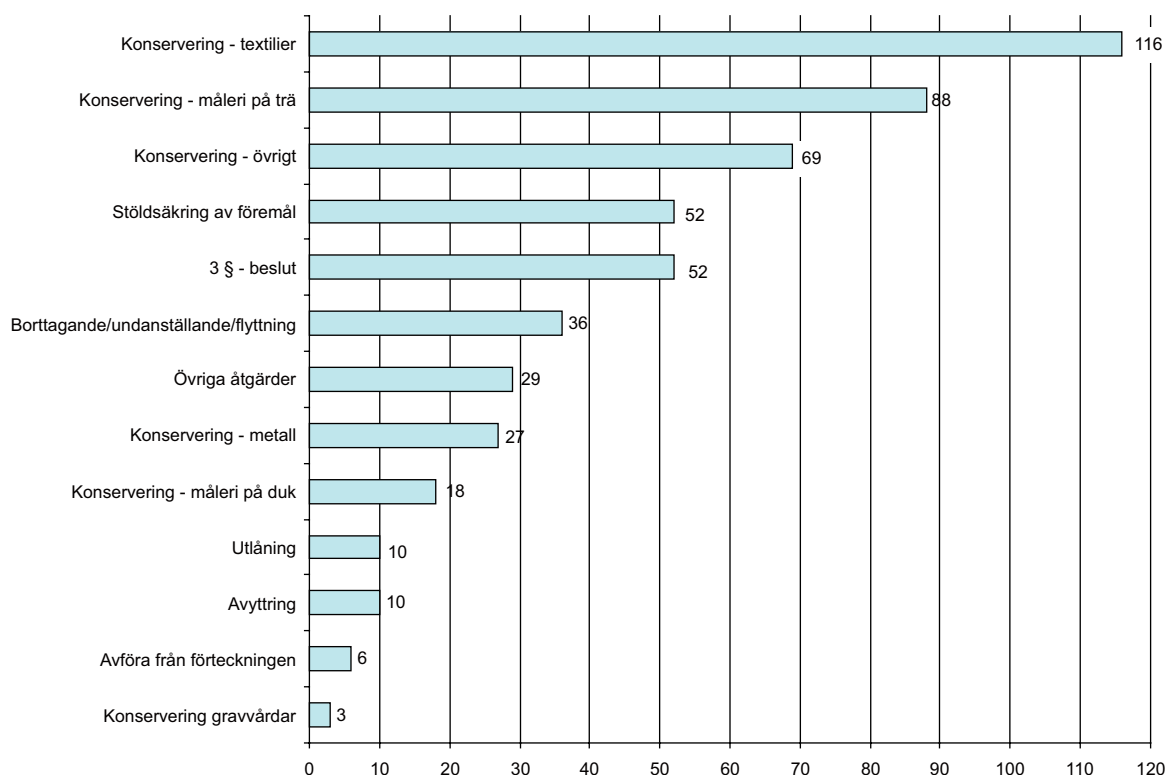
Kommentar

Även när det gäller 4 kap. 9 § KML framgår det av diagrammet att det finns tydliga skillnader i antalet fattade beslut per år för vissa län. Orsakssambanden bakom dessa variationer går inte att få fram utan fördjupade studier, men en sak kan konstateras. Gotland fattade ett stort antal beslut under 2008 vilket beror på att Gotlands län har genomfört insatser för att stödsäkra framförallt ljuskronor under året.

Relativt få beslut om avslag har fattats när det gäller inventarier; 2006 (1), 2007 (2) och 2008 (3).

År 2008 avslogs en ansökan om att få flytta tillbaka en predikstol som utlånades för mer än 150 år sedan. Eftersom det inte fanns någon plan för hur den skulle användas eller var den skulle stå efter flytten, avslogs ansökan. Det blev även avslag på att förvara en kyrkas votivskepp i en glasmonter, eftersom det ansågs vara en olämplig placering. Slutligen avslogs en ansökan om att avyttra alternativt deponera ett sockenbudstyg hos en privatperson, eftersom länsstyrelsens bedömning var att det fanns en stor risk för att kännedom om föremålets historia skulle gå förlorad och att det var risk för att föremålet förkommer.

68. Åtgärder fördelade på typ av åtgärd – ändring enligt 4 kap. 9 § KML 2008

Kommentar

Diagrammet syftar inte till att redovisa det exakta antalet åtgärder utan ger endast en övergripande bild av förhållandet mellan olika typer av åtgärder. Med posten ”3 § beslut” avses beslut som egentligen rör 4 kap. 3 § KML, och som Riksantikvarieämbetet bedömer som felaktigt fattade med stöd av 4 kap. 9 § KML.

Liksom tidigare år är konservering av textilier den vanligaste åtgärden. Konservering av måleri på trä är liksom tidigare år också en vanlig åtgärd. Konservering – övrigt innefattar många av de beslut där det inte av beslutet framgår vilket material som föremålet som ska konserveras består av.

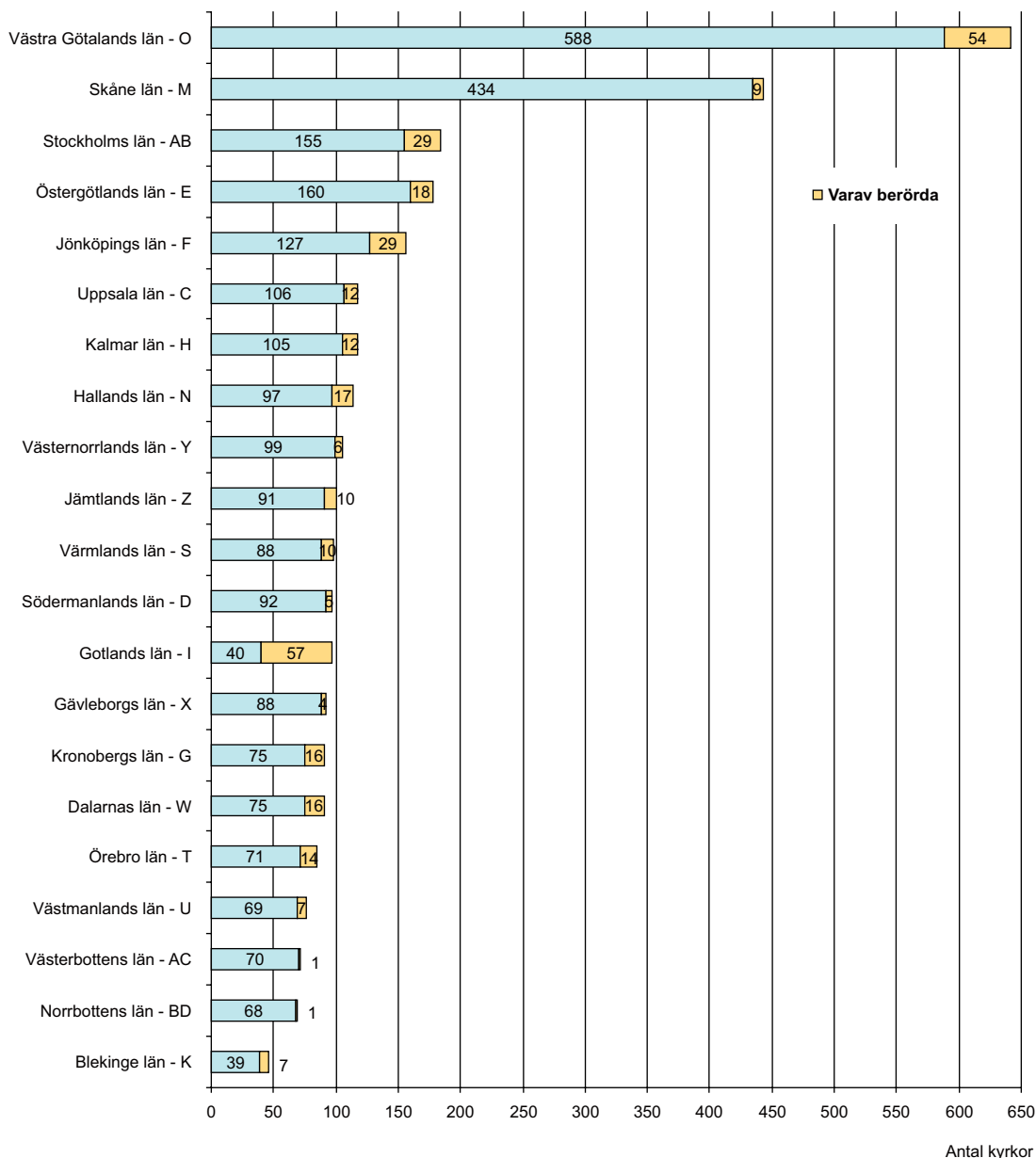
I jämförelse med tidigare år har åtgärden stöldsäkring av föremål ökat dramatiskt från nio åtgärder 2006, till 14 åtgärder 2007 och till 52 åtgärder 2008. År 2008 fattade Gotlands län ett ökat antal 9 § beslut och en mycket stor andel (44 %) av dessa beslut gällde stöldsäkring av föremål (43 beslut), i första hand ljuskronor. Åtgärden genomförs eftersom det anses angeläget att skydda föremål med högt kulturhistoriskt värde mot stöld när kyrkan står öppen utan bevakning. Stöldsäkring sker ofta i samband med andra åtgärder i kyrkan. Totalt omfattar stöldsäkringen omkring 210 ljuskronor i Gotlands län, samt ytterligare några kristallkronor, träkronor, lampetter och liknande ljusredskap. Besluten om stöldsäkring av dessa föremål i kyrkorna på Gotland genomförs i detta fall inte i samband med andra åtgärder, som annars är vanligt, utan det sker i ett särskilt projekt.

Det går inte att med ledning av motiv angivna i beslut göra ett antagande att avyttring av kyrkliga inventarier skulle vara en övertalighetsfråga. Istället anförs helt andra anledningar. Exempelvis saknar församlingen möjlighet att förvara vissa textila föremål på ett betryggande sätt. Dessa textila föremål har därför tidigare varit deponerade hos Riksantikvarieämbetet, men i beslut från 2008 vill man deponera dessa textilier på annan ort med anledning av Riksantikvarieämbetets flytt till Gotland.

Anledningen till utlåning av inventarier från kyrkorna är i alla fallen 2008 att föremålen ska ingå i någon utställning på ett museum. Det finns inga krav på en antikvarisk medverkan, men i besluten lämnas specifikation på hur bland annat transporten ska ske.

Det motiv som anges till de olika konserveringsåtgärderna är att inventarierna är i dåligt skick. Anledningen till att de är i dåligt skick redovisas oftast inte i besluten. Fukt är dock en anledning som ibland framkommer i besluten och en annan är värmeförhållandena i kyrkan. Dålig förvaring är en anledning som ibland nämns i samband med kyrkliga textilier.

69. Det totala antalet kyrkor med tillståndsplikt fördelade på län med det antal som blivit berörda av beslut enligt 4 kap 9 § KML 2008 särredovisade

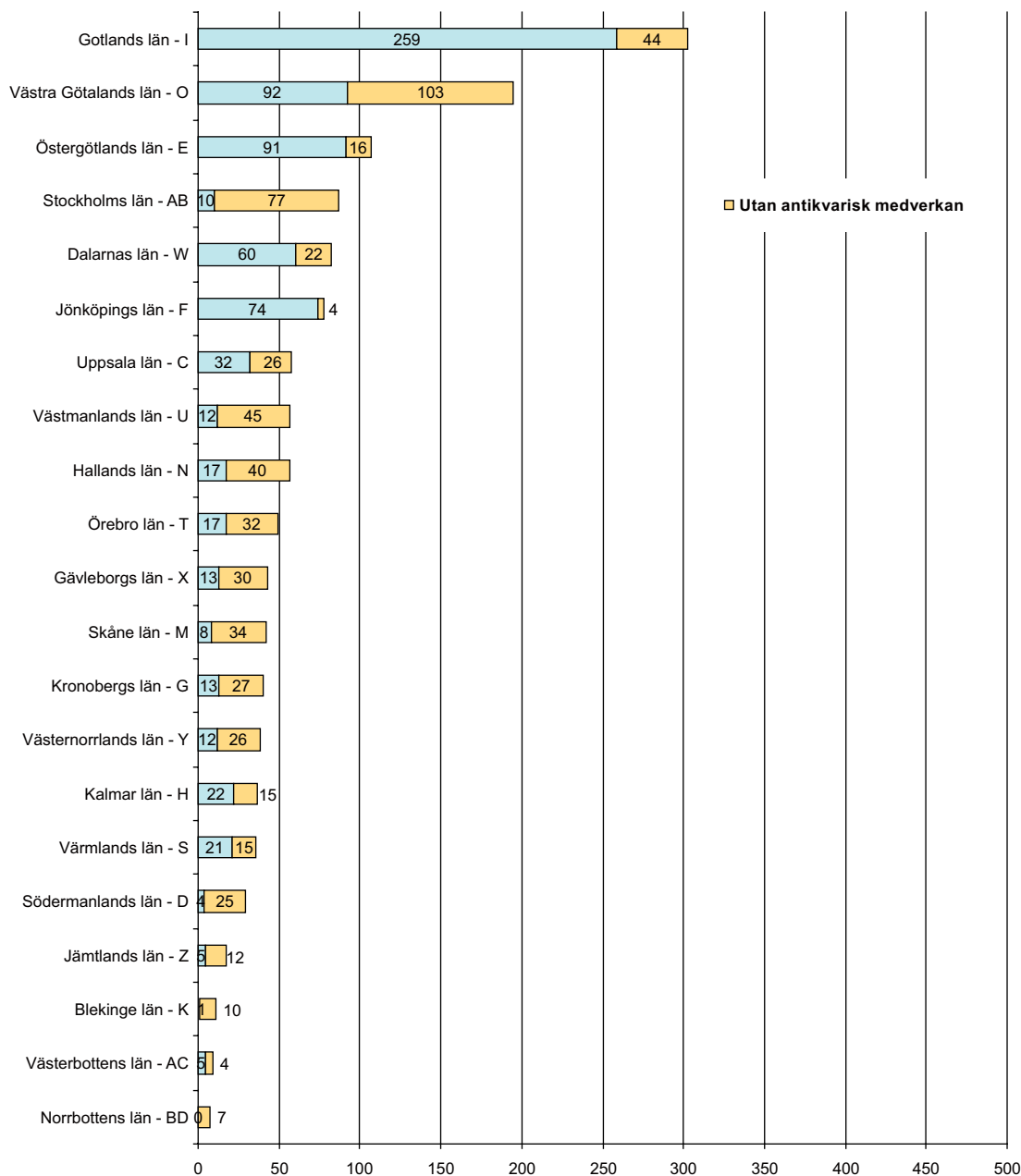
Totalt antal kyrkor - 3071
Totalt antal kyrkor berörda - 334

Kommentar

Diagrammet visar antalet tillståndspliktiga kyrkor i varje län och hur många av dessa som har blivit berörda av beslut om tillstånd för åtgärder avseende inventarier upptagna i inventarieförteckningen. Några få beslut gäller även inventarier som tillhör begravningsplatser. Det ska även understrykas att diagrammet endast visar kyrkor med tillståndsplikt enligt 4 kap. 3 § KML, dock kan beslut om tillstånd enligt 4 kap. 9 § KML även omfatta inventarier av kulturhistoriskt värde i kyrkor som omfattas av 4 kap. 2 § KML.

Under 2008 omfattades elva procent av landets tillståndspliktiga kyrkor av beslut om tillstånd för åtgärder avseende inventarier upptagna i inventarieförteckningen. De län med störst andel tillståndspliktiga kyrkor som omfattades av beslut enligt 9 § under 2008 är Gotlands (59 %), Jönköpings (19 %), Dalarnas (18 %) och Kronobergs län (18 %). Lägst antal berörda kyrkor återfinns i Norrbottens (1 %), Västerbottens (1 %) och Skåne län (2 %). Noterbart är att Skåne län har en mycket låg andel kyrkor som omfattats av beslut i förhållande till antalet tillståndspliktiga kyrkor. Generellt kan konstateras att tillsynen över inventarierna är begränsad i förhållande till antalet kyrkobyggnader som omfattas av beslut om antikvarisk medverkan.

70. Beslut enligt 4 kap. 9 § KML 2005-2008 fördelade på län med besluten utan antikvarisk medverkan särredovisade

Totalt - 614

Kommentar

Diagrammet visar antal beslut för varje län som rör föremål i förteckningen och i hur många av dessa beslut som länsstyrelserna har ställt villkor om antikvarisk medverkan.

I 56 procent av alla beslut fattade under perioden 2005–2008 finns villkor uppställa om antikvarisk medverkan. Ställer man dessa 56 procent i jämförelse med beslut fattade enligt 3 § (78 %) och 13 § (34 %) ser man att när det gäller kravet om antikvarisk medverkan står besluten enligt 9 § i en mellanställning.

Störst andel beslut med antikvarisk medverkan har Jönköpings (95 %), Östergötlands (85 %) och Gotlands län (85 %). Minst andel beslut med antikvarisk medverkan har Norrbottens (0 %) Blekinge (9 %) och Stockholms län (11 %).

Värt att observera är att tre län (Norrbottens, Västernorrlands och Västmanlands län) under 2008 inte fattade något beslut med villkor uppställda om antikvarisk medverkan, medan Jönköpings län hade krav om antikvarisk medverkan i alla beslut. Nio län har 2008 ökat andelen beslut med antikvarisk medverkan jämfört med perioden 2005–2007.

Tittar man närmare på vilka åtgärder som hade krav på antikvarisk medverkan 2008, ser man att kravet om antikvarisk medverkan inte används konsekvent. Endast när det gäller att avföra inventarier från förteckningen, avyttra eller att låna ut inventarier krävdes ingen antikvarisk medverkan. Däremot krävdes antikvarisk medverkan i alla beslut som rörde konservering av gravvårdar (endast tre beslut). I övriga fall som berör konservering råder olika trender. När det gäller konservering – övrigt krävs antikvarisk medverkan i 71 procent av besluten. När det gäller måleri på trä krävs antikvarisk medverkan i 68 procent av besluten. När det gäller konservering av metall krävs antikvarisk medverkan i 56 procent av besluten. Siffrorna för måleri på duk visar att 44 procent av besluten har krav på antikvarisk medverkan. Medan endast en fjärdedel av besluten som gällde konservering av textilier krävde antikvarisk medverkan. Om man anser att konservatorn står som garant för den antikvariska kontrollen borde ungefär samma procenttal visa sig i de olika åtgärderna. Tydligt verkar länsstyrelsen inte tycka att det är skäligt att kräva antikvarisk medverkan i samma utsträckning när det gäller den textila konserveringen. Stöldsäkring av föremål är däremot en åtgärd som i hög utsträckning har krav om antikvarisk medverkan – i 92 procent av besluten 2008.

Av de 200 beslut som 2008 inte hade krav på antikvarisk medverkan, hade emellertid 21 beslut krav på efterbesiktning. Till största delen ingick dock efterbesiktning som en del av den antikvariska medverkan. I 106 beslut krävdes både antikvarisk medverkan och efterbesiktning.

5. Referenser

Program för uppföljning och utvärdering av tillämpningen av kulturminneslagen och kulturresevat enligt miljöbalken. Stockholm. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2007:11

www.raa.se/publicerat/9789172094871.pdf

Tillämpning av 2–4 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Statistik gällande 2005. Stockholm. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2006:7.

www.raa.se/publicerat/9172094427.pdf

Tillämpning av 2–4 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Statistik gällande 2006. Stockholm. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2007:9.

www.raa.se/publicerat/9789172094833.pdf

Tillämpning av 2–4 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Statistik gällande 2007. Stockholm. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2008:6.

www.raa.se/publicerat/978917209529.pdf

Vad kostar uppdragsarkeologin egentligen? Uppföljning av de faktiska kostnaderna för uppdragsarkeologin 2005. Stockholm. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2008:4.

www.raa.se/publicerat/9789172095182.pdf

Överklaganden av beslut enligt 2–4 kap. lag (1988:950) om kulturminnen m.m. En utvärdering av domar från åren 2000–2008. Stockholm. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2009.

<http://www.raa.se/publicerat/9789172095557.pdf>